

Anne Nupponen

HENKILÖIDEN VÄLISET SUHTEET MUUMILAAKSON YHTEISÖSSÄ

Tove Janssonin Muumipappa ja meri- ja Taikurin hattu -kirjoissa

Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Taiteiden ja kulttuurin
tutkimuksen laitos
Taidekasvatus
Kevät 2010

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Anne Nupponen	
Työn nimi – Title Henkilöiden väliset suhteet Muumilaakson yhteisössä: Tove Janssonin Muumipappa ja meri- ja Taikurin hattu -kirjoissa	
Oppiaine – Subject Taidekasvatus	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Helmikuu 2010	Sivumäärä – Number of pages 101
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Pro gradu -tutkielma käsittelee Tove Janssonin muumikirjojen henkilöiden välisiä suhteita ja vuorovaikutusta Muumilaakson yhteisössä. Tutkielmassa tarkastellaan myös henkilöiden ominaispiirteitä. Tutkielman aineistoksi on valittu kaksi Janssonin muumikirjaa, seikkailupainotteinen <i>Taikurin hattu</i> sekä syvälle luotaava myöhäisemmän tuotannon <i>Muumipappa ja meri</i>, johon varsinainen analyysi painottuu.</p> <p>Tutkielman teoriaosuus muodostuu kirjallisuuden henkilöhahmojen esittämisestä sekä yhteisön ja vuorovaikutuksen teorioista. Henkilöiden vuorovaikutusta tarkastellaan kirjoissa esiintyvien keskeisimpien henkilöiden välisten suhteiden kautta. Näistä vahvimmin ovat esillä Muumipapan ja Muumimamman suhde, Muumipeikon suhde vanhempiinsa sekä Muumipeikon suhde Mörköön, Nuuskamuikkuseen ja Niiskuneitiin. Pikku Myy on mukana tarkastelussa vahvan persoonansa vuoksi. Myös muukalaisiin suhtautumista tutkitaan Tiuhtin ja Viuhtin, Taikurin ja kalastajan kautta. Henkilöiden välisistä suhteista kenties mielenkiintoisimpina näyttäytyy Mörön ja Muumipeikon lähentyminen, Muumipeikon kasvu sekä Muumipapan ja Muumimamman välinen suhde.</p> <p>Muumilaakson yhteisöä on tutkittu niin Suomessa kuin Ruotsissakin, mutta muumikirjojen moninaisuus antaa sijaa tutkimiselle edelleen. Henkilöhahmojen erilaisuus luo mainiot puitteet psykologisille törmäyskursseille muumitarinoissa. Muumilaakson yhteisö kuvataan suvaitsevana ja moninaisena, jossa esiintyy myös ennakkoluuloja. Erityisesti äidillisen Muumimamman ennakkoluulot muukalaisia kohtaan on huomionarvoista.</p> <p>Muumilaakson yhteisössä korostuvat piirteet ovat yksilön vapaus, erilaisuuden kohtaaminen, toisista huolehtiminen tai toisaalta itsekkyyys. Henkilöiden väliset suhteet ovat usein pinnalla tarinan kulussa ja tapahtumien kerronnassa. On henkilöitä, jotka ovat keskiössä ja henkilöitä, jotka ovat erilaisia, kummallisia ja vain toisinaan sivuavat tarinankulkua. Pikku Myy pysyy samanlaisena läpi muumikirjojen ja lukeutuu muuttumattomiin henkilöihän. Muuttuvat henkilöihän käyvät läpi suuriakin myllerryksiä ja kasvavat, esimerkiksi Muumipappa ja Muumipeikko.</p>	
Asiasanat – Keywords muumit, henkilöiden väliset suhteet, yhteisö, vuorovaikutus	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

SISÄLLYS	3
1 JOHDANTO	5
2 MUUMIKIRJAT TUTKIMUSKOHTEENA.....	9
2.1 Tutkimuksen taustaa	9
2.2 Muumikirjojen teemat	11
2.3 Muumilaakson yhteisön ja henkilöhahmojen tutkimusta Tove Janssonin elämän kautta	13
2.4 Muumipappa ja meri -kirjan tutkimusta	15
3 TUTKIMUKSEN TEOREETTISTA TAUSTAA.....	19
3.1 Näkökulmia lastenkirjallisuuteen.....	19
3.2 Kirjallisuuden henkilöhahmot.....	24
3.2.1 Kirjallisuuden henkilökuvan muodostuminen.....	28
3.2.2 Kirjallisuuden henkilöhahmoihin liittyvää problematiikkaa.....	29
3.3 Tutkimuksen työkalut	31
3.3.1 Juoni.....	31
3.3.2 Tulkinta.....	34
4 MUUMILAAKSON MONENKIRJAVAT ASUKKAAT.....	36
4.1 Muumikirjojen henkilöhahmojen erityispiirteitä	36
4.2 Yhteisö ja yhteisöllisyys	41
4.2.1 Pohdintaa Muumilaakson yhteisöstä.....	43
4.3 Vuorovaikutus	45
5 MUUMILAAKSON HENKILÖIDEN VÄLISET SUHTEET JA VUOROVAIKUTUS.....	47
5.1 Henkilöiden väliset suhteet	47
5.1.1 Muumipappa ja Muumimamma.....	47
5.1.2 Muumipeikko ja vanhemmat	64
5.1.3 Mörkö ja Muumipeikko	70
5.1.4 Pikku Myy	76

5.1.5 Nuuskamuikkunen ja Muumipeikko.....	80
5.1.6 Niiskuneiti ja Muumipeikko.....	83
5.1.7 Muukalaiset.....	86
6 LOPUKSI	93
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	99

1 JOHDANTO

Pro gradu -tutkielmani käsittelee henkilöiden välisiä suhteita ja vuorovaikutusta Muumilaakson yhteisössä, *Tove Janssonin Muumipappa ja meri* ja *Taikurin hattu* -kirjoissa. Painopiste tutkielmassani on henkilöiden välisissä suhteissa eli siinä, millä tavalla henkilöt ottavat toisiaan huomioon eri tilanteissa, millaisia eri persoonallisuuksia Muumilaaksossa on ja miten Muumilaakson asukkaiden välinen vuorovaikutus toimii. Koska vuorovaikutus tapahtuu yhteisössä, sivuan tutkielmassani myös Muumilaakson mielenkiintoista yhteisöä teorian valossa.

Muumikirjat eivät ole pelkästään lastenkirjoja, vaan niissä on vahvaa psykologista ulottuvuutta ja varaa syvälle tulkinnalle. Huumorin avulla tarinan kulkuun kietoutuneet syvemmät sanomat keventyvät. Tutkielmani aihe alkoi muovautua työskennellessäni sosiaalialalla ja törmätessäni pitkästä ajasta *Näkymättömän lapsen* tarinaan työpaikkani materiaaleissa. Tarina kertoo siitä, kuinka ironisessa ja kylmässä ympäristössä voi muuttua näkymättömäksi ja saadessaan hyväksyntää, huolenpitoa ja rakkautta, alkaa pikkuhiljaa näkyä. Näkymätön lapsi Ninni alkaa taas vähitellen näkyä asuessaan Muumitalossa, saadessaan huolenpitoa ja voidessaan myös epäonnistua. Tutkielmani aiheen taustalla ovat myös ne syvällistä sanomaa sisältävät elämänviisaudet ja oivallukset, joita muumikirjoissa on. Nämä elämänviisaudet liittyvät usein yhdessä elämiseen ja henkilöiden keskinäisiin suhteisiin, oman tilan ja paikan merkitykseen sekä erilaisuuden ymmärtämiseen ja hyväksymiseen. Muumikirjoissa käsitellään seikkailujen lomassa monia vaikeita aiheita, kuten yksinäisyyttä, itsensä ja identiteettinsä löytämistä, elämänmuutoksia sekä katastrofien kohtaamista.

Muumikirjoja lukiessani henkilöiden välisiä suhteita koskien minulle tuli vaikutelma henkilöiden välisestä suvaitsevaisuudesta ja vapaudesta, mutta silti oli aistittavissa eripuraa ja paljon salattuja merkityksiä etenkin *Muumipapan ja meren* dialogeissa. Kiinnostukseni heräsi Muumilaakson yhteisön dynamiikkaan. Niinpä halusin ryhtyä tutkimaan näitä havaintojani pintaa syvemältä ja aiheeni tarkentui juuri muumikirjojen henkilöiden välisiin suhteisiin.

Muumilaakson yhteisö on monitahoinen ja tarinoissa kohtaavat laakson asukkaat sekä muut kulkijat, jotka saapuvat Muumilaaksoon tai joita retkillä tavataan. Erilaisuus on

aika vahvasti esillä Muumilaakson yhteisössä. Tämä ilmenee paitsi henkilöhahmojen varsin erilaisina luonteenpiirteinä, myös kirjojen kuvituksissa; on pitkiä ja pätkiä, pyöreitä ja kulmikkaita, isoja ja pieniä henkilöitä. Muumitalo kuvataan muumikirjoissa paikkana, jossa otetaan vastaan kaikenlaiset kulkijat ja hyväksytään erilaisuutta. Muumiperheen, ja erityisesti Muumimamman, vieraanvaraisuus on huomionarvoista. *Taikurin hatussa* tätä vieraanvaraisuutta kuvataan seuraavalla tavalla:

”Jokaiselta matkalta he toivat uusia ystäviä Muumilaaksoon, jossa isä ja äiti ottivat kaikki rauhallisesti vastaan tuoden sisään uusia vuoteita ja suurentaen ruokapöytää.”(TH, 8.)

Yleisesti ottaen voisi todeta, että muumikirjojen hahmot ovat kovin erilaisia kiinnostuksenkohteiltaan, käyttäytymiseltään, luonteeltaan, vahvuuksiltaan ja heikkouksiltaan. Muumilaaksossa sattuu ja tapahtuu ja sen asukkaat reagoivat tilanteisiin eri tavalla. Muumihahmot ovat kovin inhimillisiä heikkouksineen ja vahvuuksineen sekä erilaisine persoonallisuuksineen. Muumikirjoissa on paljon huumoria, joka on lempeää, ymmärtäväistä ja toisinaan hieman vahingoniloista. Kaikki Muumilaakson asukkaat eivät aina ota toisia kovinkaan hyvin huomioon. Esimerkiksi Hemuli ei useimmiten seuraa, mitä muille ympärillä tapahtuu ja jotkut muut, kuten hattivatit, tuntuvat elävän aivan omassa maailmassaan.

Muumilaaksossa esiintyy suvaitsevaisuudesta huolimatta kuitenkin ennakkoluulojakin, esimerkiksi *Taikurin hatussa* kummituseläimeksi muuttunutta Muumipeikkaa kohtaan. Muumipeikko menee Taikurin hattuun ja muuttuu kummalliseksi eläimeksi sitä itse huomaamattaan. Kukaan ei tunnista kummituseläimeksi muuttunutta Muumipeikkaa. Muumimamma tunnistaa lopulta lapsensa, kun katsoo kauan kummituseläimen pelästyneisiin silmiin. Silloin Muumipeikko muuttuu takaisin omaksi itsekseen. (TH, 25-29.) Muumimamma ei myöskään innostu, kun Taikurin hatun taikavoimia kokeillaan ja tuloksena on suuri määrä pikkumönkiäisiä kuistilla. (TH, 36.) Ennakkoluuloja esiintyy myös Tiuhtin ja Viuhtin saapuessa Muumitaloon. Käsittelen tätä myöhemmin tutkimuksessani (ks.s. 86-88). Ihan kaikkia ei siis aivan varauksetta haluta Muumitaloon vaikka yleisesti ottaen vieraat otetaan avosylin vastaan ja ruokaa ja nukkumapaikka on aina tarjolla.

Pro gradu -työni tutkimuskysymyksiä ovat millaisia persoonallisuuksia muumikirjojen henkilöhahmoissa on, millaisia ovat henkilöiden väliset suhteet sekä minkälainen Muumilaakson yhteisö ylipäätään on. Kiinnostus johtaa siihen, millaisia henkilöhahmojen väliset suhteet ja vuorovaikutus ovat. Pääaineistokseni olen valinnut Muumilaakson yhteisöllisyyden ja erilaisten persoonallisuuksien kannalta mielestäni kiinnostavimmat kirjat, *Muumipappa ja meri* (1965) ja *Taikurin hattu* (1948). Keskityn kuitenkin analyysissä vahvemmin *Muumipappaan ja mereen*, joka on primääriaineistoni. *Taikurin hattuun* viitataan tutkimukseni yleisemmissä huomioissa Muumilaakson yhteisöstä sekä analyysissä lähinnä tukemassa *Muumipapan ja meren* perusteella tekemiäni huomioita. Teen yleisiä viittauksia myös muihin muumikirjoihin teoriaosassa, jossa käsittelen aiempaa muumitutkimusta. Pyrin valikoimaan aiempaa tutkimusta, joka liittyy omaan tutkimusaiheeseeni.

Haluan tutkielmaani mukaan kaksi kirjaa siksi, että tarkasteltavana olevia henkilöhahmoja olisi enemmän, vaikkakaan pro gradu -tutkielman laajuuden rajoittamana en voi analysoida syvemmin molempia kirjoja. Kirjat myös edustavat sekä aikaisempaa että myöhäisempää muumituotantoa, ja tämä mahdollistaa henkilöhahmojen muuttumisen ja kasvamisen havaitsemisen kirjojen myötä. Tämä tosin jää tutkielmassani vähemmälle huomiolle, mutta käsittelen Muumipeikon kasvua sekä Mörön erilaista esittämistapaa näissä kahdessa kirjassa. En kuitenkaan muutoin pyri tekemään varsinaista vertailua ja vastakkainasettelua näiden kahden kirjan välillä.

Valitsemani kirjat ovat tyyliltään erilaiset. *Taikurin hattu* sijoittuu kokonaisuudessaan Muumilaaksoon ja sen miljöö on muumien omassa kotoisassa ympäristössä, kun taas *Muumipappa ja meri* sijoittuu saarelle, jossa asuminen vaatii kaikilta totuttautumista ja asioiden tekemistä toisella tavalla. Kirjassa on vain vähän henkilöitä ja se kietoutuu syvien teemojen ympärille. Oman paikan löytäminen ja kasvaminen sekä kodin merkityksen ja sitä kautta paikan identiteetin voisi tulkita olevan kirjan vahvoina teemoina. Kirja kiehtoo minua erityisesti vahvan psykologisen ulottuvuutensa ansiosta. *Muumipapassa ja meressä* on paljon sisäistä puhetta, se tuo lukijalle runsaasti tietoa henkilöiden ajattelusta ja sisäisistä prosesseista. Kirjassa pureudutaan nimenomaan henkilöiden välisiin suhteisiin ja kerronnan taso on yleisempi, koska siinä puhutaan lähinnä isästä ja äidistä, ei Muumipapasta ja Muumimammasta, niin kuin muissa kirjoissa. *Taikurin hattu* painottuu enemmän seikkailuun ja tapahtumien kerrontaan,

mutta siinä henkilöhahmojen moninaisuus on tutkimukseni kannalta oleellinen ja kirja tuo yleistä tietoa Muumilaakson yhteisön rakenteesta.

Muumilaakson henkilöiden välistä vuorovaikutusta sekä Muumilaakson yhteisön keskinäistä toimintaa analysoin aineistoksi valitsemieni muumikirjojen pohjalta etupäässä muutamien henkilöiden toisiinsa kohdistuvien reaktioiden ja henkilöiden välisten suhteiden tarkastelun kautta. Teen myös yleisiä eri tilanteiden kautta esiin nousevia huomioita. Painopisteeni analyysissä on kertomuksessa ja sitä kautta tarinan myötä esiin tulevissa henkilöiden välisissä suhteissa. Muumikirjoissa henkilöhahmojen ulkoisella olemuksella on korostettu henkilöiden luonteenpiirteitä ja muumikirjojen kuvitukset ovat puhuttelevia, joten kokonaan ei ole tarkoituksenmukaista sivuuttaa kirjojen kuvituksia. Viittaan kuitenkin kuvituksiin vain satunnaisesti halutessani nostaa esiin erityisiä huomioita ja olen valinnut tutkimukseeni muutamia kuvia havainnollistamaan huomioitani henkilöiden välisistä suhteista.

Käytän aineistostani suomenkielisiä käännöksiä ja viittaan tutkielmassani kirjoihin käyttäen *Muumipapasta ja merestä* lyhennettä MM ja *Taikurin hatusta* lyhennettä TH. Erityisenä huomiona kirjoitusasun suhteen kirjoitan Hemulin isolla alkukirjaimella, vaikka *Taikurin hatussa* hänet kirjoitetaan pienellä. Seikkailupainotteisissa muumikirjoissa Jansson käytti yleisesti lajinimiä, vaikka *Taikurin hatussa* on kyse yhdestä ja tietystä Hemulista. Tämä liittyy siihen kehitykseen, mikä vie myös henkilöhahmoja aina vain syvemmälle muumisarjan myötä ja huipentuu viimeisiin hyvin syvällisiin muumikirjoihin.

Pro gradu -tutkielmani etenee siten, että toisessa luvussa tarkastelen aiempaa muumikirjoista tehtyä tutkimusta painottuen henkilöhahmojen ja *Muumipapan ja meren* tutkimukseen. Kolmannessa luvussa kartoitan tutkielmani teoriapohjaa aloittaen lastenkirjallisuuden tunnuspiirteiden esittelystä siirtyen kirjallisuuden henkilöhahmoihin liittyvään teoriaan sekä kirjallisuuden tutkimuksen työkaluihin. Neljännessä luvussa pohdin yhteisön ja vuorovaikutuksen teoriaa ja tarkastelen teorian valossa henkilöiden ominaispiirteitä sekä Muumilaakson yhteisön rakennetta. Viidennessä luvussa keskityn henkilöiden välisten suhteiden ja sitä kautta heidän keskinäisen vuorovaikutuksensa pohdintaan esimerkkien valossa. Viimeisessä luvussa on johtopäätösten aika.

2 MUUMIKIRJAT TUTKIMUSKOHTENA

2.1 Tutkimuksen taustaa

Muumeista on tehty paljon tutkimusta niin Suomessa kuin Ruotsissakin. Onkin haasteellista löytää tutkimukselle uutta näkökulmaa, mutta toisaalta muumituotanto on kaikkienensa laaja ja antaa eväitä tutkimiselle yhä edelleen ja eri näkökulmista käsin. Tutkimuskysymysten asettaminen sekä aineiston rajaaminen ovat ensimmäiset kohdattavat haasteet. Rajaan aineiston kahteen kirjaan, joista *Muumipappa ja meri* painottuu analyysissa. Tutkimusfilosofinen lähtökohtani on hermeneuttinen. Humanistista tutkimusta perustellaan vedoten sen *hermeneuttiseen tiedonintressiin*. Tutkimuksen avulla opimme ymmärtämään itseämme, toisiamme ja maailmaa paremmin. (Korhonen 2008, 27.) Hermeneutiikka on tulkintaa koskeva teoria. Hermeneuttisen käsityksen mukaan hengentieteiden tuottama tieto muodostuu tulkitsijan tekstin ja kontekstin välisessä toiminnassa, jossa tulkitsijan ennakkokäsitykset tarkentuvat tulkinnan kohteen kautta. Ymmärtäminen johtaa siten tulkintaan. (Mikkonen 2008, 66-67.)

Ylipäättään tutkielmani luonne soveltavana kirjallisuudentutkimuksena perustuu vahvasti tulkinnalle. Siten on vaikeaa tuoda esille yleispäteviä tuloksia, vaan kyseessä on minun tulkintani aiheeseen valitsemani aineiston ja teorian valossa. Tähän tulkinnan näkökulmaan pureudun luvussa 3.3.2. Toisena haasteena tutkimuksenasettelussani koen sen, että graduni on soveltavaa kirjallisuuden tutkimusta, mutta työni on taidekasvatuksen pro gradu. Tästä syystä nostan esiin argumentteja kirjallisuuden poikkitieteellisen tutkimuksen puolesta (ks. s. 36). Seuraavaksi esittelen aiempaa muumitutkimusta erityisesti kirjailija Tove Janssonin elämän kautta tehdyn tutkimuksen myötä, näkökulmana Muumilaakson henkilöhahmojen syntyminen. Lisäksi käsittelem muumikirjojen teemoja sekä *Muumipapasta ja merestä* tehtyä tutkimusta etupäässä Westinin tulkintojen pohjalta.

Harry Hackzell kirjoitti ensimmäisen kirjallisuushistorian tutkielman muumikirjoista Tukholmassa vuonna 1964, mutta kuitenkin vasta 1980 -luvulla Tove Jansson -tutkimus käynnistyi kunnolla (Westin 2008, 292). Sittemmin erityisesti Boel Westin, joka on myös tehnyt ensimmäisen muumimaailmaa koskevan väitöskirjan *Familjen i Dalen* (1981), on tutkinut Janssonin alkuperäisiä luonnoksia kirjoista ja niiden kuvituksista

sekä Janssonin laajaa kirjeenvaihtoa hänen ystäviensä ja rakastettujensa kanssa. Näiden aineistojen kautta hän valottaa Janssonin elämän ja muumimaailman yhtymäkohtia ja taustoja, eli muumikirjojen syntyprosessia. Myös norjalaisen Tordis Ørjasaeterin vuonna 1987 ilmestynyt kirja *Tove Jansson – Muumilaakson luoja*, tarkastelee muumimaailmaa Janssonin elämän kautta.

Boel Westinin tulkinnat auttavat ymmärtämään kirjailijaa muumikirjojen takana. Ne valottavat mistä muumikirjat ovat tulleet ja miten Muumilaakso on syntynyt. Selityksiä löytyy niin Muumitalon kaakeliuunia muistuttavalle ulkomuodolle kuin muumikirjoissa usein esiintyville myrskyille. Janssonin lapsuuden kodissa oli kaakeliuuni ja Janssonin isä Faffan piti myrskyistä. Myös kirjojen henkilöhahmojen syntymiseen saadaan viitteitä. Kirjassa *Tove Jansson. Sanat, kuvat ja elämä* (2008) Westin analysoi muumikirjoja limittäin Janssonin elämänvaiheista saamansa tiedon kautta.

Suomessa Sirke Happonen on tehnyt väitöskirjan *Vilijonkka ikkunassa* (2007), joka käsittelee muumikirjojen kuvaa, sanaa ja liikettä. Happonen kuvailee ja analysoi muumikirjojen kuvituksissa esiintyvää liikettä, värien käyttöä ja käytettyä piirustustekniikkaa. Aineistona hänellä ovat kuvakirjat, kuvitetut muumikirjat sekä Janssonin alkuperäisiä hahmotelmia ja luonnoksia kirjoista ja niiden kuvituksista. Hän analysoi myös esimerkiksi kirjojen ulkoasua ja taittoa, joten näkökulma aiheeseen on laaja. Happonen pohtii muumikirjojen kaikkinäkevää kertojaa. Kuvien tulkinnassa hän käyttää katseen teoriaa kuvailemaan henkilöiden sisään- tai ulospäin kääntyneisyyttä kuvassa kuvan katsojaan nähden tai analysoidessaan henkilöiden suhteita kuvassa. Analyysissään hän kiinnittää huomiota kuvissa esiintyvien henkilöiden asentoihin, ilmeisiin ja etäisyyksiin. (Happonen 2007, 162, 234.) Muumimaailman ollessa sekä kuvitettu että kerrottu maailma, on se hyvin moniulotteinen. Kuvitukset kerronnan tukena antavat lukijalle ja tutkijalle tietyn viitekehyksen, joka luo syvyyttä kerrontaan ja tapahtumiin eläytymiseen lukijan kannalta.

Muumikirjojen henkilöiden kokemusmaailma kiehtoo tutkijoita. Sari Valkeajoen (2001) *”Minä en kuulu enää tänne” Tove Janssonin Muumi-teosten henkilöiden eksistentiaalisia kokemuksia* -pro gradu käsittelee muumihahmojen vieraantumisen tunteita. Valkeajoki kertoo artikkelissaan haluavansa selvittää tätä havaitsemaansa ja tuntemaansa huolettoman turvallisuuden ja selittämättömän ahdistuksen yhdistelmää, joka vallitsee muumikirjoissa ja sitä kautta hän pureutuu Muumilaakson asukkaiden

identiteettikriiseihin (Valkeajoki 2003, 101). Valkeajoen tutkimus sivuaa myös omaa kysymyksenasetteluani ja keskittyy muutamien henkilöhahmojen mielenmaisemiin. Aivan tuore muumifilosofiaa käsittelevä kirja on Jukka Laajarinteen (2009) *Muumit ja olemisen arvoitus*, jossa tarkastellaan muumien elämänfilosofiaa eksistentiaalisesta näkökulmasta.

2.2 Muumikirjojen teemat

Westinin mukaan 1960-luvun alussa 'muumiopista' tuli avoin ihmisoppi ja hahmot alkoivat menettää tunnusmerkkejensä homssuina, hemuleina, muumeina ja vilijonkkina muuttuen yksilöiksi. Jansson on kirjoittanut työmuistioonsa, että ”Hahmoissani on kätkeytyä tavallisia inhimillisiä käyttäytymismalleja”. Westin toteaa, että esimerkiksi rouva Vilijonkan ja herra Hemulin hahmoihin kätkeytyä ainekset on kuorittu pois *Näkymättömässä lapsessa*. Niistä on tullut inhimillisempiä ja lukijoista on tullut samalla vuosien mittaan muumimaisempia. Niinpä Vilijonkan nimi voisi yhtä hyvin olla joku rouva Fridholm keski-iän tienoilla. (2008, 322-323.) Juuri tästä johtuen Muumilaakson henkilöhahmoihin on helppo samaistua. Kirjailija on tehnyt henkilöhahmoista enemmän yksilöitä, mutta jättänyt kuitenkin paljon tulkinnan varaa, jotta lukija voi samaistua hahmojen kokemusmaailmaan.

Westin (2008, 253) kuvailee Janssonin halunneen löytää ”vitsin arjesta” ja halunneen muumisarjan rakentuvan ”psykologisille seikoille, vähemmän puhtaalle seikkailulle ja ympäristöille”. Jansson on itse todennut Muumipeikolla olevan inhimillisiä reaktioita ja että muumimaailma on täynnä hänen omia kokemuksiaan. Westin toteaa Janssonin selvittävän varhain periaatettaan, jonka mukaan kaikkea ei pidä selittää eikä kuvata, vaan jättää auki, lukijan pohdittavaksi ja päätettäväksi. ”Kuvittaja voi avata oven tuntemattomaan muttei kerro mitä sen takaa löytyy.” (Westin 2008, 286.) Juuri tämä tekee muumikirjojen lukemisesta niin antoisaa. Tarinoiden perimmäiset ideat ovat vahvasti esillä, mutta kaipaavat lukijan oivallusta. Henkilöhahmoista ja tarinoiden sattumuksista voi löytää itsensä ja ilmiöiden yleismaailmalliset piirteet. Huumorin merkitys kirjoissa on tärkeä. Se keventää teemoja ja muumikirjojen huumorilla on aivan omat piirteensä sen perustuessa henkilöhahmojen vuorovaikutustilanteisiin, kohtaamisiin, kaikenlaisiin huvittaviin sattumuksiin sekä asioiden ei-totutunlaiseen tekemiseen. Mahlamäki (2009) nimeää muumikirjojen teemat seuraavalla tavalla: ”Tove

Jansson pohtii taiteessaan erityisesti perheen, ystävyys, vapauden ja rakkauden teemoja.”

Westin (1988, 9) toteaa Janssonin kirjoittaneen vuonna 1961 esseessään, että vakuuttavat lastenkirjat ovat täynnä symboleja ja identifikaatioita. Westinin (2008, 25-26) mukaan muumikertomusten vetovoimassa keskeisiä tekijöitä ovat tapa, jolla niissä suhtaudutaan minuuteen ja individualismiin. ”Voi olla kyse yrityksistämme murtautua rooleista tai odotuksista, unelmistamme olla joku muu tai sulautua jonkun toisen elämään.” Edelliset huomiot ovat mielestäni todella teräviä ja koskevat erityisesti viimeisiä muumikirjoja. Esimerkiksi Muumipappa unelmoi saarella olevansa joku muu, tärkeämpi henkilö kuin tarpeettomaksi itsensä tunteva isä.

Muumilaakson henkilöihahmot ovat kovin erilaisia persoonallisuuksia ja Muumilaakson yhteisö on niin monipuolinen, että monenlaiset ihmiset löytävät hahmoista samaistumisen kohteita. Jansson on luonut laajan henkilögallerian tekemättä henkilöistä kuitenkaan liian karrikoituja. Muumimamma on toki aika perinteinen huolehtiva äiti, mutta myös äiti, joka erityisesti *Muumipapassa ja meressä* koettaa saada tilaa omalle ajalle ja luovuudelle. Myy edustaa kirjojen muuttumattomia henkilöihahmoja, mutta myös Myystä on onnistuttu saamaan persoona, joka ei aina toimi niin kuin odottaisi tai paremminkin ei voi tietää, kuinka hän toimii. Myy voi nauraa toisen tilanteelle tai hienovaraisesti avittaa oikeaan suuntaan kuten Muumipeikon mennessä kohtaaman Mörköä rannalle *Muumipapassa ja meressä*. Käsittelen tätä myöhemmin Myytä koskevassa kappaleessa (ks. s. 76-79).

Westin (1988, 15) toteaa muumikirjoissa henkilöiden kulkemisen toistensa ja suuren maailman välillä olevan se tekijä, joka luo muumimaailman dynamiikan. Keskeisiä teemoja ovat erilaisina versioina perheen hajoamisen ja yhdistymisen tema, kodittomuus ja takaisinpaluu. Perhe instituutiona voi muuttua ja sen voi kyseenalaistaa, mutta se on jatkuvasti läsnä erilaisissa kokoonpanoissa. (Westin 2008, 152.) Perhe eri muodoissaan todella on kirjojen päänäyttämö. Kulloinkin kyseessä oleva perheen kokoonpano voi vaihdella kirjoittain, mutta aina kyse on jonkinlaisesta perheyhteisöstä.

Vaikka muumikirjat ovat pullollaan katastrofeja, on Jansson itse korostanut onnellisten loppujen merkitystä (Westin 2008, 55). Onnellisesti muumikirjat yleensä päättyvätkin, vaikka kaksi viimeistä kirjaa, *Muumipappa ja meri* sekä *Muumilaakson marraskuu*,

ovat loppuratkaisuiltaan arvoituksellisempia. *Muumipapassa ja meressä* perhe jättää saaren, mutta auki jää, palaavatko he todella takaisin Muumilaaksoon. *Muumilaakson marraskuussa* taas Muumitalon valtaavat muut asukkaat, jotka lopussa lähtevät pois laaksosta ja muumiperhe mahdollisesti palaa samaan aikaan mereltä, ainakin lukijan annetaan näin ymmärtää.

Janssonin muumikirjoissa yhteisenä ja toistuvana teemana on näkymättömyys. Se ilmenee sananmukaisesti *Näkymättömän lapsen* tarinassa, mutta eri variaatioina muissakin kirjoissa. *Muumipapassa ja meressä* Muumipappa haluaa ruveta majakanvartijaksi ja Muumimamma maalaa majakan valkeille seinille itsensä monien mammojen joukossa, jotta pääsisi piiloon muilta ja pakenemaan kotilaaksonsa puutarhaan kärsiessään koti-ikävä. (Westin 2008, 318.) Westin jatkaa edelleen, että Muumimamma jättää kirjassa käsilaukun, joka on hänen *muumiäidin* identiteettinsä tunnuskuva (2008, 345). Mamma edustaa muumikirjoissa elämänvoimaa ja hänen hahmonsia kertoo selkeästi keskeisestä asemasta. Käsilaukku on mukana alusta alkaen ja se on Muumimamman voiman vertauskuva. Muumimammalle lisätään myös esiliina myöhempien muumikirjojen kuvituksiin (Westin 2008, 12, 54). Muumimamma joutuu saarella Muumipapan vuoksi jättämään oman tutun roolinsa perheen pyörittäjänä ja luopuu tästä roolistaan symbolisesti luopumalla käsilaukustaan. Symboliikkaa on myös siinä, kun Muumipappa ottaa saarella käyttöönsä majakanvartijan vanhan hatun ja koettaa siten olla jotain muuta kuin mitä hän on Muumilaaksossa ollessaan.

2.3 Muumilaakson yhteisön ja henkilöahmojen tutkimusta Tove Janssonin elämän kautta

Westinin (2008, 159) mukaan muumiperhe ei ole yhtä kuin Janssonin perhe eikä muumikirjoissa ole kyse Janssonin oman lapsuuden uudelleen kirjoittamisesta, vaan projekti on paljon suurempi ja näkemyksellisempi. Se on tarina elämän ehdoista. Kiistämättä Muumilaakson henkilöahmoissa on kuitenkin yhtymäkohtia Janssonin elämään ja hänelle merkityksellisiin asioihin ja ihmisiin. Jansson on itse paljastanut kahden Muumilaakson henkilöahmon olevan muotokuvia. Nämä ovat Muumimamma ja Tuu-tikki, joka esiintyy *Taikatalvessa*. Muumimamma muistuttaa Janssonin äitiä ja Tuu-tikki graafikko Tuulikki Pietilää, Janssonin rakastettua. (Ørjasaeter 1987, 103.) Toisaalta myös Muumipapan käytöksessä on viitteitä Toven isästä. Muumipappa kuvastaa Faffania, Toven isää, joka rakasti myrskyjä ja suojeli silloin perhettä. ”Pienistä

katastrofeista tuli Faffanin tapa ottaa perhe suojiinsa (kuten pappa muumikirjoissa) samalla kun ne tekivät arkielämästä jännittävää”. (Westin 2008, 52.) Siten Janssonin lapsuudenkokemukset ovat siirtyneet muumikirjoihin.

Taikurin hatussa kirjan loppupuolella laaksoon saapuvat Tiuhti ja Viuhti, joiden syntyminen liittyi vahvasti Janssonin omaan elämäntilanteeseen kirjan kirjoittamisen aikoihin. Jansson on itse kertonut näiden henkilöahmojen edustavan hänen rakastumistaan naiseen. Tiuhti ja Viuhti ovat erottamattomat ystävykset, jotka nukkuvat yhdessä ja puhuvat kieltä, jota muut eivät oikein ymmärrä. Kirjassa esitetään oikeudenkäynti, jossa Mörkö vaatii takaisin hänelle kuuluvaa matkalaukkaa, jonka sisällä on Tiuhtin ja Viuhtin yhteinen salaisuus ja aarre Kuningasrubiini. Tämän on tulkittu kuvastavan rakkauden teemaa. (Westin 2008, 188-189.) Muumeja on tutkittu kirjailijan sukupuolisen suuntauksen teorioiden kautta. Itse en ota näihin tutkimuksiin sen enempää kantaa omassa työssäni, joskin pohdin mies- ja naispuolisten henkilöiden jaottelua Muumilaaksossa (ks.s. 42).

Muumimamma on siis eräänlainen henkilökuva Janssonin äidistä. Muumiperheen roolit herättivät aikanaan paljon keskustelua (Westin 2008, 389). Muumimamma on muumikirjojen sydän, ehdottomasti keskeisimpiä ja voimakkaimpia hahmoja. Janssonille äiti oli hyvin tärkeä ihminen ja tämän arvostuksen voi tulkita siirtyneen myös muumikirjoihin Muumimamman kautta. *Muumipapassa ja meressä* Muumipappa alkaa toden teolla pohtia asemaansa saarella, myös suhteessa Muumimamman ylivoimaan. Muumiperhe on perheenä toisaalta ydinperhe, johon kuuluu isä, äiti ja lapsi, mutta toisaalta siihen kuuluu ottolapsi Myy ja eri kirjoissa monet henkilöt tuntuvat kuuluvan perheeseen laskettaviin henkilöihin.

Janssonin viimeinen muumikirja, *Muumilaakson marraskuu*, kertoo niistä muista, ei muumiperheestä (Westin 2008, 308). Kirjassa muut ottavat Muumilaakson haltuunsa. Uusi ”perhe” asettuu Muumilaaksoon ja itse muumiperhe on poissa. Muut haaveilevat kesäisestä laaksosta ja perheestä. Hemuli haluaa samaistua kuvaan Muumipapasta ja Vilijonkka taas yrittää ottaa Muumimamman roolia. (Westin 2008, 373-374.) Teema, jossa halutaan asettua jonkun toisen rooliin, on myös usein esillä muumikirjoissa. *Taikurin hatussa* Niiskuneiti haluaa samanlaiset silmät kuin Puukuningattarella. *Muumipapassa ja meressä* Muumipappa haluaa olla joku muu kuin tarpeeton isä, ja hän omaksuu majakanvartijan roolin.

Westinin mukaan *Muumipapassa ja meressä* persoonallisuudet, sukupuolet ja iät asetetaan muumiperheessä vastakkain toistensa sekä myös muistojen, unelmien ja mielikuvien kanssa. Jansson riisuu hahmoiltaan pois persoonallisuuden piirteitä ja samalla terävöittää niitä. (2008, 374.) Mielestäni muumikirjoissa tartutaan vaikeisiin ja suuriin aiheisiin. Henkilöhahmot joutuvat kohtaamaan samanlaisia huolia kuin lukijatkin ja juuri se tekee tarinoista niin puhuttelevia. Laajarinteen mukaan muumit ovat niin kuin peilejä, jotka näyttävät lukijan itselleen (2009, 173).

Westin toteaa, että Jansson kirjoitti yksinäisyydellä olevan sadat kasvot. Hänen kirjansa, kuvansa ja tarinansa ovat siitä eläviä todisteita. Monet hahmoista ovat yksinäisiä, kenties vahvin esimerkki ja mielestäni ikään kuin yksinäisyyden ruumiillistuma on Mörkö. Westin toteaa henkilöistä Nuuskamuikkusen olleen Janssonille kaikkein tärkein, sen luovan minän kuvastaja, joka etsii ilmaisua sanojen ja sävelten, kuvien sekä runojen kautta. Nuuskamuikkunen edustaa yhtä aikaa sekä vapautta että yksinäisyyttä. (Westin 1988, 454.) Nuuskamuikkunen edustaa niin ikään kirjojen muuttumattomia henkilöahmoja. Nuuskamuikkunen vaikuttaa vapaalta ja luovalta henkilöltä, joka kuitenkin on kovin kiintynyt muumiperheeseen. Hän haluaa auttaa, vaikka haluaa myös jättäytyä taustalle kulkuriluonteensa vuoksi. Hän ei halua kuulua niin tiiviisti perheeseen, ettei voisi lähteä matkoilleen milloin haluaa.

2.4 Muumipappa ja meri -kirjan tutkimusta

Koska tutkielmani analyysi keskittyy *Muumipappaan ja mereen*, esittelen hieman kirjasta tehtyä aiempaa tutkimusta. Kirja on omistettu ”Eräälle isälle”. Jansson on pohtinut luonnoksissaan laittavansa omistustekstin suoraan omalle isälleen, mutta muuttanutkin sen yleisempään suuntaan. Näin ollen se on omistusteksti joko omalle isälle tai jollekin muulle isälle. Ørjasaeterin tulkitsee kirjailijan aikuisempaa lähestymistapaa ja otetta muumimaailmaan seuraavasti: ”Aikuistuessamme alamme nähdä vanhempamme itsenäisinä ihmisinä, ei pelkästään äiteinä ja isinä. Ehkä Tove oivalsi, ettei aina ollut helppoa olla Muumipappa, kun Muumimamma osasi parhaiten kaikki asiat. Tove alkoi kenties samastua pappaan tuntiessaan usein itsensä riittämättömäksi ja elämän käydessä monimutkaiseksi.” (1987, 121-122.) Muumiperheessä on paljon jälkiä Toven lapsuudesta, muumit esimerkiksi asuvat talossa, jossa on tilaa vieraille ja juhlille. Näin oli myös Janssonin kotona.

Henkilöhahmoja Ørjasaeter (1987, 121-122) analysoi seuraavasti: ”Muumimamma pitää perheen koossa eikä luovuta ikinä, kun taas Muumipappa on boheemi ja kuljeskelee omia teitään. Muumipeikko rakastaa eniten maailmassa äitiään, mutta pitää myös isänsä muistelmia jännittävinä. Hänelle tulee helposti huono omatunto, ja hänen on vaikea sanoa ei. Hän haluaa ulos maailmalle, mutta loppujenlopuksi aina takaisin kotiin. Pikkuhiljaa hän irrottautuu äidistään.” Myös Westin pohtii Muumipeikon aikuistumiskysymystä. Hän huomioi, että useissa muumikirjoissa kuvataan loppukohtauksessa mamman ja peikon välistä yhteenkuuluvuutta, mutta *Taikatalvessa* napanuora katkaistaan (Westin 2008, 362). Jansson joutuikin pohtimaan *Taikatalven* jälkeen seuraavia kirjojaan ajatellen että ”Mitä tehdä murrosikäisellä peikolla?” *Taikatalven* jälkeen Jansson koki kirjoittamisen tuskaa ja vaikeutta. (Westin 2008, 352.) Muumipeikon kasvaminen aiheutti Janssonille pohdintaa, mutta hän jatkoi Muumipeikon kasvamisen tiellä vielä *Muumipapassa ja meressä*, jossa kohtaamiset merihevesten ja Mörön kanssa kuvastavat vahvasti tätä kasvua.

Westin analysoi *Näkymätöntä lasta*, jonka kertomuksessa *Muumipappa ja hattivattien salaisuus* Muumipappa lähtee selvittämään hattivattien salaisuutta ja siten haluaa tehdä ja kokea toisenlaista, jännittävää ja vaarallista (1988, 96). Tämän tarinan myötä voisi päätellä, että Muumipapalla on kaipuu muutokseen ja pois lähtemiseen jo aiemmin. Westinin mukaan *Muumipapan ja meren* avainsana on muutos, kuten Janssonin kirjoissa monesti aiemminkin. ”*Muumipappa ja meri* on tilinteko perheen konstruktivisesta ideasta, joka oli kehittynyt aiempien kirjojen myötä. 1940-luvun suurperhe, joka vapaan kollektivismiin hengessä suurentaa ruokapöytää ja kantaa taloon uusia sänkyjä, kutistuu ydinsoluksi, jossa on äiti, isä ja lapsi sekä vastapainona Pikku Myy. (Westin 2008, 337-339.) Pikku Myyn asema saarella on nimenomaan muiden hämmentävää tilannetta tasapainottava ja keventävä. Lisäksi saaren dynamiikassa oleellinen asema on kalastajalla, joka pakenee majakanvartijan tehtävänsä sekä perhettä saareen seuraavalla Möröllä. Mörkö tosin vaikuttaa lähinnä Muumipeikkoon, muut kun eivät tämän läsnäoloon halua myöntää eikä huomata.

Muumipappa ja meri kertoo perheestä muutoksen kourissa, isästä ja äidistä, jotka kumpikin etsivät omilla tahoillaan itseään. ”Lapsella ei enää ole pääroolia, ja tarina voidaan symbolisella tasolla lukea kuvauksena hyvinvointivaltion hajoamisesta. Meren yli yksinäiselle majakkasaarelle suuntautuvan matkan kannustimena on se, että perheellä on mennyt liian hyvin, kuten äiti toteaa.” Westin huomauttaa kirjan voivan

kertoa Muumipapasta, mutta myös jostakusta toisesta isästä. Se siis kertoo Muumiperheestä, mutta voi kertoa myös jostain toisesta perheestä. (Westin 2008, 337-338.) Niinpä samaistumisen myötä kirjasta on mahdollista löytää syvempää identifikaatiota. Aivan niin kuin kirjan omistustekstikin, itse kirja on tarkoitettu yleiseksi tarinaksi itsensä etsimisestä ja oman paikkansa löytämisestä maailmasta ja sen hyväksymisestä. Majakanvartijan tehtävä ei ollutkaan Muumipapan tehtävä, vaan tehtävää paenneen oikean vartijan tehtävä. Kirjan loppu, kun muumiperhe lähtee saarelta ja majakanvalo on syttynyt, antaa vaikutelman onnellisesta lopusta. Muumipapalla on taas silinterihattu päässään ja hänellä on mitä ilmeisimmin seesteisempi olo kuin saarelle tultaessa ja siellä ollessa.

Westin toteaa *Muumipapasta ja merestä*, että sen kiintopisteitä ovat saari, majakka, isä, perhe ja meri. Kuvauksesta puuttuvat muumit lähes tyystin, paitsi sellaiset määritteet kuin Muumilaakso ja muumiperhe. (2008, 335.) Jansson sovittelikin kirjan nimeksi yhtenä ehdotelmana ”Den ensamma familien”. Tähän viitaten kertomuksen taso on muutettu jo joksikin muuksi kuin vain muumiperheelle tapahtuvien asioiden kertomiseksi. Westin määrittelee isän roolin olevan samalla kertaa seikkailija, romantikko, karkulainen, suojelija ja kuisti-isä. Muumipappa on isä, joka tarvitsee perhettään voimistaakseen miehisyttään. *Muumipapalle ja merelle* oli muitakin nimiehdotelmia, mutta Jansson antoi kirjan nimeämisessä yksilön, isän, mennä yhteisön eli perheen edelle. (Westin 2008, 340.) Kirja on kertomus isästä, mutta myös kertomus nimenomaan oman paikan löytämisestä, omien tehtävien määrittelystä perheessä. Westinin huomio siitä, että Muumipappa tarvitsee perhettään oman miehisyttensä voimistamiseen, esittää hänet egoistisessa valossa, joka on toki selvästi huomattavissa. Toisaalta Muumipapan taholtaan on havaittavissa välittämistäkin perheestään, joskin se jää hänen oman egonsa korostamisen tarpeen varjoon.

Westinin mukaan *Muumipapassa ja meressä* majakka edustaa ennen kaikkea Muumipapalle liikettä kohti jotain uutta, se voi antaa hänelle tehtävän isänä. Psykoanalyysin kannalta majakka edustaa isän menetettyä miehisyttä ja hänen kyvyttömyytensä syyttää majakka korostaa tätä. (2008, 342-343.) Janssonin oman toteamuksen mukaan pappi on kirjassa laahannut perheen saareen korostaakseen miehisyttään ja saadakseen takaisin itsekunnioituksensa. Myy toimii saarella kontrastin luojana ja Mörkö on astunut etualalle. (Westin 2008, 341.) Kuten olen jo aiemmin todennut, Myyn rooli on kiintoisa, koska hän on saarella ainoa muuttumaton

henkilöhahmo. Myy on perillä tapahtumista ja salaisuuksista muiden kamppaillessa omien kriisiensä kanssa.

Westin huomauttaa myös, että *Muumipappa ja meri* -kirjassa äidin ja isän välillä on särö, jota ei ole näkynyt aikaisemmissa muumikirjoissa (2008, 347). Kirjassa kumpikin, niin isä kuin äiti, etsivät omaa identiteettiään. Muumimamman majakan seinälle tekemässä maalauksessa on paljon äitejä, siten Muumimamma voi tekeytyä näkymättömäksi ja piiloutua mammojen sekaan. Muumimamma tutkii isän tavoin identiteettiään tehden sen maalaamisen avulla. Isä taas kirjoittaa tutkielmaa ja sitä kautta etsii itseään. (Westin 2008, 346.) Tämä isän ja äidin särö on tärkeä huomio ja vie kirjan aikuisempaan suuntaan, se kertoo samalla parisuhteesta, sen työnjaosta ja toisen huomioimisesta sekä itsensä määrittelystä toisen kautta. Myös Valkeajoki toteaa, että pappa määrittelee itseään kirjassa aluksi etenkin mamman kautta (Valkeajoki 2003, 107). Vielä perheen ollessa Muumilaaksossa, Muumipappa tarkkailee Muumimamman käytöstä ja tuntee kenties lähinnä kateuden tunteita Muumimamman itsevarmuutta ja tyytyväisyyttä kohtaan. Muumimamma vaikuttaa olevan tyytyväinen tasaiseen elämään Muumilaaksossa, koska miettii Muumipapan suhteen, että kai voi tulla onnettomaksi jos asiat ovat liian hyvin. (MM, 54-55.)

Puron (2009) tulkinta *Muumipapasta ja merestä* on, että samaan aikaan kun pappa tuskailee identiteettikriisinsä kanssa, astuu Muumipeikko murrosiän kynnykselle. ”Yöllisillä retkillään peikko kokee ensimmäisen todellisen rakastumisensa ja lopulta hän muuttaa asumaan omilleen. Muumimamma puolestaan kärsii kaiken nielevästä koti-ikävän tunteesta.” Puro jatkaa edelleen muumikirjojen kuvaavan teossarjana ihmisen kasvua. ”Tapahtumat kulkevat lapsuuden kesistä kohti Muumipeikon aikuistumista, syksyä ja talvea. Samalla teemat vakavoituvat ja henkilökuvaus syvenee.” *Muumipapassa ja meressä* muumit painivat yksinäisyyden, riittämättömyyden ja vieraantumisen tunteiden kanssa. Saarella omaa paikkaansa ja minäänsä etsivät niin isä, äiti kuin poikakin. (Puro, 2009.)

Perheen sisäinen koheesio rikkoutuu, kun kaikki pohtivat omia asioitaan ja haasteitaan. Näennäisesti eletään yhdessä ja tehdään samoja asioita kuin ennenkin, mutta todellisuudessa kukin kulkee hieman irrallaan. Happonen toteaa, että *Muumipapassa ja meressä* majakkasaaren miljöö hahmottuu henkilöhahmojen toisistaan eroavien näköalojen summana; jokaisella on oma lohkonsa, jota hän havainnoi. Muumipapan

mielenkiinto kohdistuu Happosen mukaan ulospäin, merelle. Muumimamma taas pyörii majakan läheisyydessä yrittäen muovata siitä kotia. (2007, 261.)

3 TUTKIMUKSEN TEOREETTISTA TAUSTAA

3.1 Näkökulmia lastenkirjallisuuteen

Koska muumikirjat yleisesti ottaen luetaan kuuluviksi lastenkirjallisuuteen, esittelen seuraavaksi lastenkirjallisuuden tunnuspiirteitä. Esittelen myös näkökulmia siitä, ovatko muumikirjat oikeastaan lasten- vai aikuistenkirjoja, koska se on aiheuttanut pohdintaa aikojen saatossa.

Lapsuus asuu meissä ja siksi lastenkirjoista voi saada iloa lukiessa niitä aikuisenakin. Usein vanhoihin satuihin ja kertomuksiin palaa myöhemmin. Mahdollisesti vanhemmuuden myötä haluaa välittää itselle tärkeiden satujen tuomat ajatusten ja kokemusten mahdollisuudet myös omille lapsilleen. Usein jotkut lapsena kuullut tarinat jäävät mieleen hyvinkin vahvasti, nuo tarinat ovat aikoinaan olleet merkityksellisiä, niistä on oppinut jotain, ne ovat kenties koskettaneet ja nostattaneet tunteita. Muumikirjat voitaisiin kategorioida klassikoiksi meille suomalaisille. Niitä on luettu jo usean sukupolven ajan niiden ilmestymisen sijoittuessa sotienjälkeiseen aikaan. Lisäksi muumikirjojen suuri suosio myös maailmalla ja kääntäminen kymmenille kielille on huomionarvoista ja tekee niistä klassikoita.

Lastenkirjallisuudelle on ominaista opettavainen funktio. Huntin mukaan lastenkirjojen on oltava hyödyllisiä ja käytettävissä eri tarkoituksiin. Niiden tarkoituksia ovat esimerkiksi olla hyvää ajankulua, laajentaa mielikuvitusta, tähdentää yleisiä sosiaalisia asenteita, auttaa käsittelemään erilaisia aiheita tai auttaa ongelmien kohtaamisessa. (Hunt 2005, 10.) Lastenkirjoista oppiminen koetaan siten tärkeänä missiona, satuihinkin sisällytetään perinteisesti opetuksia eri elämänalueilta, usein moraalisia ja eettisiä kysymyksiä. Kasvatuksellinen näkökulma korostuu lastenkirjallisuudessa. Kirjojen kautta välittyy arvoja ja ideologiaa, joka yleensä liittyy yhdessä toimimiseen ja elämiseen, sekä oikean ja väärän kysymyksiin. Myös Sarlandin mukaan lapsille parhaat kirjat omaavat kasvatuksellisia tarkoituksia (2005, 33). Lapsuudessa luodaan perusta ideologioiden ja roolimallien syntymiselle ja oppiminen on koko ajan läsnä. Se on

mukana kaikessa, mitä lapsi tekee, myös iltasatua kuunnellessa. Sadun kerrontaan saa kätkeytyä syvällistä sanomaa ja siinä usein piileekin kertomuksen voima.

Pienet lapset, jotka eivät vielä osaa lukea eivätkä keskittyä pitempiin satuihin, saavat kuvakirjoista ensikosketuksensa kirjoihin. Nodelman huomauttaa kuvakirjoilla olevan merkitykselliset keinot, joiden avulla pienet lapset yhdistetään kulttuurimme ideologiaan (2005, 131). Kuvakirjat tarjoavat helpommin lähestyttävää tekstiä ja tarinaan liitetyt kuvan merkitysfunktiot. Kuva voi kuitenkin olla muunkinlainen elementti kirjassa, ei niin keskeisessä osassa itse tarinan juonen kannalta, vaan korostaen jotakin osaa tarinasta. Tove Janssonin muumikirjoissa kuvilla on oleellinen merkitys tunnelman luojina ja niiden syvyys yksinkertaisuudessaan tuo usein uusia elementtejä kertomukseen. Kuvitukset korostavat taitavasti henkilöhahmojen olotiloja, kokemusta ympäröivästä maailmasta ja valottavat myös osaltaan lukijalle henkilöhahmojen luonteenpiirteitä ja henkilöiden välisiä suhteita. Muumit seikkailevat myös varsinaisissa kuvakirjoissa, mutta niitä en käsittele sen enempää.

Kirjallisuuden voima on suuri, käytetäänhän sitä myös terapian välineenä. Crago muistuttaa, että kirjallisuusterapian voi nähdä laajasti ja näin ymmärrettynä se laajentaa henkilön persoonallisuutta. Tätä kautta se nähdään laajempuna kuin tapana 'parantaa' tai 'muuttaa' henkilöä. Crago tarkoittanee tällä sitä, että myös itsehoidollisuus ja yleensäkin se, että kirjan lukeminen herättelee ajattelemaan jollakin tavalla, saa aikaan asioiden arvottamista ja luo ajatteluprosessin, joka voi muuttaa ihmistä. (2005, 188.) Kirjallisuutta käytetään itsehoidollisesti eli terapeuttisesti, sekä varsinaisen terapeutin ohjaaman kirjallisuusterapian välineenä. Kirjat tuovat mahdollisuuden käsitellä vaikeita asioita, kuten vaikka avioeroa tai kuolemaa. Lapsille on tehty esimerkiksi avioerosta kertovia, lapsen ajattelulle ja maailmalle soveltuvia, satukirjoja. Muumikirjojen aiheet koskettavat enemmän juuri aiemmin mainitsemiani teemoja, esimerkiksi katastrofien ja elämän toisenlaisen tarkastelutavan kohtaamista sekä henkilöiden yhdessä toimimisen tapaa.

Kirjan, kuten muunkin taiteen, voima on sen etäännyttävässä vaikutuksessa. Kirjan tarina tulee ajatusmaailmaan, mutta ei kuitenkaan liian lähelle. Silti se tulee niin likelle, että siihen voi samaistua ja tarinasta voi havaita omat tunteensa, ja muistaa omalle kohdalle sattuneet vastaavat tapahtumat. Tästä syystä lukukokemus voi olla voimakas ja herättelevä. Hyvän tarinan ja sen sanoman muistaa pitkään. Kirjallisuusterapian ja

terapeutisuuden taustalla on se, että kirjojen avulla voi kokea asioita epäsuorasti samaistuen kirjan henkilöihin ja tapahtumiin. ”Jännitteet rinnakkaisten maailmojen välillä pitävät yllä kiinnostuksemme: tällaista on/tällaista ei ole, tuon minäkin olen kokenut/tuosta en aiemmin tiennyt mitään.” (Kantokorpi 1990, 107.)

Hyvän ja pahan taistelu on monesti esillä saduissa ja lasten fantasiassa. Oikean ja väärän asetelma on jotain hyvin inhimillistä ja perustavanlaatuista. ”Fantasia onkin myös – ja ehkä erityisesti – kritiikin ja ajattelun väline, ei päämäärä sinänsä.” Fantasiakirjallisuus kertoo meistä itsestämme, vaikka se sijoittuukin toisiin ulottuvuuksiin ja satumaailmoihin. (Hirsjärvi & Kovala 2004, 7.) Kirjat luovat tapahtumia ’hyvisten’ ja ’pahisten’ kautta, peilaten näin moraalikäsitteitä. Usein päähenkilö joutuu valitsemaan hyvän ja pahan välillä. Kenties tällaisen vastakkainasettelun voima on juuri valintatilanteessa. Joskus helpoin tie on valita paha ja joskus henkilöhahmo sen ensiksi valitseekin, mutta huomattuaan sen vääräksi, pyrkii korjaamaan virheensä. Moraalinen ajattelu, ideologiat ja valinnat ovat saduissa vahvasti läsnä. Muumikirjoissa oikein ja väärin -valinnat eivät ole niin selkeästi tai vahvasti esillä. *Muumipapassa ja meressä* Muumipeikko pohtii moraalista kysymystä oikeutukselle häätää keltiäiset löytämältään aukiolta. Käsittelem tätä myöhemmin työssäni (ks.s. 39).

Henkilöhahmoissa on sekä hyviä että pahoja henkilöitä, jotka myös voivat muuttua tarinan aikana. Mäki ja Kinnunen toteavat, että hyvissä saduissa on aina hyvän ja pahan taistelu, jonka kautta lapsi voi asettua eri rooleihin. Sitä kautta sadut vahvistavat lapsen minää ja auttavat herättelemään ja tunnistamaan tunteita. (Mäki & Kinnunen 2005 27-28.) Muumikirjoissa ei oikeastaan ole suoraviivaisesti hyviä ja pahoja henkilöitä. Mörköä pelätään ja Muumipeikko ottaa yleensä muut huomioon, mutta selkeää jakoa ei ole, vaan ennemminkin korostuu henkilöiden erilaisuus suhteessa toisiinsa. Ennemmin kullakin henkilöhahmolla, joista tiedetään enemmän, on omat hyvät ja huonot puolensa. Kaikki eivät kylläkään pidä toisistaan, mutta varsinaisia pahoja henkilöitä ei ole. Mörkö jäädyttää maan ja siinä, missä hän on istunut, ei kasva enää mitään. Kuitenkin Mörkö vaikuttaa olevan enemmänkin resukka ja yksinäinen. *Taikurin hatussa* Mörkö toisaalta on päättäväinen vaatiessaan laukku takaisin itselleen ja puhuukin paljon verrattuna muihin muumikirjoihin, joissa hän ei yleensä sano mitään.

Lastenkirjat sijoittuvat usein kuvitteelliseen ympäristöön ja niissä lähes kaikki on mahdollista. Lastenkirjallisuudessa on usein hyvinkin syvää merkityssisältöä ja

lastenkirjat ovat myös aikuisille antoisaa luettavaa. Usein realistinen ja kuvitteellinen kerronta yhdistyvät lastenfantasiassa ja tämä avoin fantasiamaailma on hyvin tavallinen lastenfantasian perinteessä (Ihonen 2004, 83). Varsinainen virallinen rajanveto sen välillä, mikä on fantasiaa, mikä satua ja mikä muuten kuvitteellista kerrontaa, ei aina ole aivan mutkatonta. Monissa saduissa on fantasialle ominaisia piirteitä, vaikka ne muuten olisivat enemmänkin saduiksi luokiteltuja. (Sinisalo 2004, 11-14.) Tällaiset usein fantasian lajityyppiä edustavat kirjat luovat aivan omia maailmojaan ja myös aikuiset kiinnostuvat näistä vaihtoehtoisista maailmoista ja mielikuvituksen vetoavasta voimasta. Niinpä tavallaan on hämärtynyt raja, joka ehkä aiemmin oli selvästi rajapyykkinä lasten ja aikuisten kirjojen välillä.

Fantasia on empiirisestä maailmankuvasta poikkeavaa (Wienker-Piepho 2004, 32-22). Satumaailmassa voi tapahtua monenlaisia asioita, jotka eivät ole realistisia tai mahdollisia oikeasti. Se tuo rajattomia mahdollisuuksia kirjailijoille kehittää uusia maailmoja, yhteiskuntia ja käytäntöjä. Fantasiassa, vaikka se sijoittuukin utopistiseen maailmaan, käsitellään kuitenkin poliittisia ja yhteiskunnallisia asioita, jotka ovat siirrettävissä oikeaan maailmaan. Myös rakkaus kuuluu fantasiaseikkailuihinkin. Sadun kerronnassa vältetään eksakteja nimeämisiä ja lokaatioita, sekä tarkkoja aikamääreitä. Siten ne ovat tunnistettavissa vertauskuvallisiksi. Sadun ja fantasian tarkoituksena on tarkastella ihmisen pysyviä ominaisuuksia. Dialogi nykyhetken kanssa luo mahdollisuuden tarkastella omaa maailmaa kriittisesti kuvitteellisen maailman luoman vertailukohdan kautta. (Sinisalo 2004, 13, 18.) Sadut säilyvätkin yli sukupolvien ja niiden tarina ja merkitys säilyy juuri näiden yleistävien ja etäännyttävien ominaisuuksien ansiosta. Muumikirjat ovat ajattomia kirjoja, niiden teemat koskettavat sellaisia yleisiä aiheita, jotka eivät vanhene.

Muumikirjat voi luokitella paremminkin fantasiaksi kuin saduksi, vaikka ne eivät kenties aivan suoraviivaisesti ole fantasiaksi luokiteltavaa kirjallisuutta. Monet fantasian tunnuspiirteet toteutuvat niissä. Muumilaakso on kuvitteellinen paikka ja henkilöhahmot ovat kuvitteellisia. *Muumipapan ja meren* miljöö on saaristomaisemaa, merta ja metsää. *Taikurin hatussa* miljöö on Muumilaakso, jonka kiintopisteisiin kuuluvat Muumitalo, joki ja silta, meren ranta ja uimahuone. Muumikirjojen miljöö on monella tavalla suomalaista maisemaa, mutta esimerkiksi vuoret ja rotkot ensimmäisissä muumikirjoissa edustavat pikemminkin fantasiamaailman maisemaa.

Janssonin teoksissa saari muuntuu paikaksi, josta etsitään olemassaolon perusteita ja jossa ne voidaan uudistaa. Westin toteaa saaren olevan seikkailujen tyyssija, elämän uudistumisen ja muuttamisen paikka ja alue jonne voi rankentaa elämänsä ja luoda oman maailmansa. (2008, 328.) Miljööinä majakkasaari edustaa myös Janssonin omaa toteutunutta haavetta asua saarella ja toteutumaton unelmaa asua majakkasaarella, jonne muumiperhe kirjassa muuttaa. Jansson myös uudisti, ”siivosi” aiempia laitoksia ensimmäisistä muumikirjoista, kun niitä painettiin lisää ja karsi tässä yhteydessä niistä eksotiikkaa pois (Westin 2008, 353-354). Tämä juontaa oletettavasti juurensa tähän saaristomaisen merkityksellisyyteen Janssonille ja toisaalta kerronnan painopisteen siirtymisestä henkilöiden sisäiseen maailmaan. Eksoottiset kasvit ja eläimet olivat aikanaan vaikutteita Janssonin varhaisilta ulkomaanmatkoilta Etelä-Eurooppaan, mutta myöhemmin Suomenlahden saaristomaisema muodostui muumikirjojen ”oikeaksi” miljööksi. *Muumipapan ja meren* tunnelma johtuu paljolti yksinäisestä majakkasaaresta miljööksi. Tarina olisi aivan toisenlainen, jos se olisi kuvattu palmusaarella. Kirjassa kuitenkin esitetään epätodellisia tapahtumia, kuten puiden ja pensaiden ryömiminen eri paikkaan.

Aikuisten vai lasten kirjoja?

Muumikirjat jakaantuvat lasten seikkailukirjoihin ja aikuisten psykologisiin muumikirjoihin. Janssonin varhaisissa muumikirjoissa näkyvät sota-ajan jäljet, seikkailut lähestyvän pyrstötähden ja tulvan kohdatessa, esimerkkeinä *Muumipeikko ja pyrstötähti* ja *Vaarallinen juhannus*. Myöhemmin psykologinen puoli painottuu ja myös henkilöhahmojen sisäiset prosessit ja yksilöityminen, henkilökohtainen kokemusmaailma, painottuvat seikkailun jäädessä taka-alalle. (Westin 1988, 15.)

1959-luvulla yliopistoissa ja kulttuurisivuilla keskusteltiin janssonmaisesta muumifilosofiasta ja kirjoja arvosteltiin enemmän yleisenä kirjallisuutena kuin lasten kertomuksina. *Näkymätön lapsi* aiheutti aikanaan kriitikoille ja kirjallisuustieteilijöille pohdintaa liittyen siihen, onko kirjassa kyse saduista lapsille vai novelleista aikuisille. (Westin 2008, 15, 324.) Jansson on itse sanonut, etteivät *Muumipappa ja meri* ja *Muumilaakson marraskuu* ole lastenkirjoja, vaikka jotkut lapset pitävät juuri niistä eniten. Westin toteaa, että *Muumipappa ja meri* on varsinainen taitekohta lasten- ja aikuistenkirjojen välissä. Se on muumimaailman saagan tilinteko, paljon

dramaattisempi ja mullistavampi kuin viimeinen kirja *Muumilaakson marraskuu*. (Westin 2008, 335.)

Janssonin tuotannossa on havaittavissa jokaisen kirjan siirtyvän hieman syvällisempään suuntaan ja teemojen vakavoituvat. Aholan (2009) mukaan ”Lapsen ja aikuisen roolien sekoittuminen on yksi tärkeimmistä syistä muumikirjojen menestykseen.” Ahola toteaa myös, ettei korkeatasoista ja lukijoita kiinnostavaa lastenkirjallisuutta synny siten, että aikuinen kirjoittaa lapsille. Kirjoittajan on kyettävä puhuttelemaan ensi sijassa itseään ja siis samastuttava lapseen. Hän toteaa muumien olevan materialistisia ja porvarillisia, huolimatta boheemiudestaan. He eivät tee vakituista työtä, vaan elävät näkymättömän varallisuuden turvin. ”Oikeissa” ammateissa toimivia kuvataan kirjoissa usein ivallisesti tai arvostellen. Toisaalta Ahola (2009) toteaa muumien boheemiuteen kuuluvan suvaitsevaisuuden ja huumorin.

Suhtautuminen työntekoon antaa paljon tietoa Muumilaakson yhteisöstä. Toisaalta *Muumipapassa ja meressä* kalastetaan joka päivä, hakataan halkoja ja laitetaan ruokaa. Muumipapan kalastaminen tosin liittyy muuhun kuin varsinaiseen kalastamiseen, se on Muumipapan yritystä tehdä itsensä tärkeäksi hankkiessaan ruokaa perheelle. Muuten kotityöt ovat yleensä Muumimamman vastuulla. Toisaalta siis Muumilaakson arki on aika tavanomaista sinällään, tehdään ruokaa, siivotaan ja järjestetään juhlia. Päävastuu kotitöistä on Muumimammalla, mutta muutkin usein auttavat jollakin tavalla. Muumikirjoissa tehdään yhdessä porukalla asioita, joskin jotkut henkilöt jättäytyvät pois yhteisestä toiminnasta antaen muiden hoitaa arkiaskareet. Piisamirotta ja Hemuli eivät juuri osallistu arkiaskareisiin.

3.2 Kirjallisuuden henkilöhahmot

Kirjallisuudella on monenlaisia keinoja luoda henkilöhahmoja, joita lukijan oma mielikuvitus ja tarinankulku täydentävät. Rimmon-Kenan määrittelee kertomakirjallisuuden perusaspektien luokittelun jakautuvan tapahtumiin, niiden kielelliseen esittämiseen sekä itse kertomiseen tai kirjoittamiseen. Tapahtumat eivät aina välttämättä esiinny kronologisessa järjestyksessä, henkilöhahmojen ominaisuudet ovat hajallaan tekstissä ja koko tarina yksityiskohtineen suodattuu *fokalisoijan* kautta. Tekstinsisäistä viestintää on tämä sisäinen kertoja, joka välittää tarinan lukijoille.

Fokalisointi voi olla ulkoista tai sisäistä suhteessa tarinaan, sisäinen fokalisointi tapahtuu kerrotun sisältä käsin. (Rimmon-Kenan 1991, 9-10, 96.)

Muumikirjoissa on niin sanottu kaikkietävä fokalisoiija, joka kertoo tarinaa ulkoapäin. Vaikka kirjoja ei ole kirjoitettu esimerkiksi päähenkilön sanoina, antaa kirjailija hyvin tietoa siitä, mitä esimerkiksi *Muumipapassa ja meressä* Muumipapan mielessä liikkuu saarella kun asiat eivät mene odotetulla tavalla. Jansson antaa paljon tietoa henkilöiden ajatusmaailmasta ja tarinasta on löydettävissä nerokkaita viittauksia, joiden havainnointi ja yhdistäminen muihin tapahtumiin jätetään lukijalle.

Henkilöistä kerrotaan eri teoksissa eri tavalla. *Läpinäkymätön henkilöhahmo* on fiktiivinen henkilö, joka on kuvattu vain ulkoapäin kun taas *läpinäkyvästä henkilöhahmosta* kerrotaan laajemmin. Kerronta tunkeutuu niin henkilön sisäiseen maailmaan, ajatteluun, aistimukseen, uniin kuin häntä välittömästi ympäröivään maailmaankin.” Tällainen henkilön kuvaustapa on psykologisesti antoisin lähestymistapa ja antaa paljon tietoa lukijalle. Analyyttinen lukija kuitenkin saa mahdollisuuksia päätelmien tekoon henkilöiden tietoisuuden osalta myös läpinäkymättömistä henkilöhahmoista. (Kantokorpi 1990, 125.)

Jansson antaa enemmän tietoa joistakin Muumilaakson asukkaista kuin toisista, esimerkiksi itse muumiperheestä tiedetään kirjojen perusteella paljon. *Muumipappa ja meri* sukeltaa syvälle Muumipapan mielenmaisemiin, kun taas vaikkapa hattivattien ajattelusta ei tiedetä kovinkaan paljoa. *Taikurin hatussa* hattivateista saadaan suhteellisen paljon tietoa, kuten että ne kokoontuvat saareen kerran vuodessa, ennen kuin jatkavat matkaansa loputtomille retkilleen. Niiden kerrotaan kulkevan tyhjine kasvoineen, mutta on vaikea sanoa, miksi ne pitävät vuosikokouksensa. Todennäköisesti hattivatit kokoontuvat jonkinlaisen yhteisöllisyyden vuoksi, yhteenkuuluvuuden tunteen takia ja kommunikoidakseen keskenään jollakin tasolla. Kovin paljon tietoa ei saada siitä, kuinka laajasti hattivatit kommunikoivat keskenään. Hattivatit ainakin kumarteleivat kokoontumisessaan toisilleen sekä ilmapuntarille, joka on selvästi hyvin tärkeä niiden yhteisön kannalta, kenties jokin perinnetavara. Hemulin eksiössä lähettyville hattivatit huolestuvat kovin ilmapuntarista. (TH, 52-55.)

Lastenkirjallisuudelle on tunnusomaista esittävyys ja kertovuus. Kuvituksessa on ratkaisevaa ajan, paikan ja henkilöiden havainnollistaminen. (Korolainen 2001, 64.)

Henkilöiden ulkonäkö on muumikirjoissa oleellinen elementti ja se on vahvasti mukana alkuperäisten piirrosten myötä. Henkilön ulkonäkö tuo mieleen tiettyjä ennakkoletuksia. Muumiperheen jäsenten pyöreys ilmentää pehmeyttä luonteessa. Muumilaakson henkilöt ovat aika vastakkaisia monessa suhteessa ja usein ulkonäkö korostaa näitä persoonallisuuden piirteitä, esimerkkinä pieni ja pippurinen Pikku Myy. Henkilöiden historiasta ei varsinaisesti kirjojen myötä nouse esiin mitään suuria paljastuksia. Muumipappa on tosin kirjoittanut muistelmia nuoruudestaan ja Muumimamman tapaaminen on niissä mainittu, mutta tästäkään ei ole kerrottu sen tarkemmin. Muutamia muumikirjojen henkilöitä, kuten Muumipeikko, kasvavat ja muuttuvat muumikirjojen myötä. Toisaalta esimerkiksi Pikku Myy vaikuttaa aina olevan yhtä itsenäinen, tarkka ja itsetietoinen.

Kirjoissa henkilöihahmon teoista näkyy, millainen hän on, siksi henkilökuvaus ja toiminta liittyvät oleellisesti toisiinsa. Suorassa kerronnassa henkilökuvaus tehdään piirteiden ja luonteen yhteenvetona, jolloin toisaalta vastaanottajan mielikuvitukselle ei jää niin paljon tilaa kuin epäsuorassa kerronnassa. Suora kerronta tuo parhaiten esille henkilöiden tavan puhua ja suhtautua tapahtumiin, se tavallaan valottaa hahmojen ajatuksenjuoksua suoraan eri tilanteissa. Toisaalta epäsuoran kerronnan avulla voidaan lukijalle tuoda yksityiskohtaista tietoa henkilöihahmojen ulkoisesta habituksesta ja kertoa menneistä tapahtumista, joiden kautta voidaan saada lisätietoa vallitsevasta tilanteesta menneen kautta. Silloin myös henkilöhistoria valottuu samoin kuin henkilöihahmon kehityksen suunta. Samalla voidaan pureutua tavallaan kirjailijan tekemiin huomioihin ja korostuksiin hahmoista eli siihen, mitä hän on halunnut painottaa.

Analogia eli yhdenmukaisuus liittyy henkilön luonnehdinnan tukemiseen. Sen avulla voidaan korostaa kaltaisuutta tai kontrastia. Rimmon-Kenan esittää, että harmaan ja ikävän maiseman kuvaaminen ei sinänsä viittaa henkilön pessimismiin taipuvaisuuteen, mutta vahvistaa aiemmin tehtyjä havaintoja, jotka ovat muodostuneet henkilön puheen, toiminnan tai ulkoisen olemuksen perusteella. Henkilöiden väliset analogiat taas ilmenevät niin, että kun kaksi henkilöä esitetään samoissa olosuhteissa, korostuu kummankin luonteenpiirteiden samankaltaisuus tai vastakkaisuus. (Rimmon-Kenan 1991, 87-91.) Myös toisten henkilöihahmojen suhtautuminen henkilöön paljastaa asioita kyseisestä henkilöstä. Arvostetaanko häntä, vältelläänkö tai vähätelläänkö häntä ja hänen tekemisiään. Muumilaakson henkilöihahmoissa on havaittavissa vahvasti se, että

juuri olosuhteiden kautta erilaiset luonteenpiirteet nousevat pintaan. Muumipeikko tuntee myötätuntoa toisia kohtaan kun taas Myy kehottaa olemaan säälimättä aina kaikkia (MM, 110-111). Vaikka Myy suhtautuu tällä tavalla asioihin, hän ei kuitenkaan ole piittaamaton, vaan voi osoittaa suurtakin välittämistä toisista. Kenties Myy vaan suhtautuu asioihin niin, että ne kulkevat omalla painollaan ja elämästä pitää nauttia. Myy antaa kiukun tulla silloin kun kiukuttaa ja elää hetkessä silloin kun sen aika on, huomisesta ja muutoksista murehtimatta. Kenties juuri siksi Myy vaikuttaa sopeutuvan hyvin uusiin olosuhteisiin.

Kirjallisuuden tutkimus on moniulotteista eri koulukuntineen ja teorioineen. Aivan yksioikoista ei myöskään ole, miten kirjan henkilöhahmot ovat nähtävissä. Linnér (1978, 148-149) esittelee asioita, joita on syytä ottaa huomioon tulkittaessa teosta ja sen henkilöitä. Ovatko sepitetyt luonteet yksinkertaisia vai monitahoisia, yhtenäisiä vai pirstoutuneita, kehittyviä eli muuttuvia vai pysyviä? Entä esitetäänkö syitä olosuhteille tai kehitykselle? Linnér muistuttaa, ettei voida puhua yhdestä psykologisesta menetelmästä tutkia kirjallisuutta, vaan pikemminkin olemme tekemisissä monien psykologisia suhteita koskevien kysymysten kanssa. Linnér pohtiikin kysymystä, miten fiktiiviset luonteet on ymmärrettävä. Hän painottaa, etteivät teoksen psykologiset ainekset ole erotettavissa muista motiiveista teoksessa. Näin ollen hän toteaa, ettei henkilön psykologista kehitystä voi ymmärtää ottamatta huomioon toiminnan tapahtumien miljöön moraalaisia ja sosiaalisia arvoja. (1978, 145-147.) Esimerkiksi Muumipappa joutuu saarella kohtaamaan pettymyksensä juuri siksi, etteivät asiat menekään niin kuin hän on ajatellut. Myös kalastajan vetäytyvä ja vaikeasti lähestyttävä käytös suututtaa Muumipappaa, koska se poikkeaa totutusta.

Muumikirjoissa on paljon henkilöitä ja niiden kokoonpano vaihtelee eri kirjoissa niin, että esimerkiksi *Taikurin hatussa* Pikku Myy ei esiinny, vaikka onkin muuten kirjoissa keskeinen henkilöhahmo. Toisaalta kirjassa on myös henkilöhahmoja, joita ei sen koomin tavata, kuten Taikuri, Tiuhti ja Viuhti. *Muumipappa ja meri* taas on tunnelmaltaan tiiviimpi ja siinä on vain muutama henkilöhahmo; Muumipappa, Muumimamma, Muumipeikko, Pikku Myy, Mörkö ja kalastaja, joka paljastuu myöhemmin majakanvartijaksi.

Päähenkilö on keskeisimmässä osassa kertomusta ja käy usein tarinan myötä läpi muutoksen ja hän usein myös haluaa jotain, jonka vastustaja yrittää estää. Sivuhenkilöt

vievät tarinan juonta eteenpäin ja tuovat jollain tavalla esille päähenkilön luonnetta ollen esimerkiksi päähenkilön hyvä ystävä tai ilkeä juonittelija. Sankari ei välttämättä ole sadun tai tarinan päähenkilö. Sankarin erottaa päähenkilöstä siten, että hän ei muutu eikä kehity tarinan aikana. Vastustaja ei aina ole paha henkilö, mutta koettaa estää päähenkilöä saamasta haluamaansa. Mikäli vastustaja on ilkeä, usein päähenkilö taistelee tätä vastaan. (Mediakompassi, 2008.)

Muumikirjojen päähenkilöt vaihtelevat kirjoittain, *Taikurin hatussa* on useita päähenkilöitä. *Muumipapassa ja meressä* päähenkilö on Muumipappa, joskin myös muista henkilöistä kerrotaan paljon ja joista kukin, paitsi Pikku Myy, käy läpi omaa yksityistä kriisiään, muutokseen sopeutumista tai kasvua. Muumimamma potee koti-ikävä ja toisaalta kaipaa omaa rauhaa ja vapautta, Muumipeikko kasvaa ja itsenäistyy tutustuen Mörköön ja merihevosiin. Majakanvartija on ottanut kalastajan roolin välttäläkseen majakkaa, jonne ei haluaisi mennä, mutta jonne kuitenkin lopulta palaa takaisin tehtäviinsä ja sytyttää valon. Muumipapan vastustajan voisi tulkita olevan itse saari ja meri, jotka eivät toimi papan odottamalla tavalla.

3.2.1 Kirjallisuuden henkilökuvan muodostuminen

Mielenkiintoinen kysymys on se, millä tavalla kirjallisuuden henkilöt mieleemme muodostuvat ja mitä ne oikeastaan ovat (Kantokorpi ym. 1990, 118). Jotkut kirjallisuuden henkilöt ilmenevät meille kovin realistisina, voimme uppoutua tarinaan ja henkilön kokemusmaailmaan. Kantokorpi esittää kysymyksiä, jotka koskevat kaunokirjallisuuden lukijaa: Miksi luemme kuvitteellisia, keksittyjä kertomuksia ja miksi juuri ne tuntuvat niin todellisilta? ”Mitä minä teen lukiessani, kuvitellessani kuvatun maailman? Miten erilaiselta se mahtaa ”näyttää” kuin naapurin samasta teoksesta lukema ja kuvittelema maailma?” (Kantokorpi 1990, 109.) Jokainen lukija luo oman kuvansa ja tulkintansa niin kirjan henkilöistä kuin siitä, millä tavalla tarina avautuu ja mitkä kertomuksen osat korostuvat. Elokuvatoteutus kirjasta voi olla aivan erilainen kuin kirjaa lukemalla tehty tulkinta. Tulkinta valkokankaalla voi tietysti tarkoituksellakin olla aivan uusi ja erilainen. *Muumilaakson tarinoita* -animaatiosarja on monessa suhteessa erilainen kuin muumikirjat.

Kuva henkilöahmasta muodostuu kirjailijan lukijalle antamien ulkoisten ominaisuuksien ja luonteenpiirteiden kuvauksien pohjalta. Henkilöahmojen

käyttäytyminen tarinan tapahtumien valossa, hahmon toimiminen suhteessa muihin henkilöihin ja tapahtumiin, tuo esiin luonteenpiirteitä ja usein myös lisätietoa henkilön taustoista. Kun alamme muodostaa fiktiivistä henkilöä tekstistä käsin, pyrimme *koheesioon* eli osien yhteensovittamiseen mielessämme (Kantokorpi 1990, 120). Näinhän teemme oikeassakin elämässä. Teemme arvioita aiempien tietojen pohjalta ja sitä kautta kuva tapaamistamme ihmisistä täydentyy. Henkilöhahmosta saa usein koko ajan lisää tietoa ja heihin ikään kuin vähitellen tutustuu. Kirjan kerronta jättää aukkoja, joiden päättely, tulkinta ja täydentäminen jäävät lukijalle. Joka tapauksessa voisi todeta, että kirjallisuuden henkilöhahmot ovat jollain muotoa olemassa, ne ovat muutakin kuin pelkkiä sanoja. Taidokkaan kerronnan kautta voimme ikään kuin sukeltaa henkilön kokemukseen, maailmaan, aikakauteen ja elämäntarina. Kirjan voi avata ja mennä tarinaan silloin, kun siltä tuntuu. Tarina odottaa siten tavallaan ihmisen omaa prosessia. Tarinassa voi edetä sitä mukaa kun on aikaa, sitä voi välillä sulatella ja miettiä lukemansa merkityksiä omalle itselleen.

Puheen tyyli on oleellinen seikka tekstissä, jossa henkilöiden kieli eroaa kertojan kielestä. Tyyli voi paljastaa henkilön syntyperän, asuinpaikan tai esimerkiksi yhteiskuntaluokan. Tyyli paljastaa niin henkilön sosiaalisia kuin yksilöllisiäkin ominaisuuksia. (Rimon-Kenan 1991, 83.) *Taikurin hatussa* Tiuhtin ja Viuhtin puhetyyli paljastaa heidän tulleen muualta Muumilaaksoon. Henkilön fyysistä ympäristöä käytetään luonteenpiirteitä kuvaavina metonymioina, kuten taloa, huonetta tai katua. Inhimillistä ympäristöä ilmaisevana ja luonteenpiirteitä kuvaavana käytetään perhettä ja yhteiskuntaluokkaa. (Rimon-Kenan 1991, 86.) Muumikirjoissa muumiperhe esitetään yksikkönä, jonka sininen talo on yleensä muumikirjojen keskiössä tapahtumien sijoituessa Muumilaaksoon. Muita henkilöitä esitetään usein yksittäisinä, esimerkkeinä Hemuli, Nuuskamuikkunen ja Nipsu. Toisaalta hattivatit kulkevat aina isommalla porukalla.

3.2.2 Kirjallisuuden henkilöhahmoihin liittyvää problematiikkaa

Kirjallisuudentutkimuksen eräs ongelmakohta, tai ainakin haaste, on henkilöhahmojen olemassaolon taso. Käkelä-Puumala toteaa, että ”voimme puhua henkilöhahmoista samalla tavoin kuin puhumme ihmisistä ympärillämme, mutta kuitenkin se mihin viime kädessä viittaamme on sarja kirjoitusmerkkejä ja tekstin kappaleita.” Henkilöhahmo ei ole ihminen vaan ihmisen kaltainen ja sitä representoiva hahmo. (2008, 240.)

Henkilöhahmoja jaetaan yleisesti *litteisiin ja pyöreisiin hahmoihin*. Pyöreille henkilöhahmoille on tyypillistä, että ne kehittyvät kun taas litteät henkilöhahmot pysyvät samanlaisina eivätkä juuri kasva.

Käkelä-Puumala viittaa Fokkeman (1991, 57) jaotteluun koodeista, joiden kautta henkilöhahmon litteäksi tai pyöreäksi ymmärtäminen ja sen taso hahmottuu. Näitä koodeja ovat looginen, biologinen, psykologinen, sosiaalinen ja metaforan ja metonymian koodi. Biologinen koodi tarkoittaa, että henkilöllä on syntyperä ja normaalit ruumiintoiminnot. Psykologinen koodi tarkoittaa sitä, että henkilöhahmolla on niin sanottu sisäinen elämä eli käyttäytymisen motiiveina tunteita, toiveita ja haluja. Sosiaalinen koodi taas tarkoittaa, että henkilö kuuluu johonkin yhteisöön ja että henkilöhahmolla on siinä jokin asema. Sosiaalisia koodeja ovat esimerkiksi ammatti, asunto, rotu, varallisuus ja yhteiskuntaluokka. Metaforan ja metonymian koodi tarkoittaa sitä, että henkilön ulkomuotoa kuvaillaan ja että nuo ulkoiset ominaisuudet kertovat myös henkilöhahmon luonteenpiirteistä. (Käkelä-Puumala 2008, 257-258.)

Näiden teorioiden perusteella muumikirjojen henkilöitä arvioitaessa suurin osa hahmoista lukeutuu pyöreiksi henkilöhahmoiksi, joilla on oma sisäinen ajattelu ja maailma ja jotka käyttäytyvät monella tavalla inhimillisesti. Henkilöiden syntyperä jää muumikirjoissa arvoitukseksi lukuun ottamatta Muumipapan muistelmien kautta selviäviä seikkoja muumiperheestä. Selviää esimerkiksi, että Nuuskamuikkusen isä oli Muumipapan nuoruudenystävä ja sitä kautta on tietoa myös joidenkin muidenkin henkilöiden alkuperästä. Myös esimerkiksi hemulien ja vilijonkkien sukuun ja lajiin viitataan useaan otteeseen muumikirjoissa. Hattivattien sisäisestä maailmasta ja motiiveista ei tiedetä paljoakaan.

Rimmon-Kenan käsittelee kirjallisuuden henkilön olemassaolon tapaa Marvin Mundrickin määrittelyn pohjalta. Ovatko kirjallisuuden henkilöt ihmisiä vai sanoja? Realistisen käsityksen kannattajat suhtautuvat henkilöihin ihmisten jäljitelmänä ja kuin ystävinä, vaikka toki ne kuitenkin ilmenevät abstraktissa verbaalisessa tekstuurissa. Kirjallisuuden henkilöitä näin lähestyen lukija usein pohdiskelee henkilöiden tiedostamattomia motiiveja sekä rakentaa ja täydentää muutenkin henkilökuvaa. Semioottisessa lähestymistavassa henkilöt nähdään laadultaan verbaalisina eikä esittävinä. Tarinassa ne ovat ei-verbaalisia rakenteita, jotka eivät ole varsinaisesti

ihmisolentoja, mutta ovat muotoiltu lukijan ihmiskäsityksen pohjalta. (Rimmon-Kenan 1991, 43-45.)

Realismin mukaan henkilöhahmo ei ole enää pelkkä juonta eteenpäin vievä toimija vaan ainutlaatuinen yksilö. Tämän yksilön luonteen ymmärtämisestä riippuu ratkaisevasti koko tekstin ymmärtäminen. Henkilöhahmon syvyyttä luovat tekstistä pääteltävät asiat kuten hahmon psykologinen motivaatio eli toimintaa ohjaavat ja selittävät tunteet, toiveet ja halut. Tätä kätkeytyä informaatiota henkilöahmosta pidetään tärkeämpänä kuin pinnallista tekstistä suoraan saatavaa tietoa henkilöahmosta. Henkilön syvyys ja tavallaan sisäpuoli on suurelta osin juuri lukijan oman päättelyn tulosta ja se ratkaisee loppujen lopuksi myös henkilökuvauksen ”uskottavuuden”. (Käkelä-Puumala 2008, 245, 247-248.) Muumien tapauksessa henkilöt ovat jotain muuta kuin ihmisiä, mutta toimivat, ajattelevat ja käyttäytyvät monella tavalla inhimillisesti. He syövät lautasilta, nukkuvat sängyssä ja leipovat. Ja myös tuntevat niin kuin ihmiset surua, ikävää, pelkoa, rakkautta.

Käkelä-Puumala viittaa Rimmon-Kenanin (1991) ajatukseen, jonka mukaan henkilöahmoja arvioitaisiin kompleksisuuden, kehittymisen ja tietoisuuden asteiden perusteella. Nämä arvioinnin osa-alueet muodostavat kuvan eräänlaisesta ihannehenkilöstä ”Tällainen henkilöahmo on moniulotteinen – aina ristiriitaisuuteen saakka – ja siksi vaikeasti yhdellä lukukerralla määriteltävä tapahtumien mukana kehittyvä, monimutkainen yhdistelmä luonteenpiirteitä ja fyysisiä ominaisuuksia: sanalla sanoen, yksilö. Näkemys henkilöahmosta yksilönä on kuitenkin suhteellisen uutta kerrostumaa kirjallisuuden ja sen vastaanoton pitkässä traditiossa.” Toisaalta on paljon henkilöahmoja, etenkin fantasiakirjallisuudessa, jotka eivät ole ihmisiä tai muistuttavat ihmisiä vain osittain, kuten tieteiskirjallisuuden henkilöt. (Käkelä-Puumala 2008, 240, 247.)

3.3 Tutkimuksen työkalut

3.3.1 Juoni

Siirryn tarkastelemaan tutkielmassani käyttämiäni työkaluja, juonta ja tulkintaa, jotka liittyvät oleellisesti kuvan muodostumiseen henkilöahmoista. Kirjallisuudessa käsitteet eivät ole tutkimuksen neutraaleja työkaluja, vaan solmukohtia, joiden kautta

kirjallisuudentutkimuksen keskeiset kysymykset, arvostukset sekä päämäärät nousevat esiin. Kirjallisuuden tutkimuksessa tulkinta on keskeisessä asemassa ja onkin syytä kysyä, mitä tulkinta tavoittelee ja kuinka tulkittavan kohteen sekä tulkitsijan välinen suhde ymmärretään. Oleellista lukuprosessissa on myös erilaisten juonikuvioiden ja -linjojen tunnistaminen. (Alanko-Kahiluoto & Käkelä-Puumala 2008, 7-8.)

Tutkimuksen työkaluina ovat käsitteet ja näkökulma, josta käsin aineistoa tarkastellaan ja analysoidaan. Kirja tutkimuskohteena on kokonaisuus, josta ei ole hyvä tehdä irrallisia päätelmiä, vaan kirjaa on syytä tarkastella kokonaisuutena. Usein aiemmin tarinassa on viitteitä, jotka paljastuvat tai tarkentuvat myöhemmin. Juoni kuljettaa tapahtumia eteenpäin ja liittyy siis esimerkiksi tarkastelussa oleviin ilmiöihin. Juonen kulku liittyy myös henkilöiden kehitykseen sekä tietoihin, joita henkilöstä saadaan.

Lukijan kannalta on oleellista, onko tarinan alku mielenkiintoinen, jättääkö loppuratkaisu asioita auki ja johdatteleeko kenties seuraavaan osaan? Kliimaksi määrää, mihin suuntaan tarinan kulku etenee. Muumikirjojen juonet kietoutuvat yleensä salaisuuksien ympärille, näin esimerkiksi *Taikurin hatussa* salaperäisen vuorelta löytyneen hatun ympärille. *Muumipapassa ja meressä* itse saari ja kalastaja ovat salaperäisiä. Muumikirjat ovat melko itsenäisiä kirjoja, niitä voi mielestäni lukea eri järjestyksessä ja yksittäinkin vallan hyvin. Toki henkilöiden kehitys jää ehkä huomaamatta kirjoja erikseen lukiessa, vaikkakin jotkut muumikirjat, kuten *Muumipappa ja meri* sekä *Taikatalvi*, ovat jo itsessään kasvutarinoita ja kehityskertomuksia.

Ikonen valottaa tarinan ja juonen määrittelyä. Hän muistuttaa, että tarina on jo itsessään järjestynyt kokonaisuus. Kronologinen kertomus järjestäytyy ajallisesti tietyn periaatteen mukaan ja tarina on valikoima tuon rajatun aikajakson sisällä tietyille henkilöille tapahtuneita sattumuksia. (Ikonen, 185-186.) Ajan kulku muumikirjoissa ei ole selkeästi kronologinen, vaikka esimerkiksi vuodenajat vaihtelevat eri kirjoissa. Eri juonityyppien analyysin pohjaoletuksena Ikonen toteaa olevan, että juoni on käännettävissä kieleltä ja ilmaisuvälineeltä toiselle sen olennaisesti muuttumatta. Juonen merkityksen havainnollistamiseen hän viittaa Cullerin (1975, 210) ajatukseen siitä, että juoneen kuuluvat ne tapahtumat, joilla on merkittävät seuraukset lopputuloksen kannalta. Näin ollen joitain tapahtumia voisi jättää pois tai korvata muulla toiminnalla lopputuloksen muuttumatta. Juoni voi esimerkiksi kulkea onnellisuudesta

onnettomuuteen, kuten tragediassa. Tai päinvastoin, onnettomuudesta seuraa onnellinen päätös tapahtumille. (Ikonen, 195.) Muumikirjoille ovat tyypillisiä onnelliset loppuratkaisut, kuten jo aiemmin totesin. Esimerkiksi *Taikurin hatussa* järjestetään lopuksi juhlat ja kaikki saavat toivoa jotakin. Usein kirjat päättyvät tavalliseen, toisinaan haikeaan, mutta mukavan hetkeen. *Taikurin hattu* loppuu arjen ja elämän yksinkertaiseen viisauteen siitä, että sekä Taikuri että hiiriäiti ovat onnellisia tavallaan, mutta onnellisin on kenties Muumipeikko. Lopetus on äidin ja Muumipeikon yhteinen hetki.

”Mutta ehkä kaikkein onnellisin on Muumipeikko, joka menee äitinsä kanssa kotiin puutarhan läpi juuri kun kuu kalpenee päivän sarastuksessa ja puut liikkuvat hiljaa mereltä puhaltavassa aamutuulella. Nyt hiipii viileä syksy Muumilaaksoon. Mutta muutenhan ei tule uutta kevättä.” (TH, 146.)

Taikurin hatussa eri luvuissa vaihdellen eri henkilöille koituvat sattumukset saavat enemmän sijaa ja tarinan kerronnan painopisteen. *Muumipapan ja meren* tapahtumat kietoutuvat tiiviimmin muutamien kirjassa esiintyvien henkilöiden välille ja ympärille. Kirjan tapahtumat liittyvät lähinnä henkilöiden sisäisiin prosesseihin, ei niinkään ulkopuolisiin uhkiin tai tapahtumiin. Tosin saari itsessään on kuin yksi henkilö lisää tarinassa. *Taikurin hatun* tapahtumat sijoittuvat kokonaisuudessaan Muumilaaksoon, tarkemmin sanottuna Muumitaloon, luolaan, puutarhaan ja läheiselle saarelle. Kirjan juoni on lyhykäisyydessään se, että Muumilaaksosta vuoren huipulta löytyy mystinen silinterihattu, jonka myötä omituiset tapahtumat alkavat seurata toisiaan. Hattu tuodaan Muumitaloon ja kun se ei sovi Muumipapan päähän, saa se hoitaa roskakorin virkaa. Hattuun laitettut tavarat muuttuvat sinne joutuneen tavaran vastakohtaksi. Hattu selviää myöhemmin *Taikurin* kateissa olevaksi taikahatuksi ja se päätetään heittää jokeen, mutta se palaa takaisin kuvioihin Nuuskamuikkusen huomattessa hatun muuttavan veden mehuksi ja kalat linnuiksi. Muumipeikko ja Nuuskamuikkunen pelastavat hatun joesta.

Myös *Taikurin hatun* tapahtumiin kuuluu oleellisesti retki eräälle saarelle. Yksinäiselle saarelle, joka osoittautuu myös hattivattien vuosikokouksen pitopaikaksi. Muita tärkeitä tapahtumia ovat oikeudenkäynti, Muumimamman laukun katoaminen sekä Tiuhtin ja Viuhtin ja *Taikurin* saapuminen laaksoon. Kuten useimmissa muissakin muumikirjoissa, myös *Taikurin hatussa* kuvataan luonnonkatastrofi. Myrsky iskee muumiperheen ollessa retkellä yksinäisellä saarella. Kirjan juoni muodostuu useiden

tapahtumien ympärille, joita löytyy hattu yhdistää ja mukaan tulee uusia henkilöitä tarinan eri vaiheissa. *Muumipapan ja meren* juoneen olen viitannut jo aiemmin ja käsittelen sitä myöhemmin lisää, joten en puutu siihen enempää tässä yhteydessä.

3.3.2 Tulkinta

Tulkinnan merkitystä on syytä korostaa kirjallisuuden tutkimuksessa, jossa ei yleensä voida sanoa olevan yhtä tiettyä totuutta. Tulkintaan vaikuttavat tutkijan tekemät huomiot, ennako-oletukset sekä ne valinnat, joiden kautta tietyt asiat korostuvat ja toiset jäävät vähemmälle huomiolle analysoinnissa. Korhonen toteaa, ettei kirjallisuus ole tutkijalle vain materiaalia, jota analysoitaisiin ennalta lukkoon lyödyn metodin avulla. Tutkijan, tutkimuksen kohteena olevan kirjallisuuden sekä teorian välillä vallitsee suhde, joka on jännitteinen ja moniulotteinen. Tällöin on kyse tutkijan, tekstin ja teoreettisen kontekstin välisestä vuorovaikutuksesta. Näin ollen tutkija ei ole pelkästään tutkimastaan ilmiöstä irrallinen kuvaaja ja analysoija, vaan myös itse siihen vaikuttava tekijä. (Korhonen 2008, 30.)

Lukija aktivoi tekstin merkityksen täyttämällä tekstin aukkoja, identifioiden osien välisiä yhteyksiä sekä konkretisoiden viittauksia (Mikkonen 2008, 67). Tulkinnan kautta pyritään siis merkityksen uudelleenrakentamiseen sekä tulkintojen aktiiviseen tuottamiseen. Sanojen mielekkäämpien ja toisiinsa sopivimpien viittauskohtien valinta on yksi tulkinnan perustehtävistä ja implikaatioiden valinta vaatii erilaisten asiayhteyksien ja kielenkäytön sekä kirjallisuuden konventioiden tuntemusta. Merkitystä luovat yhteydet saattavat olla tulkitsijan johtopäätösten tulosta, eivätkä suoraan tekstistä havaittavissa. Tärkeiksi muodostuvat tulkinnalliset valinnat, joita tulkitsija tekee tekstin tarjoamien mahdollisuuksien avulla. Mikkonen toteaa myös huomion kiinnittämisen tiettyyn tekstin yksityiskohtaan olevan jo tulkintaa, koska silloin merkityksen havaitseminen aktivoituu. (2008, 67-68, 82-84.) Henkilöiden välisistä suhteista tuovat eniten tietoa kohtaukset, joissa kohdataan jokin ristiriita. Silloin mielipide-erot nousevat pintaan ja erilaiset persoonallisuudet korostuvat. Toisaalta mutkattomat yhdessä tekemisen ja olemisen hetket kertovat suhteiden tasosta.

Tutkimuksen aihe johdattaa analysoinnin kulkua ja huomion kiinnittymistä. Teemaa on lähestytty sekä tekstin ja sen rakenteiden, että lukijan ja hänen tulkintansa näkökulmasta. Teemaa voidaan lähestyä ottaen tekstin ja sen rakenteellisten

ominaisuuksien sijasta lähtökohdaksi lukija eli tekstin tulkitsija ja hänen henkilökohtaiset intressinsä sekä ne lukemisen konventiot, jotka hän on omaksunut (Suomela 2008, 146-149). Alanko-Kahiluodon mukaan konkretisoidessaan tekstiä lukija täydentää kohdat, jotka ovat teoksessa puutteellisesti tai viitteellisesti ilmaistuja. Tällaisia ovat esimerkiksi ajan- ja paikanmääreet, tarinan aukot sekä henkilöiden ulkonäköön liittyvät ominaisuudet. Näitä seikkoja hahmottaessaan lukija työstää teosta itselleen.

”Kirjallinen teos ei koskaan esimerkiksi kuvaa fiktiivisten henkilöiden ulkonäköä täydellisesti. Lukijan on itse täydennettävä puuttuvat ominaisuudet ja näin luotava kirjallinen henkilö, elävöitettävä se oman mielikuvituksensa avulla. Luonnollisesti se, millaiseen visualisaatioon kukin mielikuvituksessaan päätyy, on hyvin yksilöllistä.” (Alanko-Kahiluoto 2008, 210.)

Muumikirjoissa on kuvituksia, joten aivan kokonaan tilanteiden kuvittelu ei jää lukijan mielikuvituksen varaan. Toki kolmiulotteisuus puuttuu edelleen ja jää lukijan kuviteltavaksi. Muumikirjoissa ei kerrota miltä esimerkiksi Mörön turkki tuntuisi kädessä, mutta kuvien perusteella tiedämme ainakin minkä näköinen Mörkö on. Monista muista kirjoista kuvitukset puuttuvat ja henkilöhahmojen lopullinen ulkoisen olemuksen kuvittelu jää kirjailijan antamien kuvailujen sekä lukijan mielikuvituksen varaan.

Tulkintaan valitun kehyksen avulla lukija voi täyttää tekstin aukkoja ja selvittää erilaisia viittaussuhteita. Lukija voi myös eritellä sitä, minkä teksti jättää sanomatta. Kehys auttaa tekemään tärkeitä johtopäätöksiä tekstielementtien yhteen liittymisen pohjalta sekä arvioimaan elementtien suhdetta sekä toisiinsa että itse kehykseen. Osa tekstin sisällöstä on tosin aina havaittavissa suoraan ilman erityistä tulkintaa. Tällöin puhutaan tekstin absoluuttisesta sisällöstä, jonka teksti tavallaan toteaa objektiivisesti ja suoraan. Yksinkertaisinkin lause saattaa toisaalta sisältää myös muita merkityksiä, joiden ymmärtäminen usein vaatii lukijalta myös tekstin ulkopuolista tietoa, johon tekstin absoluuttinen sisältö on suhteutettava. (Suomela 2008, 150-151.) Esimerkiksi tulkittaessa Muumilaakson asukkaiden käyttäytymistä, on käyttäytyminen suhteutettava yleiseen tietoon Muumilaakson yhteisön yleisistä normeista ja rakenteesta.

Muumikirjoissa on paljon mahdollisuuksia tulkinnanvaraiseen havainnointiin, johon kylläkin tekstistä löytyy vihjeitä pitkin tarinaa tapahtumien ohessa. Myös aikaisemmissa kirjoissa saattaa olla tavallaan pintaraapaisuna vihjeitä asioista, jotka puhkeavat enemmän pintaan seuraavissa kirjoissa. Näin esimerkiksi Muumipapan nuoruusmuistelmien kirjoittaminen, josta valmistuu ihan oma kirjansa, *Muumipapan urotyöt*, ja jonka aiheuttamien aatosten myötä voisi kuvitella nousevan pintaan Muumipapan kriisi ja oman paikan etsimisen tarve *Muumipappa ja meri* -kirjassa. Muumipapan muistelmiin viitataan jo *Taikurin hatussa*. Muumipappa kirjoittaa yläkerrassa muistelmiaan ja toivoo Taikurilta lopussa hienot kannet muistelmiinsa.

Ongelmallisuutta kirjallisuudentutkimuksessa aiheuttaa kirjallisuuden henkilön näkeminen yksilönä ja sitä kautta käytettävät käsitteet, joita tutkimukseen otetaan mukaan muista tieteistä. Tällaisia käsitteitä ovat esimerkiksi minuus ja identiteetti. Käkelä-Puumala toteaa, ettei käsitteiden siirtyminen tutkimuskentästä toiseen ole koskaan ongelmatonta eikä myöskään ideologisesti neutraalia (2008, 241). Toisaalta kirjallisuutta voidaan tutkia hyvinkin poikkitieteellisesti ja kirjallisuus, kirjallinen ilmaisu, liittyy oleellisesti käytännössä lähes kaikkiin tieteenaloihin. Korsisaari toteaaakin, että kirjallisuutta voidaan lähestyä monista eri suunnista ja monien eri teorioiden kautta: ”kirjallisuudentutkija on pikemminkin useita eri kartoja lukeva suunnistaja kuin yhden koulukunnan perässä marssiva partiolainen.” (2008, 290.)

Muumikirjoja voitaisiin lähestyä niin feministisen kirjallisuudentutkimuksen kuin psykoanalyttisenkin tutkimuksen kautta. Valkeajoki ottaa gradussaan esille mielen tiedostamattoman näkökulman tulkitessaan *Muumipappa ja meri* -kirjan mustaa lampea ja etsiessään siitä yhtymäkohtaa Muumipapan kokemaan sisäiseen kriisiin (Valkeajoki 2003, 114). Omassa tutkimuksessani yhdistelen yhteisön ja vuorovaikutuksen teoriaa kirjallisuudentutkimuksen viitekehykseen.

4 MUUMILAAKSON MONENKIRJAVAT ASUKKAAT

4.1 Muumikirjojen henkilöahmojen erityispiirteitä

Muumikirjoissa on useita keskeisiä henkilöahmoja, joista valikoituvat päähenkilöt, Muumilaakson muut asukkaat sekä vierailevat henkilöt, jotka vaihtelevat eri kirjoissa. Osassa kirjoista ollaan tiiviimmin yhdessä yhteisönä, osassa taas seikkailut erottavat

henkilöt toisistaan väliaikaisesti. *Taikurin hattu* on kattava läpileikkaus Muumilaakson asukkaiden moninaisuudesta, siinä esiintyvät muumiydinperhe, hattivatit, Mörkö, Hemuli, pikku mönkiäiset sekä vierailevia henkilöitä; Tiuhti ja Viuhti sekä Taikuri. Keskeisistä ja kiinnostavista Muumilaakson henkilöihahmoista kirjasta puuttuvat Pikku Myy ja Vilijonkka.

Muumikirjoissa eri henkilöt ovat eri tavalla ja eri määrän tekemisissä keskenään. Esimerkiksi *Muumipapassa ja meressä* suuren osan tarinaa Pikku Myy liikuskelee kalastajan niemen lähetyvillä ja saakin selville majakanvartijan salaisuuden ennen muita. Myyn tarkkanäköisyys toisia kohtaan korostuu saarella. Myy aavistaa jo varhain kalastajan olevan majakanvartija ja toteaa omaan itsevarmaan tyyliinsä perustelut huomiolleen.

”Ja jos kaksi höperöä asuu samassa saarella, niin he joko tietävät toisistaan kaiken tai eivät halua tietää toisistaan mitään. Todennäköisesti sekä niin että näin. Nimittäin: eivät halua tietää, koska tietävät. Uskokaa minua, minä olen kauhean viisas!” (MM, 41.)

Muumilaaksossa on sekä omaisuutta ihannoivia henkilöitä että sellaisia, jotka eivät halua kantaa mitään ylimääräistä mukanaan eivätkä omistaa mitään. Vahvin esimerkki tästä on Nuuskamuikkunen ja tavaroita haalivia henkilöitä ovat erityisesti Nipsu, joka haluaa kaikenlaisia tavaroita ja Niiskuneiti, joka pitää koruista. Muumimamman huolehtijan rooliin kuuluvat tavarat, jotka tosin liittyvät juuri tähän toisista huolehtimiseen, ruoanlaittoon ja kodinhoitoon. Saarella Muumimamman mainitaan ajattelevan, että perhe tarvitsee paljon tavaroita voidakseen nauttia päivästä oikealla tavalla (MM, 24).

Joissakin muumikirjoissa esiintyvällä Piisamirotalla taas on selkeää taipumusta pessimismiin. Piisamirotta esimerkiksi lukee *Taikurin hatussa* kirjaa Kaiken tarpeettomuudesta. Piisamirotta muuttaa luolaan nolon sattumuksen, riippumatosta putoamisen, jälkeen ja toteaa ”miten turhaa onkaan hypätä ympäri ja jaaritella, rakentaa taloja ja valmistaa ruokaa ja koota omaisuuksia!” (TH, 44). Piisamirotta haluaa antaa itsestään ylevän filosofin vaikutelman. Piisamirotta ajattelee tavaroiden olevan turhia, koska hän suhtautuu vähän kaikkeen niin, kun taas Nuuskamuikkunen nauttii elämästä muuten ilman omistamisen tarvetta. *Taikurin hatussa* se, mitä kukin löytää ja haluaa

löytää rannalta myrskyn jälkeen, kuvastaa mielestäni paljon henkilöiden luonteita. Kukin etsii itseään kiinnostavia ja sillä hetkellä tarvitsemiaan asioita. Muumimamma löytää lepopaikan ja Nipsu korkkivyön. Nipsun sydämen sanotaan haluavan aina tavaroita ja hän joutuu kohtaamaan vaihtokaupan ongelmat, kun Muumipeikkokin löytää kivoja tavaroita. Nipsua sanotaan usein liian pieneksi ymmärtämään asioita ja hän haluaa osoittaa olevansa jo isompi.

Nuuskamuikkuselle riittää ranta-aaltojen kanssa leikkiminen. Tämä kuvastaa sitä, ettei Nuuskamuikkunen perusta omaisuudesta eikä halua haalia tavaroita itselleen, vaan ne ovat hänen mielestään raskaita ja vaivalloisia. Näin Jansson tuo esiin tilanteiden kautta henkilöiden mieltymyksiä. Luonto ja luonnossa liikkuminen on Nuuskamuikkusen vaeltajaluonteelle tärkeää. Muumipappa rakentaa rannalla laituria ajopuista, tekee siis käytännöllistä työtä perheen hyväksi. Muumipappa ei halua apua työhönsä, vaan haluaa tehdä työn itse, vetää tukinpätkät ja lankut vedestä. (TH, 72-75.) Näin jo *Taikurin hatussa* on havaittavissa Muumipapan tarve tehdä miehistä työtä, johon hän ei halua apua. Tekeekö Muumipappa laituria itsensä vai perheensä vuoksi, ei ole aivan yksioikoisesti tulkittavissa. Jos laituri tehtäisiin kaikkien vuoksi, voitaisiin sitä varmaan tehdä yhteistuuminkin, mutta Muumipappa haluaa rakentaa sen aivan itse ilman toisten apua. Tämän voisi tulkita haluksi pönkittää itsetuntoa.

Muumipapassa ja meressä korostuu entisestään, että Muumipappa haluaa tehdä suurta ja hienoa nimenomaan itsensä vuoksi. Hänen taholtaan on havaittavissa kerskailevaa käytöstä, kuinka hän kyllä järjestää kaiken ja tietää kaiken, vaikka joutuu kohtaamaan sen tosiasian, etteivät asiat suju kuvitellulla tavalla. Hän ei tiedä kaikkea, eikä osaa vastata perheen esittämiin kysymyksiin.

Ajatukseen majakkasaaren muuttamisesta suhtaudutaan eri tavoin *Muumipapassa ja meressä*. Mamma on mietteissään ja toteaa hiljaisuuden olevan aivan vääränlaista, lähtöä edeltävä tunnelma on kireä. Muumimamma pyyhkii Muumipapan majakanmallia hajamielisenä ja sanoo kartassa olevan saaren olevan isän saari, jonne muutetaan. Muumimamma pohti tilannetta ja toteaa, että tarvitaan aikaa Muumipapan ajatusten selkeytymiselle.

”Joskus tarvitaan aikaa, hän sanoi. Toisinaan kestää mahdottoman kauan, ennen kuin valkenee.” (MM, 19.)

Myy ja Muumipeikko kinastelevat Muumimamman ja Muumipapan väleistä ja Muumipeikko puolustaa vanhempiansa käytöstä: ”Kyllä he itse tietävät, miksi ovat omituisia.” (MM, 19). Muutenkin usein nimenomaan Myy on mielipiteineen Muumipeikon omien ajatusten vastapainona. Myy myös liittyy monissa kirjan kohtauksissa ajatuksiin oikeasta ja väärästä, esimerkiksi Muumipeikon pohtiessa oikeutusta keltiäisten häätämiseksi metsästä löytämästään mukavasta paikasta. Pohdinta häädön oikeutuksesta jää kuitenkin tavallaan kesken, koska Myy tarttuu toimeen ja häätää keltiäiset paloöljyllä. Muumipeikon kerrotaan aavistavan, mitä tapahtuu, mutta hän ei puutu asiaan. Muumipeikko tavallaan siirtää omalletunnolleen vaikean päätöksen Myyn ratkaistavaksi. Myy tietää, miten kovasti Muumipeikko haluaa aukion itselleen, mutta Myy tietää myös, ettei Muumipeikosta olisi itse häätämään keltiäisiä.

Kun Myy arvostelee Muumimammaa ja Muumipappaa, Muumipeikko kehottaa Myytä olemaan pyrkimättä niskan päälle, koska Myy on ottolapsi. Tämä lausahdus on Muumipeikolta aika vahvasti ja ilkeästi sanottu. Hän tarkoittanee tällä sitä, ettei Myy ole ollut perheessä aina ja ei siksi saisi puuttua kaikkeen. Koska Muumipeikko on yleensä kohtelias ja huomaavainen, tai ei vain sano mitä oikeasti ajattelee, voi tämän kommentin tulkita tuovan toista puolta esiin Muumipeikosta. Myy sanoo kuitenkin itsevarmasti olevansa aina niskan päällä, eikä kommentoi mitenkään ottolapseksi nimittämistä. Muumipeikko ilahtuu tajutessaan, että saarelle todella muutetaan. Myy taas epäilee saarta kartassa olevaksi kärpäsen liaksi. Myy ajattelee kenties, etteivät ongelmat ratkea pois lähtemällä. (MM, 19.)

Muumipappa laittaa majakkaan päästyään päähänsä majakanvartijan hatun (MM, 45). Tämä symboloi sitä, että Muumipappa astuu, tai ainakin pyrkii astumaan, uuteen rooliin saarella. Hän ei ole enää hyödytön isä silinterihatussaan. Majakanvartijan hattu symbolisoi Muumipapan uutta asemaa saarella, tehden hänestä uuden ja vieraamman oloisen. Hattu kuuluu yhtä oleellisesti Muumipapan identiteettiin, kuin Muumimamman identiteettiin kuuluu käsilaukku. Muumimamma taas ei kannata käsilaukkuja saarella, joskin se on mukana varmuuden vuoksi. Kun myrsky puhkeaa ja kaikki vaikuttaa toivottomalta, ottaa Muumimamma käsilaukun esiin ja määrää kaikki lähtemään heti retkelle, astuen näin luontaiseen perheenpyörittäjän rooliinsa. *Taikurin hatussa* on viittaus käsilaukun symboliseen merkitykseen. Muumimamma menee lähes suunniltaan, kun käsilaukku katoaa. Muumipappakin sanoo, että laukku kuuluu Muumimamman

olemukseen. *Muumipapassa ja meressä* taas ei kummeksuta, kun pappa ottaa vieraan hatun päähänsä ja mamma ei käytä käsilaukkua. Se ikään kuin kuuluu asiaan uudessa tilanteessa.

Taikurin hatussa mamma laittaa ruokaa ja kun Muumipeikko kysyy, voivatko muut auttaa jotenkin, sanoo Muumimamma, että heidän on mentävä tutkimaan saarta. Mamma sanoo näin, koska tietää heidän haluavan juuri sitä. Silloin kun pappa ei halua apua, johtuu se hänestä itsestään, koska hän haluaa egonsa pönkittämiseksi tehdä kaiken itse. Nuuskamuikkunen haluaa tutkia saarta yksin. Hemulin osalta useaan otteeseen tulee esille, että hän pitää järjestyksestä ja rauhasta. *Taikurin hatussa* Hemuli kuitenkin innostuu kalastamisesta, vaikkei se olekaan rauhallista. Hemuli tuntuu useimmiten olevan omissa maailmoissaan, vaikka onkin yhteisön keskuudessa, eikä usein huomaa mitä ympärillä tapahtuu. Hemuli lähtee saarella keräämään kasveja ja haluaa löytää sellaisia kasveja, joita kukaan ei ole vielä löytänyt. Hemuli kulkeutuu huomaamattaan hattivattien luokse. Kun Nuuskamuikkunen kertoo myöhemmin tarinan onnettomasta Taikurista, Hemuli ei edes kuuntele. Muumipeikko taas miettii heti kuultuaan tarinan, että on kerrottava äidillekin Taikurista ja rubiineista. (TH 82-83, 86.) Muumipeikko haluaa jakaa kuulemansa salaisuuden äidin kanssa tai hakee turvaa äidistä haluten kertoa kaiken jännittävän hänelle. *Muumipapassa ja meressä* tämä hieman muuttuu, kun Muumipeikko itsenäistyy.

Identiteetti paikantuu kulttuuriin, kieleen ja historiaan. Sosiologiassa klassisen käsityksen mukaan minän ja yhteiskunnan vuorovaikutus on identiteetin muodostumisen pohjana. Identiteetti muokkautuu eri aikoina sisältäen ristiriitoja ja eri suuntiin tempovia identiteettejä. (Hall, 16-23.) Muumipappa etsii omaa paikkaansa ja miettii asemaansa toisaalta nuoruusvuosien ja isyyden välillä. Muumimamman rooli rakentuu vahvasti äitiyden ympärille. Muumimamma on myös usein auktoriteetti ja retkelle lähdetään vaikka kesken syömisen, jos Muumimamma on niin päättänyt ja koska sellainen spontanius on hauskaa. Esimerkiksi kun Hemuli on aloittanut uuden kasvinkeräilyharrastuksensa, Muumimamma käskee hänet sivuun kasviensa kanssa, kun liemi tulee pöytään. Muumimamma hallinnoi erityisesti keittiötä ja ruoanlaittoa. (TH, 23.)

Toisaalta Muumipappakin ottaa välillä ohjat käsiinsä, mutta usein hänen tarkoitusperänsä vaikuttavat aika itsekkäiltä. Muumipappa on kuitenkin usein

huomaavainen Muumimammaa kohtaan ja välittäminen näkyy näin. Muumipeikon ja Nuuskamuikkusen ystävyys on syvä, mutta Nuuskamuikkunen haluaa säilyttää vapautensa ja lähtee aina retkilleen juurikaan siitä kenellekään ilmoittelematta. *Taikurin hatussa* Muumipeikon suru ystävän lähdettyä on vahvasti esillä.

4.2 Yhteisö ja yhteisöllisyys

”Ihanteellinen yhteisö on täydellinen maailmankartta: kokonainen maailma, joka tarjoaa kaiken tarpeellisen merkityksellisen ja palkitsevan elämän viettämiseen.” (Bauman 2002, 205.)

Koska tutkimuskysymykseni limittyvät Muumilaakson yhteisöön, on syytä avata yhteisön käsitettä. Yhteisön käsite voitaisiin määritellä viittaamaan vuorovaikutuksen tapaan, yhteisyyteen, yhteisön jäsenten välisiin suhteisiin sekä siihen, mikä on tietylle ryhmälle yhteistä (Kaipio 2000, 11). Myös Haapamäki määrittelee yhteisöä samaan tapaan. Hänen mukaansa yhteisö on yhteenliittymä, joka perustuu yhteiseen toimintaan, päämäärään, sovittuihin normeihin ja arvoihin. Yhteisö on ”paikka”, jossa voi kokea yhteenkuuluvuutta, tulla ymmärretyksi, saada tukea, olla omana itsenään, jakaa kohtaamiaan vaikeuksia toisten kanssa sekä tehdä työtä itselle tärkeiden asioiden puolesta. Näin ajateltuna yhteisö nähdään hyvin positiivisena asiana. (Haapamäki 2000, 14.)

Niille, jotka jäävät yhteisön reunalle tai kokonaan ulkopuolelle, yhteisö ei saa niin positiivista merkitystä, ellei varta vasten halua kuulua sen ulkopuolelle. Muumilaaksossa esimerkiksi hattivateilla on oma tiivis yhteisönsä ja koska ne eivät kuule eivätkä puhu, on niillä myös omat kommunikaatiomuotonsa, jotka sulkevat samalla toiset ulkopuolelle. *Taikurin hatussa* hattivattien kuvaillaan hinaavan yhteisvoimin ilmapuntaria esille teltasta, näin siis ne toimivat yhdessä yhteisen päämäärän hyväksi tuossa tilanteessa (TH, 65). Mörkö taas esitetään ainoana laatuaan ja Muumilaakson yhteisön reunalla kulkevana, yksinäisenä olentona. Toisaalta Muumipeikon sanoissa on viittaus siihen, että mörköjä voisi olla useampiakin. Hän toteaa, että ”jos joku mörkö istuu yhdessä paikassa kauemmin kuin tunnin, ei siinä enää koskaan kasva mitään” (MM, 20). Ainakin *Muumipapassa ja meressä* Mörkö vaikuttaa kaipaavan yhteisöön kuulumisen tunnetta seuratessaan muumiperhettä saareen ja

ulistessaan rannalla Muumipeikkoa tulemaan lyhdyn kanssa luokseen. Toisaalta saaren hetkisessä yhteisössä kalastaja haluaa vetäytyä pois yhteisöstä omiin oloihinsa.

Yhteisökokemuksen erilaisuuden pohja muodostuu sisäisestä ajattelusta ja sen eroista. Sama yhdessä koettu tilanne voi olla eri henkilöille hyvin erilainen kokemus. Yksilöllinen merkityksenantosysteemi avaa yhteisön merkityksen ja tapahtumat eri tavalla eri henkilöille. (Haapamäki 2000 21, 1998.) Lehtonen jaottelee yhteisön elementeiksi yhteisön jäsenten väliset vuorovaikutussuhteet, yksittäisten jäsenten käyttäytymisen vapausasteet ja valinnanmahdollisuudet yhteisössä sekä jäsenten ja ei-jäsenten välisen vuorovaikutuksen säännöt. Niinpä yhteisössä vallitsevat normit ovat seurausta vuorovaikutuksesta eivätkä itse yhteisöstä. Yhteisöllisyys on ennen kaikkea sosiaalisen vuorovaikutuksen tavan ja toimintaperiaatteen muodostamaa. (Lehtonen 1990, 25.)

Hautamäen mukaan yksilön kehitys on tulosta valinnoista, joita tehdään eri tilanteissa. Nämä valinnat eivät ole yhteisön määräämiä vaikkakin vaihtoehtojen joukko valinnoille on yhteisön määrittelemä. Yhteiskunta määrää valinta-avaruuden ja toiminta-areenan yhteisön rakenteen, normien, sisäisten yhteisöjen ja kulttuurin kautta. Myös sellaiset ominaisuudet kuten sukupuoli sekä kognitiiviset ja emotionaaliset tekijät määräävät valinnan vaihtoehtoja. (Hautamäki ym. 1996, 30.)

Muumilaakson sukupuoliasetelma on mielenkiintoinen. Toisaalta on selkeä ydinperhe, isä, äiti ja lapsi. Kuitenkin selvästi vahvimmat ja keskeisimmät henkilöt ovat naispuolisia. Mörön naispuolisuus voi tuntua aika yllättävältäkin. Kenties miespuolinen erakko ei tunnu niin erikoiselta kuin naispuolinen, tämä on kenties kulttuurisidonnaista. Nuuskamuikkusen lähteminen retkilleen tuntuu luontevammalta hänen ollessaan miespuolinen henkilö. Myös vanhemmanpuoleisen miespuolisen kalastajan vetäytymistä omiin oloihinsa ei sinällään pidä kummallisena. Kirjassa tosin hänen ympärillään on salaisuuksia, jotka saavat lukijan kiinnostuksen häntä kohtaan heräämään. Huomionarvoista on, että naispuoliset hahmot, Muumimamma ja Pikku Myy, ovat erityisen vahvoja henkilöitä. Myös joissain kirjoissa esiintyvä Mymmeli on vahva hahmo. Toisaalta Vilijonkka on naispuolinen, mutta kärsii neurooseista eikä edusta tätä itsevarmaa naishahmoa samoin kuin Niiskuneiti, jolla tosin on sitkeyttä, joka ilmenee esimerkiksi *Taikurin hatussa* kalastamiskohtauksessa. Viittaa tähän myöhemmin tutkimuksessani (ks. s. 85).

Luottamuksen puute tai pelko siitä, ettei tule hyväksytyksi, aiheuttaa sosiaalista pelkoa ja siten yhteisöstä vetäytymistä. Silloin henkilö voi vetäytyä, paeta vastuuta tai syytellä toisia. Jokainen vuorovaikutustilanne on myös uusi ja kommunikaation edellytys on viestin lähettäminen niin, että vastaanottaja ymmärtää sen omista lähtökohdistaan käsin. Myös vastapuolen on osattava kuunnella viestit lähettäjän tarkoittamasta näkökulmasta käsin. Vuorovaikutus syntyy asenteesta ja tietoisesta pyrkimyksestä koettaa ymmärtää, jolloin tarkkaavaisuus keskittyy toisen sanomaan eikä esimerkiksi henkilökohtaisiin tunteisiin. (Kiesiläinen 1998, 73-76.) *Muumipapassa ja meressä* viestejä lähetetään lähinnä ajatellen omaa lähtökohtaa. Syntyy väärinymmärryksiä ja toisen oikeiden ajatusten kuulemattomuutta. Vikaa on niin viestien lähettäjässä kuin kuulijassakin.

Laajarinteen mukaan yhteisön muodostavat jaetut arvot, asiat, joita kaikki tekevät jokseenkin samalla tavalla ja joita arvostavat. Niinpä yhdessäolon ulkopuolelle jäävät ne, jotka eivät jaa samoja arvoja ja ovat siten myös uhkaksi yhteisölle. Laajarinne viittaa hattivatteihin tällaisena uhkana Muumilaaksossa. Ulkopuoliset ovat haaste yhteisölle siksi, koska he näyttävät, että voidaan elää myös toisenlaista elämää erilaisessa arvojärjestelmässä. Yhteisön valitsema tapa elää ei siten olekaan ainoa mahdollinen. Laajarinne toteaa tämän liittyvän vapauden ymmärtämiseen, jossa on kyse vaihtoehtojen aiheuttamasta uhasta oikeana pidetylle tavalle. (Laajarinne 2009, 151-152.)

Jotkut Muumilaakson henkilöt, kuten hemulit, tuntuvat näkevän asiat pitkälti omasta näkökulmastaan käsin eivätkä juuri tee huomioita muista. Pikku Myy on räväkkä ja ilkikurinen henkilö, mutta toisaalta erittäin tarkka tekemään huomioita muista ja hän tietää usein muiden salaisuudet. Myy väittää, etteivät häntä toisten salaisuuden kiinnostaa, mutta toisaalta jos ei yhtään kiinnostaisi, ei luultavasti huomaisikaan asioita toisissa. Kuitenkaan Myy ei puutu suoraan toisten asioihin, mutta voi toisaalta toisinaan näpäyttää tekemänsä huomiot tuosta vaan ilmoille tai myös hienovaraisesti avittaa toista, kun tietää mitä on meneillään ja millaisen sysäyksen toinen tarvitsisi.

4.2.1 Pohdintaa Muumilaakson yhteisöstä

Millainen Muumilaakson yhteisö sitten on? Se vaikuttaisi olevan suvaitsevainen yhteisö, jossa uhka tulee yleensä ulkopuolelta, esimerkkeinä *pyrstötähtenä Muumipeikko ja pyrstötähti* -kirjassa tai vedenpaisumuksena *Vaarallinen juhannus* -

kirjassa. Muumilaakso vaikuttaa melko mutkattomalta, vapaamieliseltä ja hyvältä yhteisöltä, jossa kaikki ei kuitenkaan aina ole pelkkää auringonpaistetta vaan moni kamppailee omien tunteittensa, pelkojensa ja heikkouksiensa kanssa. Muumilaakso on miljöönä oikeastaan aika epävarma, koska siellä sattuu usein katastrofeja.

Muumilaakson keskiössä on muumiperhe, jota kutsuisin muumiydinperheeksi. Tähän ydinperheeseen lukeutuvat Muumipappa, Muumimamma, Muumipeikko ja Pikku Myy, joka on ottolapsi. Nuuskamuikkunen, Nipsu, Niiskuneiti ja Niisku ovat ystäviä, jotka liittyvät tiiviisti perheeseen. Hattivatit ovat oma yhteisönsä ja Mörkö on yksinäinen Muumilaakson asukas. Vilijonkkia ja hemuleita on enemmänkin, mutta kirjoissa esiintyvät yksittäiset, tietyt, Hemuli ja Vilijonkka. Toisaalta Hemuli käyttäytyy aika eri tavalla eri kirjoissa, mikä saa epäilemään onko kyseessä aina sama Hemuli. *Taikurin hatussa* Hemuli on hieman alla päin ja aika vaisu, mutta esimerkiksi *Taikatalvessa* hänet kuvataan jopa räväkkänä ja vauhdikkaana. Kirjoissa esiintyy kaikenlaisia pikkumönkiäisiä ja vierailevia henkilöitä, jotka liittyvät paikoitellen melko tiiviisti käsillä oleviin tapahtumiin.

Muumilaakson yhteisön vapaamielisyys ilmenee ainakin niin, että ulos voi mennä nukkumaan jos haluaa ja retkelle voidaan lähteä tuosta vaan kesken kaiken. Kun Muumilaaksossa on kuumaa ja riidellään, Muumimamma kehottaa lapsia muuttamaan luolaan pariksi päiväksi. Lapset saavat nukkua luolassa ja takaisin he voivat tulla vasta kun ovat taas kilttejä. Tämä lienee viite siihen, että mamma on väsynyt ja kaipaa omaa rauhaa kyllästyttyään riitelyyn. Luolassa eväät jaetaan kaikille, kuuteen yhtä suureen osaan. Nuuskamuikkunen soittaa hämärälaulua ja Niiskuneiti nojaa Muumipeikon polveen. Nipsu muistuttaa, että on se, joka aikoinaan löysi luolan ja haluaa näin oletettavasti korostaa itseään. (TH, 81-82.)

Taikurin hatussa Muumitalon pihalla pidetään oikeudenkäynti, koska Tiuhtin ja Viuhtin laukun sisällön omistajasta ei päästä selvyyteen. Niisku johtaa oikeudenkäyntiä ja huomaa, että Nipsun ja Hemulin todistukset ovat tunnepitoisia. Näiden kahden henkilön välillä on havaittavissa jonkun verran kiusoittelua ja kismaa, jopa ilkeilyä. Muumiperhe toimi oikeudenkäynnissä todistajana, ja sanoo, ettei hyväksy Mörköä ja pitää Tiuhtista ja Viuhtista. Näin siis hieman epäluuloinen ensivaikutelma Tiuhtia ja Viuhtia kohtaan on karissut ja toisaalta Mörköä kohtaan ollaan kovastikin epäluuloisia, kenties jopa hieman vihamielisiä ja ainakin epäreiluja. Oikeudenkäynnin edetessä käy ilmi, että

Niisku ilmeisesti tietää enemmänkin tiuhteista ja viuhteista. Niisku sanoo, etteivät ne huomaa eroa oikean ja väärän välillä ja että ne ovat syntyneet sellaisiksi. Tässä tulee viittaus johonkin kirjan ulkopuoliseen tapahtumaan tai muuten Niiskun saamaan tietoon. Niisku kuuluu *Taikurin hatussa* henkilöihin, joiden sisäisestä maailmasta ei juurikaan kerrota samoin kuin Hemulista kerrotaan enemmän yleisellä tasolla. Lukijan ja tulkitsijan kannalta mielenkiintoista syvyyttä luo juuri tämä, että toisen henkilön sisäiseen maailmaan sukellaan hyvinkin syvälle kun taas toisista saadaan pintapuolisempaa tietoa.

Lopulta Tiuhti ja Viuhti saavat pitää laukun ja sen sisällön ja Mörkö saa vaihtokauppana Taikurin hatun. Kysymys siitä, onko oikeudenkäynti oikeudenmukainen, on oleellinen. Mörköön suhtaudutaan negatiivisesti ennakko-oletusten perusteella, koska hänestä ei pidetä ja Tiuhtista ja Viuhtista pidetään. Toisaalta Jansson kuvailee Mörön puhuvan jäätävällä äänellä ja pilkallisesti. (TH, 115-116.) Tämä Mörön vihamielinen esiintyminen voi osaltaan lietsoa muumiperheen epäluuloisuutta. Viittasin jo aiemmin Mörön olevan kuvattu hyvin erilaisena näissä aineistoni kahdessa kirjassa. Käsittelem Mörköä ja hänen esittämistapaansa *Muumipapassa ja meressä* lisää luvussa 5.1.3.

Muumilaaksossa osataan ottaa ilo irti elämästä. Muumitarinoissa tehdään usein asioita yhdessä, koko joukolla. Valmistellaan juhlaa tai lähdetään retkelle. Toisaalta ei yleensä huolehdi, että kaikki ovat mukana, vaan kaikki saavat huolehtia itsestään ja mukaan tulee usein se porukka, joka sattuu olemaan paikalla. Esimerkiksi kun Taikurin hattu muuttaa Muumitalon viidakoksi, vietetään hurmaava iltapäivä viidakossa. Muumipeikko ja Niiskuneiti leikkivät Tarzania ja Janea, pelastusleikkiä. Kaikilla on hauskaa eikä kukaan toisaalta muista Hemulia, joka on ulkona sateessa. (TH, 98-102.) Tylsistynyt Hemuli paistaa ulkona kalan, ja saaliin punnitus jää tekemättä. Myöhemmin tehdään yhdessä isompi kokko kasvinrojuista ja syödään koko kala. (TH, 103-104.)

4.3 Vuorovaikutus

Syvempi kiinnostukseni tutkimusaiheessani on siinä, millä tavalla muumikirjojen henkilöhahmot reagoivat toisiinsa ja toimivat keskenään. Henkilöiden välinen diskurssi on suorimpia vuorovaikutuksellisia tilanteita, joiden kautta pystyy tekemään havaintoja henkilöiden vuorovaikutuksesta ja suhteista. Muumikirjoissa henkilöhahmojen vuorovaikutusta ilmennetään suoran esityksen avulla, jolloin suorista lainauksista

voidaan päätellä henkilöiden suhtautumista toisiinsa, analysoimalla niiden reaktioita ja tyyliä puhutella toisiaan. Suoran esityksen kautta lukijana tulee tavallaan lähemmäksi käsillä olevaa tilannetta sekä keskustelun aihetta ja tasoa.

Tilanteet, joihin henkilöt päätyvät, ovat omiaan avaamaan analyysin mahdollisuuksia siitä, millaisia kyseiset henkilöt ovat. Kuka hermostuu ja kuka käyttäytyy järkevästi ja rauhallisesti yllättävissä tilanteissa? Muumikirjoissa henkilöiden reagoititapa tilanteisiin antaa runsaasti tietoa henkilöiden luonteenpiirteistä ja persoonallisista ominaisuuksista. Kenen puoleen käännytään katastrofin hetkellä? Entä kenelle uskotaan salaisuus, kerrotaanko se vai aavistaako ja tietääkö toinen sen jo valmiiksi? Epäsuoran kerronnan avulla Jansson valottaa lukijalle henkilöhahmojen sisäistä ajattelua ja reagoitintilanteisiin ja toisiinsa.

Kiesiläinen toteaa vuorovaikutuksen alkavan siinä vaiheessa vaatia taitoja, kun ristiriitoja ja ongelmia syntyy. Jokaisella on oma suuntansa, josta ei kovin mielellään poiketa ja toivomuksena on, että muutkin kulkisivat samaan suuntaan ja koko lailla samaan tahtiin. Taipumuksena on myös pitää omaa suuntaa keskimäärin oikeampana kuin toisten suuntaa. Kun tätä omaa näkemystä uhataan, nousevat erinäiset puolustusreaktiot pintaan. Näistä on esimerkkeinä mököttäminen, piikittely, vihjailu, ylimielisyys, itkeminen ja välinpitämättömyys. (Kiesiläinen 1998, 49-52.) Muumikirjoissa kuvataan paljon tunteita laidasta laitaan. Eri henkilöhahmoilla erilaiset tunteet ovat useammin pinnassa ja ristiriitoja henkilöiden ajatusmaailmojen välillä kohdataan.

Pikku Myy kannustaa muitakin olemaan kiukkuinen ja antamaan vihan tunteiden tulla. Myy on tyytyväinen, kun Muumipappa on saarella vihdoin vihainen ja puhalttaa kiukun ulos. Kuten olen jo todennut, Muumipeikko on kovin huomaavainen ja myötätuntoinen erityisesti äitiään kohtaan. Esimerkiksi kun Muumipeikko löytää rannalta hevosenkengän, päättää hän antaa sen äidilleen tätä ilahduttaakseen. Muumipeikko myös toivoo, että merihevosella olisi varakenkä kotonaan, kun se on hukannut kenkensä ja ajattelee näin merihevostakin, joka saa myöhemmin paljon sijaa hänen ajatuksissaan. (MM, 40.)

5 MUUMILAAKSON HENKILÖIDEN VÄLISET SUHTEET JA VUOROVAIKUTUS

5.1 Henkilöiden väliset suhteet

Seuraavaksi tarkastelen aineistoni valossa Muumilaakson henkilöiden välisiä suhteita ja vuorovaikutusta. Lähestyäkseen tutkimuskysymyksiäni tarkastelen aineistoani muutamien mielestäni oleellisimpien henkilöiden välisten suhteiden kautta. *Taikurin hatusta* nostan esiin Muumipeikon suhteen Nuuskamuikkuseen ja Niiskuneitiin. Myös Niiskuneidin veli Niisku esiintyy joissakin kohtauksissa. Lisäksi tarkastelen Muumitalon asukkaiden suhtautumista ulkopuolisiin henkilöihin, Tiuhtiin ja Viuhtiin, jotka saapuvat Muumilaaksoon aiheuttaen ennakkoluuloja puhumalla eriskummallisesti ja kantaen salaperäistä matkalaukkaa mukanaan, sekä Taikuriin.

Muumipappa ja meri tuo tutkimukseni kannalta useitakin kiinnostavia suhteita esiin. Muumipapan ja Muumimamman suhde on pinnalla, samoin Muumipeikon kasvaminen ja siihen liittyen kohtaamiset Mörön ja merihevesten kanssa, joita Pikku Myy seuraa tarkasti sivusta. Pikku Myy viettää kirjassa paljon aikaa Muumipeikon kanssa ja toisaalta kalastajan kintereillä. Lisäksi Myy jo kirjan alusta alkaen seuraa Muumipapan kriisiä. Analyysini keskittyy kirjojen tapahtumien vuoksi lähinnä Muumimamman ja Muumipapan keskinäiseen suhteeseen sekä Muumipeikkoon suhteessa muihin. Lisäksi kalastaja edustaa yhteisön ulkopuolista, mutta saaren yhteisöön kuuluvaa henkilöä muumiperheen siellä ollessa. Muumikirjoissa yhteisö muodostuukin sinne, missä milloinkin ollaan, saarella, luolassa, Muumitalossa.

5.1.1 Muumipappa ja Muumimamma

Muumipapan murheet

Muumipappa ja meri on pitkälti Muumipapan pohdintaan omasta asemastaan perheessä ja perheenpäänä. Useaan otteeseen hän tuntee ulkopuolisuutta perheessään. Kirjan alussa hänen tuntemuksia kuvaillaan niin, että eräs isä tuntee olevansa tarpeeton, hän ei tiedä mihin ryhtyä ja kaikki mitä on tehtävä, on jo tehty tai joku muu on juuri siinä puuhassa (MM, 9). Myöhemmin saarella Muumipappa kuulee perheensä puhuvan whiskylaatikosta ja kalastajasta, mutta on itse uppoutuneena saarta koskeviin

ajatuksiinsa (MM, 164). Muumipapan tuntemuksia kuvaa myös lausahdus, joka kuvastaa hänen sisäistä tilaansa kirjan alussa.

”Hän tarkasteli nokisia tassujaan ja yritti koota kaiken hämärän ja harhailevan murheensa” (MM, 13).

Muumipappa ei kenties tunne itseään kyllin tärkeäksi ja oleelliseksi, perheen pääksi, ja lisäksi Muumimamma tuntuu ottaneen haltuunsa aseman perheenpäänä. Muumitalon pihalla sattuu pieni tulipalo, jonka Muumimamma sammuttaa, eikä pappaa edes herätetä tämän sattumuksen johdosta. Muumipappa loukkaantuu kovasti, jonka seurauksena hän alkaa vahtia sammalta herkeämättä ja ”tahtoo olla loukkaantunut” (MM, 11). Muumimamma astuu papan reviiirille myös sytyttäessään lyhdyn ensimmäistä kertaa syksyllä. Pappa haluaa suojella perhettään, mutta mamma sytyttää kuistille syksyn ensimmäisen lyhdyn ja turvallisuus on kuistilla, jossa äiti istuu odottamassa perhettään kotiin antaakseen heille teetä. Isää harmittaa, kun hän ei saanut päättää milloin lamppu otetaan esiin. (MM, 14-15.)

Näin ollen Muumipappa kokee Muumimamman tekävän arvovaltaisia tehtäviä, jotka kuuluisivat hänelle ja joita hän haluaisi tehdä tunteakseen itsensä perheenpääksi ja ylipäätään tärkeäksi. Kun tassut tarttuvat kuistin vernissaan, miettii pappa saaneensa vääränlaatuista vernissa eikä suinkaan myönnä, että olisi itse ollut epä tietoinen, millainen on sopivaa laatua kuistin lattiaan. (MM, 10.) Näin pappa ulkoistaa harmistumisensa, syyttää muita etsimättä syitä itsestään. Ruohikkopaloepisodin jälkeen pappa itse leikkii tulella, vaikka on varoitellut muita olemaan hyvin varovaisia tulen kanssa. Myy näkee tämän, ja pappa on vaivautunut puolustellen tekemisiään siten, että hän tutkii tulen tekniikkaa. Pappa jopa laittaa piipun tuhkaa maahan kytemään. (MM 10-12.) Myy kommentoi, että jokaisella on oikeus olla vihoissaan, mutta pappa on vihoissaan väärällä tavalla, ei puhalla mitään ulos vaan vetää kaiken sisäänsä. Muumimammakin yrittää ymmärtää Muumipapan käytöstä.

”- Rakas lapsi, sanoi äiti. Isä tietää kyllä itse.”

”- En usko, sanoi Pikku Myy suoraan. Ei hän tiedä ollenkaan. Tiedättekö te?

”- Emme oikein, myönsi äiti.” (MM, 12.)

Näiden huomioiden perusteella Muumipapan voisi kenties sanoa olevan kateellinen Muumimamman itsenäisyydestä ja asemasta, etenkin kun hän itse on epävarma asemastaan ja tarpeellisuudestaan. Tähän viittaavat Muumipapan ajatukset Muumimammasta, kun hän pistäytyy hakemaan teemakkaraa tai voita. Muumipappa havainnoi myös muita perheenjäseniä. Muumipappa huomaa Muumipeikon vetäytyvän omaan rauhaansa, vaikei varsinaisesti tiedostakaan Muumipeikon kasvua. Hän havainnoin myös Myyn luonnetta ja olemusta aika tarkasti.

”Joka kerran hän oli sen näköinen kuin olisi kulkenut aivan uutta tietä, joka oli hänen mielestään jännittävä.”

” ... Tai hän leikki itsekseen tai kuljeskeli vain ympäri ja tunsi elävänsä.”
(MM, 14.)

”Tuolla samoili Muumipeikko pois päin kaukaisena ja omissa oloissaan. Tuossa vilahti pikku Myy rinnettä ylös, oikeastaan näkyi pelkkä liike, häntä itseään tuskin erotti. Tajusi vain, että siinä häivähti ohi jokin rohkea ja päättäväinen – niin riippumattoman vapaa, että kerskailu ja toisille näyttäminenkin oli tarpeetonta.”

(MM, 14.)

Muumipapan ulkopuolisuudentunteista kertoo jo se, miten hänen ajatuksensa ovat tapahtumien ulkopuolella. Muumipapan havainnoinnin perusteella näyttäisi, että hän tuntee muilla olevan kaiken hyvin ja läpi paistaa hänen harmistumisensa, kun itsestä ei tunnu samalta. Kenties Muumipappa on myös huomannut perheensä nyt paremmin. Mielenkiintoinen on Muumipapan huomio Myystä, että hän on niin vahva, ettei hänen tarvitse edes kerskailla. Onko tämä kenties viittaus siihen, että Muumipappa tunnistaa olevansa heikompi ja että hän itse tarvitsee jotain millä kerskailla ollakseen vahva. *Taikurin hatussa* Muumipappa on kovin itsekäs ja tarkoituksella jättäytyy hieman perheen ulkopuolelle ollen omissa oloissaan yläkerrassa kirjoittamassa muistelmiaan ja siten keskittyen itseensä.

Muumipappa ilmeisesti kokee, ettei voi Muumilaaksossa toteuttaa itselleen asettamia tavoitteita perhettään kohtaan. Kenties näistä syistä hänestä tuntuu, että täytyy aloittaa uudestaan jossain muualla, saarella, joka on nimenomaan Muumipapan saari. Kun Muumipeikko neuvoo paristojen ja valojen laittamista papan rakentamaan majakanmalliin, sanoo pappa kyllä tietävänsä miten se tehdään. Samaan aikaan

Muumimamma ei tee mitään, hänen kuvaillaan näyttävän kummalliselta. Tilanteen tunnelmaa ja sanomattomien asioiden määrää kuvaa lainaus:

”Oli niin paljon puhumista, ettei saanut sanotuksi mitään” (MM, 21-22).

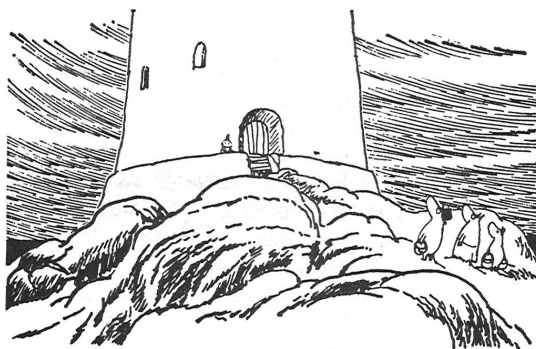
Lähtötilanne on siis se, ettei kukaan oikein saa sanotuksi mikä painaa ja mitä ajattelee, etenkin Muumipappa. Niinpä kaikki kasautuu ulkopuolisuuden ja kiukun tunteiksi. Useampaan otteeseen viitataan siihen, että Muumipappa ei halua korjata tai hioa, vaan rakentaa suurta ja kunnianarvoista. Esimerkkinä kuistin lattian lakkauksesta pappi ajattelee, ettei hän halua tehdä kiittämätöntä hiomista, vaan kunnian arvoisan maalaamisen voidakseen käskää muut kuivumisen ajaksi pois tieltä (MM, 10). Muumipappa on kenties jollakin tavalla herännyt huomaamaan myös isyytensä uudella tavalla. Toisaalta Muumipappa ei huomaa ollenkaan poikansa kasvua. Onko Muumipappa tyytymätön siihen, kuinka hoitaa isän rooliaan? Tai hän on paremminkin hukassa isän roolissaan. Muumipappaa harmittaa kun perhe selviää ilman häntäkin ruohikkopalosta. Mielenkiintoista on pohtia, tuntee Muumipappa näin, koska haluaisi olla perheelleen tärkeä perheensä vai itsensä, oman egonsa vuoksi.

”- mutta en tiedä...on hirveän vaikeata olla isä!” (MM, 85).

Matkaan lähdettyä muiden nukkuessa pappi kuvaillaan olevan enemmän hereillä kuin koskaan. Mamman pää taas on täynnä pieniä ajatuksia, joille ei ole paikkaa. Kuten että kotiin paluu on mahdotonta niin tyylikkään lähdön jälkeen ja mamma on huolissaan pappi reaktioista, jos joku menee mönkään. (MM, 28-29.) Muumimamma vaikuttaa olevan kovasti huolissaan Muumipapasta ja siitä, miten matka onnistuu pappi kannalta, kuinka hänen tavoitteensa ja toiveensa toteutuvat. Muumimammalla ei ole tarvetta lähteä Muumilaaksosta, mutta matkaan lähdetään Muumipappi vuoksi. Myös Muumipeikon kuvataan olevan täysin onnellinen istuessaan Muumitalon kuistilla ja syödessään iltapalaa (MM, 16). Toisaalta Muumipeikon nuoruuden into ja sopeutuvaisuus eivät aiheuta suurta haikeutta kotoa lähdöstä. Saari tuo Muumipapalle hänen kaipaamaansa itseluottamusta ja hallinnan tunnetta:

”Kyllä minä olen onnellinen - on aivan kuin pitäisin käpälässäni koko maailmaa!” (MM, 64).

Vastoinkäymiset kuitenkin seuraavat toisiaan. Ensi alkuun majakan avainta ei löydy ja myöhemmin pappi ei saa sytytettyä majakanvaloa. Myös kuvituksella on korostettu tätä majakanvartijan suurta tehtävää piirroksilla. Kuva, jossa Muumipappi koettaa sytyttää majakan valoa, näyttää Muumipappia kovin pieneltä suhteessa isoon majakkaan (MM, 77). Kuvassa 1 perhe on saapunut saareen ja majakka on valtavan suuri. Pienikokoinen muumiperhe katsoo sitä ylös kuonot kohti taivasta. Myy on jo ehtinyt majakan rappusille ja tavallaan jo ottanut majakan ja saaren haltuunsa muiden vielä ihmetellessä majakkaa. Kallioinen maasto majakan edessä korostaa kuvassa luoksepääsemättömän majakan tuntua. Muumikirjojen kuvituksessa usein mittasuhteilla korostetaan myös asioiden mittasuhteita.

Kuva 1 Tove Jansson, MM s. 35

Mamma koettaa lohduttaa pappia parhaansa mukaan. Kun majakan avainta ei löydy, Muumipappi käy nukkumaan ja miettimään asiaa. Tällä välin Muumimamma antaa ohjeita muille ja ottaa ohjat käsiinsä. (MM, 37.) Herääkin kysymys, miten tilanteesta olisi selvitty ilman Muumimammaa? Muumimamma antaa selvästi saarella näennäisen vallan päätösten tekoon papalle, ja koko saarellekin lähdetään koska pappi tahtoo lähteä sinne. Kuitenkin saarellakin Muumimamma on silti käytännössä vallan puikoissa. Asiat ovat kovin rempallaan saarella, majakan kattokin vuotaa (MM, 91).

Saarella Muumipappi tekee päätökset ja Muumimamma antaa tietoisesti Muumipappin johtaa tilannetta saarella, vaikka se ei kovin hyvin onnistu. Toisaalta mamma hallitsee ja ohjailee tilanteita epäsuorasti saarellakin. Esimerkiksi *Taikurin hatussa* Muumimamma ja Muumipappi päättävät yhdessä, että vaaralliseksi osoittautunut Taikurin hattu hävitetään (TH, 36). *Muumipapissa ja meressä* tällaista yhdessä päätösten tekemistä ei käytännössä ole.

Muumipappa haluaa saarella olla perheen pää ja tuoda myös ruokaa pöytään. Muumipapan käytöksessä korostuu tarve hankkia ruokaa perheelle, mutta hänen varsinaisista tarkoituseristään ei voi olla niinkään varma. Todennäköisesti ainakin osaksi kalastaminen liittyy juuri Muumipapan tarpeeseen olla perheen suojelija ja perheen pää. Kun Muumipapalle selviää, että kaloja on tullut jo liikaa, hän ottaa tiedon aika vakavasti. Mikäli Muumipapan ruuan hankkimisella ei olisi muuta syytä kuin juuri ruuan hankkiminen perheelle, Muumipapan olisi pitänyt päinvastoin olla tyytyväinen, kun tehtävä on täytetty ja ruokaa on kylliksi.

Muumipapan alkaessa kalastaa, hän ei enää piittaa mistään muusta, eikä kukaan muu saa tulla mukaan kalaan. Taas Muumipappa haluaa tehdä kaiken yksin. Kuitenkin onkiminen vie Muumipapan kalastajan niemeen ja pappa joutuu kohtaamaan vaisun kalastajan. Muumipapan ärtynyt suhtautuminen kalastajaan muuttuu, hänen käytöksensä ei enää häiritse ja pappa keskittyy kalastamiseen. Tarve hankkia perheelle ruokaa viittaa Muumipapan kriisiin. Aikaisemmin esimerkiksi *Taikurin hatussa* Muumipappa antaa Muumimamman kyllä järjestää ruoat ja juhlien kestitykset.

”Verkon laskeminen tuntui juuri sellaiselta kuin pitikin, se oli miehekästä ja rauhallista puuhaa. Tässä tehtiin työtä perheen hyväksi.” (MM, 67.)

”Isä ei tehnyt enää kiusaa kalastajalle, ei ollut mukavaa härnätä sellaista, joka oli liian pieni eikä suuttunut. Isällä oli päässään vain yksi raivoisa ajatus: oli hankittava ruokaa perheelle.” (MM, 91-92.)

On ironista, että Muumipappa suuttuu kalastajalle siitä, kun tämä kertoo, ettei ole kuunnellut majakanvartijaa. Muumipappa ei tiedä kyseessä olevan saman henkilön, mutta kohtausten voi tulkita niin, että Muumipappa näkee toisessa sen, mitä ei näe itsessään. Ettei pappa itsekään kuuntele itseään ja todellisia ajatuksiaan. (MM, 91.) Pappa purkaa saarella oman turhautumisensa itseensä kaikkiin muihin ja vasta tarinan lopussa tavallaan huomaa oman paikkansa suhteessa ympäristöönsä ja majakanvartijan tehtävään.

Jatkuvat vastoinkäymiset masentavat isää. Kalaverkkokin täyttyy meriheinällä, josta Myy kaikkitietävästi naljailee. Muumimamma koettaa pehmitellä sanoen verkon puhtaaksi nyppimisen saattavan olla hauskaa. Muumipapan tunnetilaa tässä yhteydessä

kuvaa se, että kaikki vaan tuntuu liukuvan käsistä ja muuttuvan toisenlaiseksi. (MM, 82.) Saari ei tottelekaan, se ei käyttäydy niin kuin pappi haluaa. Eikä Muumipappi tiedäkään saaresta ja merestä kaikkea, vaikka luulee, tai ainakin haluaa luulla, niin. Myöhemmin majakan valo ei tahdo syttyä. Kun saari alkaa käyttäytyä omituisesti ja puut liikkuvat paikoiltaan, Muumimamma kysyy puiden käytöksestä Muumipapalta. Pappi ei tiedä syytä ja on väsynyt siihen, ettei ymmärrä mitään (MM, 146-147). Vaikka Muumipappi kuinka vakuuttelee järjestävänsä kaiken, ei hän taida oikein itsekään uskoa selviävänsä tehtävästään ja ymmärtävänsä. Muumipapalle aiheutuu paineita ja harmistumista perheen suhteen. Muumipappi tavallaan syyttää perhettä, ettei se anna rauhaa yrittää sytyttää valoa vaan kyselee ja kommentoi. Todellisuudessa Muumipappi syyttää epäsuorasta perhettä, kun yritys ei onnistu, eikä halua nähdä omaa epäonnistumistaan.

”Miksi he eivät voineet pysyä ulkona hämärään asti ja antaa toisen yrittää rauhassa? Välistä perhe-elämässä oli piirteitä, joista isä ei pitänyt. Perhe ei tajunnut tilanteita. Ja kuitenkin se oli ollut hänen kanssaan hyvin kauan.” (MM, 66.)

Ilmeisesti Muumipappi ymmärtää myöhemmin itsekkin, ettei kyse ole vain saaresta tai Muumilaaksosta. Hän tunnistaa voimakkaan tunteen itsessään liittyen Muumimammaan. Kun Muumipappi tekee tutkielmaa meren käytöksestä, hän lisää muistiinpanoihinsa sulkuihin merkinnän:

”Onko mahdollista että voimakas tunne, siis omassa itsessä, voi muuttaa koko ympäristön? Esimerkiksi, olin todella hyvin huolissani Muumipeikon äidistä. Tutki tätä.” (MM, 137.)

Kirjan lopussa Muumipappi kokee ainakin jonkinasteisen seesteisyyden, joka liittyy meren kesyttämiseen. Tämän voi tulkita elämän ymmärtämiseksi, papan keskustelu meren kanssa on ensimmäisen kerran saarella myös papan keskustelua oman itsensä kanssa. Tähän keskusteluun johti niin Muumimamman katoaminen kuin majakanvartijan palaaminen takaisin oikeaan tehtäväänsä.

Muumimamman asema perheessä

Muumimamma on nimenomaan perheestä huolehtija, niin saarella kuin kotona Muumilaaksossakin. Muumimamman roolissa huomionarvoista on myös pohdinta siitä, haluaako hän hoitaa kaiken ja selvittää kaiken. Muumimamma huolehtii aina toisista, eikä häntä oikein auteta askareissa. Huomaavaisia eleitä mammaa kohtaan kyllä on havaittavissa, mutta arjessa ei apua kovin paljon tule. Muumimamma kuvataan väsyneeksi niin *Taikurin hatussa* kuin *Muumipapassa ja meressäkin*, hän ottaa usein nokosia, torkahtaa ja kaipaa lepoa. Mammalla on paljon tekemistä ja se vaatii veronsa. Esimerkiksi *Taikurin hatussa* Muumimamma on tyytyväinen kun talossa on rauha, hiljaisuus ja järjestys. Mamma siivoaa talossa ja menee nukkumaan sateen rapinaan. (TH, 89.) Tämä viittaa siihen, että mammalla on paljon työtä ja siksi väsymys painaa, mutta toisaalta mamma vaikuttaa pitävän toisista huolehtimisesta. Ainakin se on hänelle luontaista ja äidin rooli on hänessä vahva. Edellisten huomioiden perusteella mielestäni Muumimamma pitää kyllä huolehtivan äidin roolistaan, mutta on myös väsynyt ja kaipaa omaa aikaa ja vapautta. Se ei niin vaan onnistu, kun on vahva äidin rooli kannettavana. Muumipappa ei ota todellista perheestä huolehtijan roolia välillä eikä siinä suuremmin edes auta, vaikka hän osittain siihen pyrkiikin saarella.

Myös Laajarinne tulkitsee Muumimamman väsymystä ja toteaa, että mamma, johon kaikkia voivat aina luottaa ja joka pitää talon pystyssä, onkin ollut salaa väsynyt tehtävänsä kodin hoitajana. Huolehtiminen on sitonut hänet toimintaan, ja muiden vapauden vuoksi hän on luopunut omasta vapaudestaan. (Laajarinne 2009, 90.) Tuskin on mahdollista, että Muumipappa tekisi välillä ruoan ja hoitaisi juhlien järjestelyt. Kun lähdetään saarelle, Muumimamma torkkuu veneessä papan ohjatessa ja kuvaillaan, että mammalla on harvoin näin rauhallista ympärillään (TH, 52). Kenties Muumipappa haluaa oikeasti hemmotella mammaa nyt retkellä oltaessa, viedä hänet pois arjen kiireistä, mutta toisaalta matkan päätarkoituksena on nimenomaan korostaa papan omaa perheenpään ja suojelijan rooliaan. Hemmottelun halusta ja huomionosoituksesta mammaa kohtaan on mielestäni todisteena Muumipapan mammalle tekemä koristeellinen vyö.

Saarella isä näkee painajaista majakasta ja arvelee pahan unen johtuneen majakanvartijan sängyssä nukkumisesta. Silloin Muumimamma tietää, mikä tepsii ja

tekee papalle voileivän. Myös silloin, kun Muumipappa on uppoutuneena mietteisiinsä ja tekee tutkielmaa merestä, Muumimamma rohkaisee tarjoilun avulla.

*”Minä annan sinulle voileivän, äiti sanoi. Onhan tämä sentään ihan uusi paikka.”
Isä istuutui vuoteen laidalle ja söi voileipänsä, ja vähitellen pelästys
katosi.”(MM, 54.)*

*”Äiti laski viisi raidallista karamellia teevadille. Hän pisti sen sitten isän
kalliohyllylle rohkaisuksi työn lomaan.”
(MM, 109.)*

Muumimamma antaa usein ruuan ja hyvän tarjoilun kautta lievitystä ikäviä tai pelottavia asioita kohtaan. Tavallaan tällä äidillisellä huolenpidolla, pienillä eleillä, Muumimamma välittää lohdutuksensa, kun Muumipappa näkee painajaista, tai rohkaisun ja kannustuksensa, kun Muumipappa syventyy tutkielmaansa ja ymmärtämään kummallisesti käyttäytyvää merta. Vaikuttaa siltä, ettei Muumimamma saa juurikaan papalta kiitosta toiminnastaan. Kenties tämä johtuu siitä, ettei Muumipappa oikein saa sanottua asioita, ei positiivisia eikä negatiivisia. Muumimamma vaikuttaa osaavan sanoa oikeat asiat, jotka ovat usein myös asioita, joita muut haluavat kuulla. Sanoja, jotka lohduttavat tai tuovat valoa uuteen tai pelottavaan tilanteeseen. Muumimamma ei sano asioita, jotka satuttaisivat muita. Myös Pikku Myy on omalla tavallaan hyvin huomaavainen ja sanoo huomioita, joita toisten onkin hyvä kuulla, mutta esittää ne suoremmin, niin, että niistä voi välillä loukkaantua. Myrskyn jälkeen kun meri on vienyt aallonmurtajan ja pappa etsii sitä, koettaa Muumimamma lohduttaa läsnäolollaan:

*”Äiti ryntäsi märän hiekan poikki veteen osoittaakseen myötätuntoaan, juuri nyt
ei sanoista olisi ollut apua” (MM, 84).*

Muumimamma koettaa usein kommentteillaan korostaa Muumipapan miehisyyttä ja sitä suojelevan perheenisän roolia, jota Muumipappa haluaa toteuttaa. *Taikurin hatussa* Muumipappa kysyy mamman mielipidettä sovittaessaan löydettyä hattua, ja Muumimamma korostaa kommentissaan papan miehekkyyttä (TH, 14). *Muumipapassa ja meressä* Muumipapan isän rooli on kriisissä ja silloin Muumimamman tuki on tärkeää. Muumimamma haluaa tiettyyn pisteeseen asti tukea Muumipapan roolin

vahvistumista, mutta alkaa lopulta hakata halkoja ja ottaa käsilaukkunsa esille. Muumimamma ei ole tottunut olemaan tekemättä mitään. Etenkään kun hän ei ole saarella passattavana, vaan pikemminkin kaikki on hieman rempallaan papan astuessa puikkoihin. Muumipappa ei ole kovin käytännöllinen, esimerkiksi sadeveden kerääminen juomavedeksi ei huoleta ja kalojakin tulee jo liikaa.

Ennen matkaan lähtöä äiti on väsynyt pakkaamisesta ja pelkää, että jotain tärkeää on unohtunut. Tässä nousee mielestäni esiin Muumimamman huolehtivaisuus, mutta toisaalta paine, joka tulee äitiyden roolista. On myös mielenkiintoista, että vaikka matkalle lähtö on Muumipapan ajatus, ei pappa osallistu pakkaamiseen ja lähtöjärjestelyihin. Muumimamma hoitaa etupäässä kaiken ruoanlaiton ja siivoamisestakin suurimman vastuun myös saarella. Kenties väsymyksen osoitus saarella on sekin, että mamma työntää tiskit sängyn alle, jotta olisi vähän siistimpää. Toisaalta mammalla on mielessä mullan etsiminen kukille, ja hän hoitaa siksi tiskiasian nopeasti kuntoon. (MM, 40.)

Silti mamma koettaa luopua papan vuoksi tutusta roolistaan. Vaikuttaa kuitenkin, että Muumimamma ei alun perinkään oikein ymmärrä, miksi saarelle pitää lähteä.

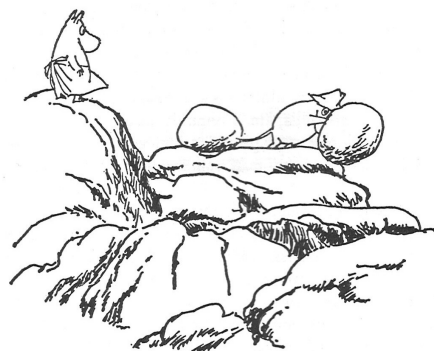
”Mutta tästä lähtien oli kaikki tietenkin toisin. Nyt oli paikallaan, että elämä aloitettiin alusta ja että isä hankki kaiken mitä perhe tarvitsi, huolehti heistä ja suojeli heitä. Heillä oli luultavasti ollut liian hyvät oltavat. Kummallista, äiti ajatteli huolissaan. Kummallista, että saattaa masentua ja tulla vihaiseksi siitä, että on liian hyvät oltavat. Mutta minkä sille mahtaa, jos niin on. Silloin on parasta aloittaa uudelleen toisesta päästä.” (MM, 24.)

Muumimamma siis analysoi sitä, mikä Muumipappaa vaivaa. Pappa kehottaa mammaa kiipeämään veneeseen, jotta Muumipappa voi huolehtia kaikesta (MM, 25). Mamma nukahtaa saareen saapumisen jälkeen purkamatta tavaroita. Tässä kohtauksessa Muumimamma haluaa nukkumalla myös paeta uutta tilannetta, joka uuvuttaa. Toisaalta mamma koettaa, oletettavasti papan vuoksi, vakuutella kaiken olevan kohdallaan. Mamma ei saa tehdä mitään myöskään kun päästään maihin, vaikka patjan kulma kastuu ja sininen arkku puristaa ruusupensaas veneen laittaa vasten. Myös kuvituksissa korostuu se, että mamma ja pappa puuhaavat saarella omiaan tai Muumimamma vaan katsoo sivusta, kun pappa tekee jotain. Kuvassa 2 Muumimamma vaikuttaa olevan

tyytyväinen kasatessaan maa-ainesta kasvimaataan varten. Kuvassa 3 Muumimamma seisoo toimettona, kun Muumipappa pyörittää valtavaa kiveä. Korostuu se, että pappa haluaa tehdä kaiken yksin ja taakka on suuri, kun hän pyörittää melkein itsensä kokoista kiveä. Majakanvartijan hattu korostaa Muumipapan roolin muutosta ja eräänlaista vierautta, astumista toisiin saappaisiin.

Kuva 2 Tove Jansson MM, s. 51

Kuva 3 Tove Jansson MM, s. 60

Muumimammalla näyttää olevan saarella tapana ottaa tilanne käsiinsä, jos alkaa vaikuttaa siltä, ettei Muumipappa saa hoidettua tilannetta kunnialla tai ollenkaan. Kun saarella oleva musta lampi alkaa käyttäytyä uhkaavasti, päättää Muumimamma, että lähdetään saman tien kunnolliselle ja hauskalle huviretkelle eväskori mukana.

”- Huviretkelle, toisti isä. Mutta kuinka voit...”

”Vaaraa on ihan tarpeeksi, huusi äiti takaisin. Ellemme lähde huviretkelle tässä paikassa, meidän kaikkien käy hullusti!” (MM, 123.)

Poikkeuksena perheen erillisyyteen saarella on juuri tämä retki läheiselle luodolle, retkeä kuvaavassa kuvituksessa ollaan hyvin tiiviisti yhdessä retkiluodon suojissa (MM, 125 ks. kansikuva). Myös Myrskyn jälkeen yhteisestä tekemisestä saadaan lohtua, kun kaikki keräävät joukolla lankkuja merestä.

”Koko saaren alakuloisuus ja koko meren yksinäisyys oli ryöminyt heihin, ja nyt he purkivat sen kaiken kokoamiseen, kantamiseen ja kompastelemiseen.” (MM, 167.)

Huviretkellä Muumimamma toimii täsmälleen niin kuin ennenkin, tekee nuotion ja keittää kahvit, hoitaa siis kaiken muonituksen yksin. Muumimamman kuvaillaan olevan mainiolla tuulella ja hänellä on myös ensimmäisen kerran käsilaukku mukana saarella.

Tämän perusteella Muumimamma näyttäisi olevan tyytyväinen, kun saa taas huolehtia perheestä ja ottaa oman asemansa. Huviretki onnistuu hyvin ja kaikki vaikuttavat tyytyväiseltä, että retkelle lähdettiin. Yhdessäolo ja muista kuin saareen liittyvistä asioista jutteleminen vaikuttaa virkistävästi. Tavallaan retken ansiosta perhe saavuttaa aidon yhdessäolon tason, eikä vain arjen kanssa kamppailun.

”Heidän istuessaan siinä ja juodessaan kahvia tuntui äkkiä siltä kuin jokin olisi asettunut paikoilleen. He alkoivat jutella toistensa kanssa kaikenlaisesta mitä päähän pälkähti, mutta ei merestä tai saaresta eikä Muumilaaksosta.”(MM, 124.)

Kun retki päättyy, tekee Muumipappa päätöksen kotiinlähdistä, aivan niin kuin entisaikoina kaikilla huvimatkoilla. Palatessa saari on muuttunut, koska on lähdetty hetkeksi pois ja palattu takaisin. Jansson kuvailee kaikkien ajattelevan näin, mutta asiasta ei kuitenkaan puhuta. Illalla he pelaavat palapeliä ja pappa nikkaroi pienen keittiöhyllyn. (MM, 123-124.) Onnistuneen retken vaikutus jatkuu vielä siis saareen palatessakin. Retki oli luultavasti kuin hengähdystauko, paluu tuttuun ja turvalliseen, totuttuun työnjakoon ja toisaalta se mahdollistaa sen, ettei tarvitse miettiä koko saarta tai toisaalta Muumilaaksoa. Kuitenkaan saarella asiat eivät voi olla kuten aiemmin Muumilaaksossa, johtuen papan ja muidenkin kriiseistä.

Retken jälkeisenä yönä Muumimamma näkee unta, että muumiperhe on mennyt kotirannan lähellä olevalle hattivattien saarelle huviretkelle ja aamulla herätessään hänen kerrotaan olevan surumielinen. Mamma alkaa maalata kukkia seinille ja kun perhe tulee syömään aamiaista, ei äiti ole edes sytyttävät tulta lieteen. Muumimamma ei anna Myyn maalata siiliä seinälle. Tämä osoittaa mielestäni, että maalaaminen on Muumimamman oma prosessi, mamma ei halua siitä sellaista yhteistä toimintaa, että yhdessä maalattaisiin. Muumimamma sanookin, että tämä puuha on minun. (MM, 124-127.)

Mamma alkaa työstää omia tunteitaan ja ajatuksiaan. Mamman maalaaminen ja sukeltaminen maalaukseen on hänen koti-ikävän tunteidensa lievitystä ja samalla oman ajan ottamista. Mamma saa luoda ja tehdä jotain täysin itseään varten, jotain mikä ei hyödytä perhettä. Mamma maalaa sinistä kuistia, mutta yrittää papan mieliksi maalata veneen ja vettä. Yritys ei kuitenkaan ota onnistuakseen ja pappakin sanoo, ettei voi maalata muuta kuin mitä haluaa. Näin pappa tavallaan joutuu myöntämään ja

huomaamaan, että mamma kaipaa kotiin. (MM, 131.) Käännekohta on, kun Muumimamma menee piiloon maalaukseensa ja muut huolestuvat, missä hän on. Mamma onkin jo myöhemmin majakassa muiden tullessa häntä etsimästä. Käsittelem mamman katoamista maalaukseen myöhemmin lisää (ks. s. 62-63).

Mammaa harmittaa, kun kukat eivät menesty karussa saarella. Hän yrittää toistuvasti saada tehtyä saareen puutarhaa, kuljettaa alun perin Muumilaaksosta ruusunkin saareen ja lopulta maalaa kukkia majakkaan, kun ei saa niitä muuten menestymään. Vaikeuksista huolimatta Muumimamman mainitaan aikovan kuitenkin tehdä puutarhan ja tässä yhteydessä hän sanoo papalle, että kotona oli jotenkin helpompaa (MM, 85). Muumimamma koettaa saarella ollessaan kovasti saada majakan tuntumaan kodilta. Saareen muuttaminen tekee mammalle tärkeistä asioista vaikeampia. Hän koettaa sivulauseissa kertoa siitä papalle, joka ei tunnu ymmärtävän ennen kuin mamma katoaa maalaukseensa.

Porkkanoista ja retiiseistä unelmoimisen kuvaillaan tekevän mamman tyyneksi ja onnelliseksi. Hän kerää rannalta multaa, jonka myrsky kuitenkin vie mennessään. Mullassa mainitaan olevan samaa lämmintä väriä kuin kotilaakson mullassa. Mamma nostaa kasvimaan haaveilussaan esille ne seikat, että perhe saisi syötävää ja että on jotakin mistä uneksia. (MM, 50.) Pappakin tiedostaa tämän mammalle tärkeän asian ja sanoo, että mamma tarvitsee kukkia (MM, 34). Tämän tyyppisten huomioiden perusteella vaikuttaa, että Muumipappa huolimatta omasta sisäisestä myrskystään huomaa jollain tasolla myös perheensä ja sen mitä ympärillä tapahtuu, kenties välillä havahtuu muistamaan muutkin, erityisesti mamman, vaikka on suuresti omissa mietteissään.

Kirjan lopussa Muumimamman pakottaessa kalastajan laittamaan majakasta löytyneet vaatteet päälleen, sanoo mamma ensimmäisen kerran majakkaa kodiksi ja Muumipappa huomaa kommentin (MM, 156). Kenties näin on koska mamma saa taas kutsua vieraita kylään, järjestää keskitystä ja siten toteuttaa omaa tuttua ja luontaista rooliaan. Myös *Muumipapassa ja meressä* siis järjestetään juhlat, kalastajan syntymäpäivät, jotka Muumimamma organisoi.

Muumipapan ja Muumimamman välinen suhde

Muumipappa ja meri -kirja kietoutuu paljolti nimenomaan Muumipapan ja Muumimamman suhteeseen, siksi tämä suhde on laajimmin esillä tutkielmassani. Muumimamma ja Muumipappa vaikuttavat tuntevan toisensa hyvin. *Taikurin hatussa* Muumiperhe lähtee retkelle kesken syönnin ja Muumipappa sanoo, että mennään merenrantaan, koska äiti haluaa uida, vaikkei tätä ole tarinassa erikseen mainittu. Muumipappa siis tietää ilman sanomista, mitä Muumimamma kaipaa ja tuntee toisen hyvin. (TH, 46-47.) Kun rannalta löytyy vene, Muumipappa sanoo, että mamma saa valita veneelle nimen, koska kyseessä on hänen huviretkensä. Mamma on tästä huomionosoituksesta vienona, mutta valitsee nimen joka on kaikista hyvä eli SEIKKAILU. (TH, 50.) Myös Muumimamma tuntee Muumipapan erityisen hyvin ja tulkitsee tämän kehonkieltä.

”Äiti vilkaisi häntä, aivan niin, isän häntä oli ihan jäykkä ja tupsu viipotti ärtyneenä” (MM, 52).

Muumimamma näkee Muumipapan pahan olon, vaikka ei selvästikään haluaisi lähteä laaksosta. Muumimamma istuu aamulla kuistilla tunnustellen aamua ennen kahvin keittämistä (MM, 22). Muumimamma jättää todennäköisesti siten ennen lähtöä hyvästejä kotilaaksolle. Muumipappa haluaa perillä tietää, mitä mieltä Muumimamma on saaresta ja majakasta. Se, viittaako Muumimamman vastaus kuitenkin hänen oikeisiin ajatuksiin, on kyseenalaista. Muumimamma vastaa taas perheen näkökulmasta, luultavasti koettaen sanoa diplomaattisesti ja pitäen perheen koossa.

”- Niin mutta mitä sinä p i d ä t tästä?”

- Minusta täällä on hyvin mukavaa., sanoi äiti. Tämä on huone, jossa voi asua yhdessä.” (MM, 47.)

Kun Muumipappa ei saa majakan valoa syttymään, hän harmistuu. Mamma ajattelee käytännön asioita ja miettii pitäisikö vuoteet kantaa ylös majakkaan. Pappa sanoo kyllä kantavansa ne yksin. (MM, 53.) Mamma myös aikoo jo puhdistaa kalliokuoppaa sadevettä varten ja alkaa huolehtia käytännön asioista, mutta pappa puuskahtaa huolehtivansa ja ottavansa kyllä selvää asioista. Ruoka ja sade ovat Muumipapalle sillä

hetkellä pikkuseikkoja, koska avaimen on löydyttävä. Niin Muumipappa ikään kuin syventyy taas omiin ristiriitoihinsa ja paineisiinsa onnistumista ja tavoittelemaansa roolia kohtaan. Muumipapalle tyypillinen toimintatapa näissä tilanteissa on vetäytyä yksinäisyyteen, eikä suinkaan esimerkiksi ottaa asiaa puheeksi saati pyytää apua muilta. Seuraavan lainauksen perusteella hän myös pohtii isyyttä ja isänä olemista yleisesti, sitä millaista muilla isillä on.

”Isä huokasi. Hän meni majakan ympäri rantakallioille, minne kukaan ei voinut nähdä. Välistä perhe häiritsi häntä, se ei voinut pysyä asiassa. Hän mietti, olikohan muilla isillä samanlaista.” (MM, 42.)

Majakan avaimen löydyttyä pappa aikoo alkaa rakentaa vuoteita ja aikoo rakentaa tien ja laiturin. Taaskaan mamma ei saa muuta kuin asettua taloksi. Pappa sanoo, että ”Sinun on jäätävä tänne kaikessa rauhassa ja tunnettava, että olet kotonasi” (MM, 47). Muumipappa haluaa, lähes määrää, mamman pitämään majakkaa ja saarta kotinaan, vaikka joutuukin myöhemmin hyväksymään, ettei mamma tunne niin. Myy menee ulos nukkumaan. Mamma piirtää ikkunalaudalle ensimmäisen kukan jo nyt (MM, 46-47). Toimettomuus saa mamman ikävöimään kotia ja sen tuttua järjestystä.

Korjatessaan majakan ikkunaa Muumipapan mieleen tulee ajatus vyön tekemisestä mammalle. Koettaen vyötä itselleen ja ottaen sitten suuren kappaleen pois, saa hän juuri sopivan pituuden mammalle. Kun Muumimamma saa vyön, hän sanoo sen olevan kaunein tavara, mikä hänellä koskaan on ollut. Myös Myy on vaikuttunut papan luovuudesta ja sanoo vyön tekemisen olleen papalta niin mielikuvituksellista, ettei sitä melkein voi uskoa todeksi. Mutta pappa käyttää lähes kaikki riisiryynit vyön koristeluun ja ruokaa kuluu paljon. Isä aloittaa kalastamisen, kun ruuan loppuminen selviää hänelle. (MM, 87-88.)

”Äiti piti smaragdivyötä yllään joka päivä näyttääkseen isälle, miten paljon hän piti siitä” (MM, 92).

Vaikka vyön kuvaillaan olevan hiukan hankala päällä, mamma pitää sitä joka päivä. Muumimamma on iloinen ja otettu saamastaan lahjasta, mutta toisaalta edellisen lainauksen puitteissa voisi pohtia, haluaako mamma pitää vyötä oikeasti, vai juuri näyttääkseen papalle pitävänsä lahjasta. Kiistämättä vyö on hieno, koska kaikki toteavat

niin, vaikkakin se osoittautuu hieman epäkäytännölliseksi. Vyön mainitaan olevan enemmänkin sunnuntaikoriste. Nousee taas esiin, ettei Muumimamma halua pahoittaa Muumipapan mieltä, vaan pitää vyötä jatkuvasti sen hankaluudesta huolimatta. Muumipappa myös nikkaroi hyllyn keittiöön ja kysyy mammalta, että haittaako jos hyllyyn tulee rakoja. Tämä on mielestäni eräänlaista huomaavaisuutta, koska Muumipappa tekee hyllyn mummalle. Muumimamma sanoo, ettei haittaa vähääkään ja kannustaa ryhtymään hommiin silloin kun on intoa. (MM, 168-169.)

Mamma ei halua pahoittaa isän mieltä myöskään kalastamisen suhteen, mutta kun kaloja ei enää tarvitse enempää, mainitsee hän lopulta asiasta ja pappa lopettaa kalastamisen. Pappa juttelee Myyn kanssa tilanteesta. Myy on ilmeisesti huomannut, ettei pappa pidä kalastamisesta. Toisaalta kenties pappa pitää siitä, mutta kalastaminen vaikuttaa olevan jo pakonomaista.

”Mikset sinä virvelöi enää? hän kysyi.

- Minä olen lakannut kalastamasta, vastasi isä.

- Mahtaa tuntua mukavalta, huomautti Myy. Se oli sinusta aika tylsää ajanpitkään.

- Sinäpä sen sanoit., isä puuskahti hämmästyneenä. Se oli todella mahdottoman ikävää. Ajattele etten itse sitä huomannut.” (MM, 98-99.)

Papasta tuntuu, että häntä on vedetty nenästä. Jansson kuvailee, että Muumipappa ei tiennyt tarkoittaako tällä tuntemuksella merta, saarta vai lampea, vai kenties majakkaa tai majakanvartijaa. Isä keksii uuden teorian, jonka mukaan mustassa lammessa voi olla mitä vain. Muumipappa kertoo tämän mummalle ja kumpikin ovat iloisia uuden teorian keksimisestä. Kun Muumimamma taas kysyy saisiko auttaa, kieltää pappa avun. (MM, 100-101.) Lopulta mamma kyllästyy toimettomuuteen, alkaen kerätä puita ja hakata halkoja. Muumipappa yrittää omia homman huomattuaan, mitä Muumimamma tekee, mutta mamma suuttuu ja sanoo työn olevan hänen hommansa. (MM, 104.)

Kun Muumimamma katoaa majakan seinään maalaamaansa maisemaan, perhe huolestuu. Seuraavassa lainauksessa käydyn keskustelun jälkeen pappa katsoo mammaa epävarmana, mutta mamma vaan jatkaa ompelemistaan nauraen. Muumimamma muistuttaa, ettei kaikki ole itsestään selvää, ei hänkään ole itsestään selvä eikä se, että hänet nähtäisiin aina kotona. Mamma myös mielestäni epäsuorasti toteaa, että kaikki on

ollut ihan hyvin kotilaaksossa aiemmin, vaikka pappa kuvitteleekin muuta ja on ollut tyytymätön tilanteeseen. Muumimamma huomauttaa aika suoraan, että häntä on pidetty itsestäänselvyytenä perheessä.

”- Missä sinä olet ollut! puuskahti isä.

- Minäkö? äiti sanoi viattomasti. Tein vain pienen kävelyretken tuulettuakseni.

- Et saa pelästyttää meitä tuolla tavoin, sanoi isä. Muista toki, että me olemme tottuneet näkemään sinut kotona iltaisin.

- Sepä juuri onkin kauheata, huokaisi äiti. Vaihtelu on välttämätöntä. Muuten sitä tottuu liikaa toisiinsa ja kaikki on samanlaista, eikä niin, kultaseni?” (MM, 136.)

Toinen mielestäni tärkeä kohta on, kun Muumimamma sanoo saarella olon tuntuvan kuin olisi huviretkellä, kuin aina olisi sunnuntai. Muumimamma pohtii, ettei ikuisesti voi olla huviretkellä kun pappa taas näkee tilanteen aivan toisin. Seuraava lainaus osoittaa mielestäni Muumipapan ja Muumimamman nähneen elon Muumilaaksossa eri tavalla. Muumipapalta on puuttunut sunnuntai kotona. Tällä hän kenties tarkoittaa kokeneensa, että kotona oleminen on jatkuvaa arkea, ei mitään erikoista, ei jännittävää eikä vaihtelevaa. Mammasta taas arki on kotona laaksossa ja retket ovat sunnuntaita. Myykään ei ollut aivan perillä, mistä keskustelussa oikein on kyse, mutta oletettavasti aavistaa sen liittyvän johonkin syvempään kuin vain viikonpäiviin. Muumipapan mielestä voi aivan hyvin olla aina sunnuntai, tämä kuvastaa sitä, että papan mielestä voisi olla aina suurta ja mahtavaa, eikä hän ymmärrä arjen pyöritystä, kun taas mamma käytännöllisenä henkilönä haluaa nähdä sunnuntait pilkahduksina arjessa.

”Äiti naurahti. Sitten hän sanoi hyvin mielteliäänä: Kun me asumme näin, minusta tuntuu koko ajan siltä kuin oltaisiin huviretkellä. Minä tarkoitan, että kaikki on toisin, uudella tavalla. Ja nyt minä haluaisin tietää, onko paha tuntea sillä tavalla.

Toiset odottivat.

- Ymmärrättehän, ei voi olla ikuisesti huviretkellä, jatkoi äiti epäröiden.

Täytyyhän sen loppua. Pelkään että äkkiä tuntuu taas maanantailta, ja silloin en voi uskoa että tämä oli totta... Hän vaikenä ja katsoi epävarmana Muumipappaa.

- Mutta tietysti se on totta, isä sanoi hämmästyneenä. Käy hyvin päinsä, että on koko ajan sunnuntai. Sehän meiltä juuri puuttui.

- M i s t ä t e o i k e i n p u h u t t e ? k y s y i p i k k u M y y . ” (M M , 1 7 1 .)

5.1.2 Muumipeikko ja vanhemmat

Kuten jo aiemmin olen todennut, Muumipeikko on huomaavainen perhettään kohtaan, lojaali ja kiltti. Kun Taikurin hattu löytyy vuorelta, Muumipeikko miettii, kenelle se sopisi. Kenties Nuuskamuikkuselle tai isälle? (TH, 12.) Myöhemmin hatusta tulleiden kesyjen pilvien ilmestyttyä kuistille Muumipeikko näyttää pilvellä ratsastamisen ensi töikseen vanhemmilleen (TH, 16-17). Toisaalta Muumipeikon kasvu kirjojen myötä tuo omia ulottuvuuksiaan suhteessa vanhempiin. Jo *Taikurin hatussa* Muumipeikko miettii hakiessaan Nuuskamuikkusen kanssa hattua salaa joesta luolaan piiloon, että hän tekee ensimmäisen kerran sellaista, mitä ei voi kertoa isälle ja äidille.

Tarkastelen Muumipeikon suhdetta vanhempiinsa ensin Muumipeikon kasvuprosessin kautta ja sitten erikseen Muumipeikon suhdetta äitiin ja isään.

Muumipeikon kasvu

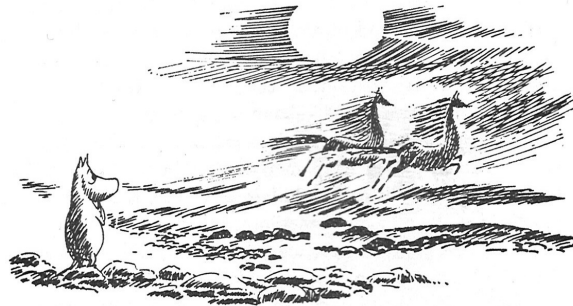
Muumipeikko kasvaa ylipäätään muumikirjojen aikana, esimerkiksi *Taikatalvessa* hän herää talvella ja kokee uuden vuodenajan ihmeellisyyksien kautta kasvua ja uuden oppimista, kun kaikki onkin ihan erilaista kuin kesällä. Muumipeikon kasvamiseen *Muumipapassa ja meressä* kuuluu ratkaisevasti kohtaamiset rannalla merihevesten ja Mörön kanssa. Merihevoset edustavat ihastumisen kohdetta ja äidistä irtaantumista. Toisaalta Muumipeikko huomaa, etteivät merihevoset olleetkaan sellaisia, kuin hän toivoi ja kuvitteli, vaan huomasi niiden olevan kovin itsekkäitä ja aika ilkeitä.

”Nyt ne seisoivat hiljaa ja painautuivat toisiaan vasten, mutta ajattelivat selvästi itseään” (MM, 68-72).

Merihevoset pilkkaavat ja nauravat Muumipeikolle, joka ei tiedä, kumman hevosen kengän hän on löytänyt (MM, 130). Huomaavainen Muumipeikko joutuu kohtaamaan merihevosissa itsekkyyden. Itsenäistyminen ja aikuiseksi kasvaminen vaativat irtautumista lapsuuden perheestä. Sitä kuvastaa kirjassa Muumipeikon muuttaminen ulos asumaan, omaan salaiseen paikkaansa. Kuitenkin juuri merihevosissa kohdattu itsekkyyden saa peikon ajattelemaan perhettä. Kuva 4 osoittaa, että Muumipeikko haaveilee merihevosista, hänen ilmeensä on kovin erilainen kuin millaisena muumit yleensä esitetään. Merihevoset juoksevat pää pystyssä auringonlaskuun jättäen

kaihoisan Muumipeikon rannalle. Poispäin aaltoihin ja kuutamoon juoksevilla merihevosissa korostuu niiden etäisyys suhteessa rannalle jäävään Muumipeikkoon.

”Hevonen ei kuunnellut. Se ei välittänyt hänen perheestään” (MM, 111-112).

Kuva 4 Tove Jansson MM s. 72

Äidistä irtaantumista kuvaa kirjassa myös se, ettei Muumipeikon pelastamismielikuvitusleikissä nykyään ollut enää pelastettavana äiti, vaan merihevonen (MM, 114). Kerrotaan, että uudet jännittävät ajatukset ovat vallanneet Muumipeikon mielen. Muumimamma huomaa lapsensa kasvun ja viittaa merihevoseen pohtiessaan ajan kulumista ja lapsensa kasvamista.

”Se on tuo merihevonen, ajatteli äiti. Jaajaa, niin se aika kuluu.” (MM, 145-146.)

Muumipeikko muuttaa ulos nukkumaan, mutta vanhemmat eivät tunnu huomaavan koko asiaa. Äiti on keskittynyt piirtämään kukkia oikein ja isä miettii almanakkaa ja päivien merkitsemistä Muumipeikon ilmoittaessa muuttouutisensa. (MM, 116-117.) Vanhemmat ovat omissa mietteissään, omien huoliensa kanssa. Muumimamma vetäytyy jo piirtämiseen ja sitä kautta omien tunteittensa käsittelyyn, pappa oletettavasti almanakkaa tutkaillen miettii, onko saanut aikaan niitä asioita, joita on aikonut. Vanhemmat eivät myöskään esimerkiksi tienneet Muumipeikon salaisesta aukeasta eikä siitä, että hän menee joka ilta rannalle myrskylyhdyn kanssa tapaamaan Mörköä. Muumipeikko huomaa, etteivät vanhemmat oikein ole mukana hänen asioissaan, vaan keskittyneinä omiin mietteisiinsä. Seuraavassa lainauksessa vanhemmat kyllä pintapuolisesti huolehtivat, mutta Muumipeikosta tuntuu, ettei mitään ole ymmärretty vanhempien taholta. Muumipeikko odottaa vanhemmiltaan sitä, että he huomaisivat paremmin, mitä hän käy läpi. Muumipeikko tarvitsee tukea kasvamiseen. Isä ja äiti

kyllä tarjoavat iltapalaa ja antavat lyhdyn mukaan, mutta eivät oikein ymmärrä mistä on kyse Muumipeikon kannalta.

”Oikeastaan ei ollut lainkaan kummallista, ettei isä tai äiti huomanneet mitä heidän peikolleen tapahtui, heillä kun oli mielessään kaikkea muuta.”(MM, 93.)

”Kukaan ei ollut tehnyt numeroa siitä, että Muumipeikko muutti pois kotoa, eikä hän oikein tiennyt, huojentuiko vai pettyikö hän siitä.

Joka ilta teen jälkeen äiti sytytti kaksi kynttilää pöydälle ja antoi myrskylyhdyn peikon mukaan. Eikä isä unohtanut huomauttaa: Älä vain sytytä paloa ryteikköön ja muista sammuttaa tuli ennen kuin nuket.

Aina samanlaista. He eivät olleet ymmärtäneet kerrassaan mitään.”(MM, 120.)

Useaan otteeseen Muumipeikko ei oikein saa vastausta vanhemmiltaan tai nämä eivät huomaa häntä. Myös Muumipeikon kysyessä keltiäisten oikeuksista pappa ei ensin kuule kysymystä ollenkaan. Muumipeikko kysyy äidiltäkin ja saa vastauksen. (MM, 59-61.) Kirjassa kukin tuntuu olevan kovin kietoutunut omiin ongelmiinsa ja mietteisiinsä, paitsi tietysti Myy, joka tuntuu sopeutuvan hyvin muutokseen ja uuteen ympäristöön.

”Isä ei vastannut, hän oli kaukana suurissa mietteissään” (MM, 105-107).

Tarinan lopussa Muumipeikon kasvu ikään kuin huipentuu siihen, että hän ymmärtää meriheivosten olleen saavuttamattomia unelmia ja alkaa suunnitella kotoa muuttamista sanoen rakentavansa itselleen mökin, jonne isä ja äiti voivat tulla sitten käymään (MM, 158). Myös Mörön kanssa tutustuminen on suuri harppaus kasvun tiellä ja erottaa aiemmasta sukupolvesta, jolla on ennakkoluuloja Mörköä kohtaan.

Muumipeikko ja äiti

Muumipeikon ja äidin suhde vaikuttaa hellältä ja huomaavaiselta ja että toisen tuntee hyvin. Huomaavaisuus ilmenee esimerkiksi sellaisina pieninä eleinä, että Muumipeikko nousee vuoteesta hiljaa, ettei herättäisi äitiä (MM, 68). Halu ilahduttaa äitiä ilmenee, kun mammalle on luvattu suuria näkinkenkiä saareen päästessä, mutta joita ei sitten löydykään. Muumipeikko muistaa lupauksen ja irrottaa myöhemmin majakanvartijan rasiasta näkinkengät rannalle Muumimamman löydettäväksi. (MM, 31-32.) Mielestäni

tämä osoittaa, että Muumipeikko välittää toisen tarpeista ja haluaa hänen olevan tyytyväinen.

Muumimamman puolelta huolehtiminen on äidillistä huolenpitoa Muumipeikkoa kohtaan, kaikkea iltapalan laittamisesta mukavaan yhdessä olemiseen. Mainitsin aiemmin muumikirjojen onnellisista loppuista, jotka sisältävät yleensä Muumipeikon ja äidin mukavan yhteisen hetken. Kun Muumimamma kylvää omenansiemenen saareen, tuumii Muumipeikko, ettei maailmassa ole ketään niin itsepäistä kuin hänen äitinsä. Muumipeikko purskahtaa nauruun itsekseen miettien, että ehkä siitä tulee sittenkin puu, äiti on sen ansainnut. Muumipeikon puolelta suhde äitiin on toki myös turvan hakemista. Kun Muumipeikkoa ihmetyttää tai pelottaa, ajattelee hän usein että äiti kyllä järjestää kaiken parhain päin. Näin Muumipeikko ajattelee esimerkiksi äidin kattaessa pöydän majakan portaille silloin, kun kaikki näyttää hankalalta avaimen ollessa piilossa. (MM, 39.)

Muumimamman vapauden ja oman tilan kaipuusta kertoo kohta, jossa hän miettii missä Myy ja Muumipeikko nukkuvat yönsä. Muumimamma ajattelee, missä Muumipeikko on ja lähettää melkein pätelepaattisen tervehdyksen lapselleen. Kerrotaan, että Muumipeikko tuntee tervehdyksen maatessaan aukealla ja vilkuttaa korvalla takaisin. Muumimamma miettii, mikseivät äiditkin voisi lähteä ulos nukkumaan milloin huvittaa ja ottaa siis vapauksia vastuusta. Kuitenkin rivien välistä voi tulkita, että juuri äidin roolin takia tällaiset vapaudet eivät käy päinsä mammalle.

”Vahinko etteivät äiditkin saa lähteä milloin heitä huvittaa ja ruveta nukkumaan ulkosalla. Varsinkin äidit sitä toisinaan tarvitsisivat. Hän lähetti peikolleen tavallisen tapaansa hajamielisen ja hellän tervehdyksen.” (MM, 120.)

Lopulta Muumimamman koti-ikävä ja Muumipeikon tulkinnan mukaan paljo yksin olo aiheuttaa Muumimamman katoamisen seinämaalaukseensa. Muumiperhe etsii kadonnutta äitiä ja on kovasti huolissaan tämän katoamisesta. Kun mammaa etsitään, pappa kysyy yllättäen Muumipeikolta, mitä tämä on tehnyt viime aikoina. Perheenjäsenen katoaminen, ja nimenomaan mamman, joka on aina totuttu näkemään paikalla ja kaikkien tavoitettavissa, on perheelle herättelevä ja pysähdyttävä kokemus. Kohtaus liittyy myös Westinin mainitsemiin muumikirjojen yksinäisyys- ja näkymättömyys -teemoihin.

”Äiti on poissa, ajatteli Muumipeikko. Hän on ollut niin yksin, että hän on hävinnyt.”(MM, 135.)

”- Kuule, sanoi isä äkkiä. Missä sinä olet oikein oleskellut viime aikoina...

- Oh – vähän siellä ja täällä, mutisi Muumipeikko ja katsoi pois.

- Minulla on ollut mahdottomasti tekemistä, isä sanoi epämääräisesti.”

(MM,135.)

Muumipappa ikään kuin havahtuu huomaamaan mamman kadottua, ettei ole ollut läsnä eikä oikein tiedä sitäkään, mitä Muumipeikko on viime aikoina tehnyt. Kenties Muumipapalla on huono omatunto. Muumipeikko vaikuttaa hieman yllättyneeltä isän tiedustelusta ja vastaa epämääräisesti takaisin. Muumipeikolle tuskin voisikaan tuossa tilanteessa tulla luottamuksellista oloa. On epävarmaa, tuntuuko Muumipeikosta ylipäättään, että hän voisi uskoutua isälle? Toisaalta myös lähentymistä isän kanssa tapahtuu myöhemmin taistelussa merta vastaan ja kun isä puhuu Muumipeikolle eri tavalla kuin ennen, aikuisemmin kuin ennen. Lopulta Muumipeikko uskoutuu Myylle ja jossain määrin äidille vietyään hänet omalle salaiselle aukiolleen. Tämä tapahtuu Muumipeikon huomattua merihevesten ylimielisyyden ja ilkeyden, jolloin kuva merihevosesta muuttuu, se ei ole enää niin kaunis. Muumipeikko kertoo äidille, missä asustaa ulkona ja kutsuu äidin kanssaan kahdestaan katsomaan aukiota heti yöllä.

”- Miksei, sanoi äiti. Mutta eikö olisi hauskeempaa mennä aamulla, kaikki yhdessä?

- Ei se ole samaa, sanoi peikko.

Äiti nyökkäsi ja jatkoi ompelemistaan.” (MM, 136-137.)

Muumipeikko kaipaa siis kahdenkeskistä aikaa äidin kanssa ja aukiota lähdetään katsomaan. Muumipeikko näyttää valoa mammalle ja kääntyy välillä katsomaan pääseekö hän tulemaan ryteikössä perässä. Näin ilmenee taas huomaavaisuus äitiä kohtaan. Koettaako Muumipeikko samalla ottaa isän paikkaa äidistä huolehtijana, jota isä ei hoida? Muumipeikko kertoo äkkiä heidän kulkiessaan merihevosista ja mamma sanoo, ettei merihevosien kanssa varmaan oikein voi tulla ystäväksi. Seuraavat katkelmat osoittavat, että Muumimamma on osannut sanoa oikeat sanat ja tavallaan olla

oikealla tavalla läsnä. Äiti myös kysyy Muumipeikolta onko tämä surullinen jostain ja lohduttaa, että uusi päivä koittaa taas.

”Peikko kulki saaren halki, ja häntä ympäröi turvallisena huppuna pimeys, meren kohina ja jokin mitä äiti oli sanonut” (MM, 138-139).

”- Huomenna on uusi pitkä päivä, sanoi äiti. Aivan jokaisen oma alusta loppuun. Se on hauska ajatus.” (MM, 114.)

Muumipeikko ja isä

Suurimman osan kirjaa Muumipeikko ei juuri ole tekemisissä kahdestaan isän kanssa, mutta tarinan loppupuolella tapahtuu käänne. Saari saa isässä aikaan muutoksen, jonka Muumipeikko huomaa.

”Isän varjo oli hyvin iso ja pitkä. Koko isä vaikutti suuremmalta kuin tavallisesti.” (MM, 32.)

Isä on myös kovin poissaoleva suhteessa Muumipeikkoon. Tämä ilmenee niin, ettei isä vastaa esitettyihin kysymyksiin ollessaan omissa mietteissään tai Muumipeikosta tuntuu, ettei isä ymmärrä mitään. Toisaalta kirjan loppupuolella he alkavat puhua uudennlaisella tavalla keskenään, aikuisemmin. Muumipappa yrittää ymmärtää meren käytöstä ja kertoo Muumipeikolle epäilyistään, ettei merellä ole mitään järjestelmää. Seuraavassa lainauksessa Muumipeikko sanoo isälleen rohkaisevasti. Muumipappa alkaa ajatella, että merellä on vain hiukan huono luonne, eikä sitä tarvitsekaan ymmärtää. Silloin Muumipeikko aistii, että isä puhuu itsekseen, mutta on tyytyväinen tästä uudennlaisesta keskustelun tasosta. Uudennlaisesta yhteisymmärryksestä ja yhteyden olemassaolosta kertoo myös se, ettei Muumipeikko kuule mitä isä sanoo, mutta ymmärtää mitä hän tarkoittaa.

”- Jos olisi, sinä varmasti ymmärtäisit sen, sanoi Muumipeikko. Muumipeikko on kovin mielissään siitä, että isä puhui hänen kanssaan suurista, tärkeistä asioista.” (MM, 150.)

*”Isä oli puhunut hänen kanssaan aivan uudella tavalla, hän oli tavattoman ylpeä”
(MM, 151).*

”Kummallista miten välistä ymmärtää toisiaan puhumatta” (MM,153-155).

Muumipeikko saa myös luvan tulla isän kanssa mukaan taisteluun meren kanssa. Muumipappa suuttuu, kun meri käy kalastajan kimppuun tuhoten hänen asuntonsa. Hän sanoo, että Muumipeikon on aika oppia tappelemaan. Isä ja poika petkuttavat yhteistuumin merta ja nauravat.

Muumipappa ei huomaa lapsensa kasvamista samalla tavalla kuin Muumimamma. Muumipappa myös kenties suhtautuu hieman eri tavalla poikaansa, ankarammin kuin mamma, vaikkakaan mistään ankarasta kasvatustyylistä ei muumiperheessä voi missään tapauksessa puhua. Kuitenkin Muumipappa ajattelee Muumipeikkoa herkemmin kolttosia tekevänä. Esimerkki tästä on *Taikurin hatussa*, kun Muumipappa kirjoittaa muistelmiaan Muumitalon yläkerrassa ja Taikurin hatusta alkaa ilmaantua kukkia ympäri taloa. Muumipappa luulee Muumipeikon ja Nipsun tekevän taas tepposiaan, kun taas mamma luulee Muumipeikon ilahduttaneen häntä kauniilla kukilla. (TH, 96-97.) Muumimamma myös huomaa Muumipeikon kasvun *Muumipappa ja meri* -kirjassa, vaikka Muumipappa ei huomaa mitään. Isä koettaa kieltää, kun Muumipeikko lähtee ulos kärsimättömänä, johon Muumimamma sanoo:

”- Hänen jalkojaan kihelmöi. Ei hän tiedä itsekään. Sinä luulet aina, että hän on yhä täsmälleen yhtä pieni.

- Mutta niinhän hän onkin, isä sanoi hämmästyneenä. Tietenkin hän on pieni.”

(MM, 171.)

5.1.3 Mörkö ja Muumipeikko

Mörkö on mielestäni Muumilaakson mielenkiintoisimpia henkilöihahmoja. Mörkö sijoittuu yhteisön reunalle ja häneen suhtaudutaan negatiivissävytteisesti. Hän aiheuttaa pelkoa ja toisaalta välinpitämättömyyttä. Jansson kirjoittaa Mörön olemuksesta:

”Ei hän ollut erikoisen suuri eikä hän näyttänyt erikoisen vaaralliseltaakaan. Jokainen vain tunsi, että hän oli kauhean ilkeä ja saattoi odottaa kuinka kauan tahansa.” (TH, 111.)

Mörkö käyttäytyy melko eritavalla *Taikurin hattu* -kirjassa kuin *Muumipappa ja meri* -kirjassa. *Taikurin hatussa* Mörön saapuessa laaksoon vaatimaan laukkaa takaisin itselleen, hänet kuvataan hyvin erilaisena, melkein kuin eri henkilönä. Edellisessä lainauksessa Mörkö kuvataan ilkeäksi. Hän puhuu pelottavaan sävyyn ja vaatii matkalaukkua itselleen oikeudenkäynnissä. *Taikurin hatussa* oikeudenkäynnin jälkeen kerrotaan, että ”Lopulta Mörkö sieppasi Taikurin hatun ja liukui pois kuin huurteisen harmaa varjo. Viimeisen kerran hän näyttäytyi Muumilaaksossa ja viimeisen kerran he näkivät Taikurin hatun”. (TH 117-118.) Herääkin kysymys, aikoiko Jansson luopua Mörön hahmosta. Ainakin hän muutti Mörön hahmon kuvastamaan enemmän yksinäisyyttä kuin ilkeyttä. Muutos näkyy myös kuvituksissa. Kuvassa 5 Mörkö esitetään suurine pullottavine silmineen ja suu leveästi auki hampaat näkyen. Muumit ovat pyssy kädessä, hieman varuillaan *Muumipapan ja meren* kuvituksissa Mörön kasvonilmeet ovat pehmeämmät. Kuvassa 6, ja ylipäätään kirjan kuvituksissa, Mörkö esitetään hieman pehmeämpänä, haikeamana olentona kuin *Taikurin hatussa*. Kuvassa 6 Mörön ja Muumipeikon erottaa fyysinen tyhjä alue, mutta kuitenkin selvästi näkyy heidän välillään oleva yhteys, jota lyhty vielä tässä vaiheessa sitoo.

Kuva 5 Tove Jansson TH s. 111

Kuva 6 Tove Jansson MM s. 94

Muumipapassa ja meressä painottuu siis Mörön raastava yksinäisyys. Mörkö on henkilö, jota kaikki pelkäävät ja jota kukaan ei halua huomata. Mörkö edustaa muumikirjoissa yksinäisyyttä, pelkoa ja kenties myös kunkin itsessään kohtaamiaan

pelkoja. Mörkö hiipii puutarhassa ja hänen kerrotaan olevan tottunut autioihin taloihin ja siihen, että pikkueläimet pelkäävät hänen läheisyydessään. Jos Mörkö istuu yhdessä paikassa kauemmin kuin tunnin, ei siinä kasva tämän jälkeen enää koskaan mitään. *Muumipapassa ja meressä* mamma ja pappa väittelevät Mörön vaarallisuudesta ja vartioinnin järjestämisestä. Pappa haluaa välttämättä suojella perhettään, vaikka Muumimamma ei pidä Mörköä vaarallisena eikä uhkana. (MM, 16-18.) Mörön yksinäistä olemusta kuvaillaan seuraavilla tavoilla hänen tullessa lyhdyn luo Muumitalon kuistin lähelle. Jälkimmäisissä katkelmissa pohjustetaan Mörön kaipuuta valojen luo, ja tämän kaipuun vuoksi Mörkö seuraa muumiperhettä saareen. Muumipeikon lyhdyn katsominen muuttuu kuitenkin muuksikin Mörölle.

”Lampun valo laskeutui yli nurmen ja sireenipensaiden. Hyvin heikkona se hiipi koskettamaan varjoja, joiden seassa Mörkö kyyhötti itsekseen ja yksinäisenä.”
(MM, 16.)

”Ei haitannut mitään, vaikka se sammuisikin ennen kuin hän ehti luokse. Hän oli tottunut odottamaan. Valo syttyisi uudelleen jonakin toisena iltana. Niin kävi aina ennen pitkää.” (MM, 25-26.)

Muumipapassa ja meressä Muumipeikko ja Mörkö tutustuvat ja jopa jollain tasolla ystäväystyvät. Kirjan alussa herää Muumipeikon kiinnostus Mörköä kohtaan ja Muumipeikko jopa kuvittelee olevansa Mörkö. Muumipeikko miettii millaista, miten yksinäistä, olisi olla Mörkö (MM, 20). Muumipeikon tutustumisen Mörön kanssa voi tulkita liittyvän kasvamiseen, uuden ja pelottavan, toisenlaisen maailman kohtaamiseen. Vanhemmat suhtautuvat vältellen Muumipeikon kiinnostukseen ja kysymyksiin Möröstä. Mamma kuitenkin vastaa, kun Muumipeikko miettii miksi Möröstä on tullut sellainen, kun se on. Muumipeikko miettii, onko joku tehnyt hänelle pahaa ja mamman tulkinta on, ettei kukaan ole välittänyt Möröstä. Muumimamma ei kuitenkaan halua tai jaksaa syventyä Mörön tilanteeseen enempää, vaan tarjoaa Muumipeikolle kahvia vaihtaakseen puheenaihetta.

”- Sitä ei voi tietää, sanoi äiti vetäen häntänsä ylös vanavedestä. Pikemminkin on niin, ettei kukaan ole tehnyt hänelle mitään. Välittänyt hänestä, nimittäin. Eipä silti, että hän sitä muistaisi tai kulkisi ympäri kohtaloaan hautoen. Hän on kuin sade tai pimeys, tai kivi joka täytyy kiertää, että pääsisi eteenpäin. Haluaisitko kahvia? Sitä on termospullossa valkoisessa korissa.” (MM, 27.)

Muumipeikko ei halua kahvia, vaan Mörön tilanne askarruttaa häntä. Oikeastaan edellinen kommentti Möröstä on Muumimammalta aika tyyliä sanottu. Mörkö täytyy vaan kiertää, että koko Mörkö on vaan este, josta pitää päästä yli. Muumimamma osoittaa skeptisyyttä tuntematonta henkilöä kohtaan, samoin kuin aluksi *Taikurin hatussa* vierasta kieltä puhuvia Tiuhia ja Viuhia kohtaan heidän saapuessaan Muumitaloon. Muumimamma kehottaa Muumipeikkoa olemaan säälimättä Mörköä, että Mörkö haluaa vaan istua valon päälle ja sammuttaa sen. Peikko jää kuitenkin ajattelemaan Mörköä ja sen loputonta yksinäisyyttä. Myös tässä yhteydessä tulee esille Janssonin muumikirjojen näkymättömyys -teema.

”Jos on olemassa joku, josta ei koskaan puhuta ja jolle ei koskaan puhuta, tämän täytyy varmaan vähitellen hävitä olemattomiin” (MM, 27-28).

Kuten jo aiemmin totesin, Muumipeikon kasvu *Muumipapassa ja meressä* liittyy Mörön ja merihevesten kohtaamiseen rannalla. Muumipeikko hakeutuu näiden uusien kiehtovien ja hieman pelottavien henkilöiden seuraan ja toisaalta muuttaa ulos asumaan, viihtyy yksikseen ja pään valtaavat uudet jännittävät ajatukset.

”Hänessä oli tapahtunut jotakin, hän oli toinen peikko, jonka päässä pyörivät aivan uudet ajatukset, ja hän viihtyi yksin” (MM, 102).

Muumipeikko alkaa leikkiä ajatuksilla ja Mörkö on niissä mukana (MM, 102). Merihevoset edustavat Muumipeikolle haaveilun kohdetta, ihastumista, jotain uutta tunnetta. Mörkö taas edustaa pelkoja, jota muutokset ja kasvu tuovat tullessaan. Kun Muumipeikko näkee merihevoset rannalla, odottaa hän merihevosia takaisin koettaen houkutella niitä lyhdyn kanssa, mutta lyhdyn luo saapuukin Mörkö. Peikko haluaa aluksi pois Mörön kauheasta yksinäisyydestä. (MM, 73.) Kohtaamiset rannalla ovat aluksi painostavia, mutta myöhemmin niiden sävy muuttuu. Kun mamma aikoo laittaa eräänä iltana lyhdyn ikkunaan, kieltää Muumipeikko sen, koska Mörkö odottaa lyhtyä

rannalle. Muumipeikko ei tällä kertaa kuitenkaan aio viedä lyhtyä rannalle ja koettaa olla välittämättä Mörön ulinasta. Mörkö selvästi haluaa jonkinlaista huomiota ja valittaa yksinäisyyttään. Muumipeikko kokee vielä tässä vaiheessa kohtaamiset Mörön kanssa painostavina, mutta kohtaamiset muuttuvat pikkuhiljaa suvaitsevaksi ystävällisyydeksi.

”Alussa Mörkö ulisi hyvin hiljaa, mutta vähitellen hänen yksinäisyydenlaulunsa voimistui. Siinä ei ollut nyt ainoastaan yksinäisyyttä, siinä oli uhma; ei ole ketään muuta Mörköä kuin minä, minä olen ainoa. Olen kaikkein kylmin koko maailmassa. Minä en koskaan lämpene.”(MM, 83.)

”Muumipeikko veti huovan korvilleen. Hän tiesi Mörön odottavan lyhtyä. Mutta hän ei aikonut pitää sen takia paha omaatuntoa. Huutakoon minkä haluaa, peikko ei piittäisi siitä, ei hiventäkään.”(MM, 83.)

Muumipeikko kysyy aiemmin isältä kuullessaan Mörön ulinaa, mikä ääni oikein on. Isä sanoo ulinan olevan hylkeiden ääntä ja ilmeisesti haluaa kieltää ajatuksen, että kyseessä onkin Mörkö (MM, 82-83). Myös aiemmin, kun Mörön hahmo näkyy kauempana ja Muumipeikko mietti mikä siellä on, kieltää pappa että kukaan olisi siellä ulvomassa. (MM, 67-68.) Kenties Muumipappa ei jaksaa tai halua ajatella Mörön olemassaoloa, kun on niin syventynyt oman asemansa ja ajatustensa selkiyttämiseen.

Mörkö rikkoo sääntöjä tulemalla maihin, yhä lähemmäksi majakkaa. Rannalla Muumipeikon ja Mörön välillä tapahtuu käännekohta, kun Mörkö katsookin suoraan Muumipeikkoon eikä lyhdyn valoon päin. Muumipeikko odottaa merihevosensa saapuvan, että se hakisi takaisin pudonneen kenkäänsä. Myöhemmin Mörkö ulisee, kun Muumipeikolla ei olekaan lyhtyä mukanaan. Muumipeikko miettii Myyn reaktiota, kun kohtaamiset rannalla eivät menekään aivan niin kuin hän suunnitteli. Myy on seurannut koko ajan tapahtumia ja myös Muumipeikko on huomannut sen.

”Tiedän erään, joka tulee sanomaan, että minä olen ollut hupsu, ja se on pahinta kaikesta” (MM, 94-97).

Mörön kuvaillaan myös olevan kuin paha omatunto. Tämä kuvastaa mielestäni sitä, että Mörön rooli muumitarinoissa on olla eräänlainen vastavoima, poikkeava, ja monet eivät oikein tiedä kuinka suhtautua Mörköön. Myös Muumipeikko joutuu pohtimaan asiaa,

kun kontakti Mörön kanssa rannalla on muodostunut. Seuraavan katkelman perusteella Muumipeikko välittää Möröstä ja tuntee jonkinlaista velvollisuudentuntoa tätä kohtaan. Uteliaisuus on muuttunut välittämiseksi. Toisaalta välittämisen taakka saattaa tuntua Muumipeikosta liian painavalta.

”Tämä oli epäoikeudenmukaista, miksi juuri hänen piti kantaa koko ajan Mörköä mukanaan, eihän kukaan muu piitannut tästä” (MM, 114).

Mörkö etsii Muumipeikkoa eräänä iltana rannalta, mutta Muumipeikko ajattelee, että Mörkö saa hiukan rauhoittua, koska häneen kuluu liikaa paloöljyä. Tässä vaiheessa Muumipeikon suhde Mörköön on jo muuttunut, se ei ole enää pakonomaista. Viittaus koti-iltaan kuitenkin osoittaa, että Muumipeikon suhtautuminen on ystävällisen etäistä. Muumipeikko osoittaa nuoruuden rohkeutta uskaltessaan tutustua Mörköön, tuntemattomaan ja vähän pelottavaan.

”Muumipeikko oli tottunut Mörköön, tämä oli oikeastaan pikemmin rasittava kuin vaarallinen. Peikko tuskin tiesi menikö hän rannalle Mörön takia vai toivoiko hän yhä merihevesten tulevan takaisin.” (MM, 93.)

”Hän tarkkaili hetken Mörön harhailevaa vaellusta saaren poikki tuntematta muuta kuin eräänlaista hyväntahtoista suvaitsevaisuutta. Huomenna hän saa tanssia, sanoi muumipeikko itsekseen. Mutta ei nyt. Tämä on koti-ilta. Sitten hän käänsi selkänsä heille kaikille ja meni kiertotietä aukealleen.” (MM, 140.)

Vähitellen kohtaamiset rannalla muuttuvat toisen sävyisiksi, ei ahdistaviksi vaan jopa myönteisiksi. Kun Muumipeikko vie myöhemmin lyhdyn Mörölle, Mörkö laulaa ja tanssii, on hyvin tyytyväinen. (MM, 120-121.) Vaikuttaa siltä, että iltamenot ja kohtaamiset Mörön kanssa rannalla ovat tulleet Muumipeikollekin tärkeiksi. Kun paloöljy kuluu aivan loppuun, eikä Muumipeikko voi mennä lyhdyn kanssa rannalle, hän tuntee velvollisuudentuntoa Mörköä kohtaan. Toki tuntemuksiin voi olla sekoittuneena pelkoa Mörköä kohtaan, mutta viittaus siihen, että tuntuu kuin olisi pettänyt toverin, kertoo muusta syystä huolestumiselle. Toisaalta se voi kuvastaa Muumipeikon kilttiä luonnetta ja halua olla tuottamatta kenellekään pettymystä tai pahoittaa kenenkään mieltä. Tai Muumipeikko voi potea huonoa omatuntoa, koska tietää Mörön odottavan lyhtyä.

”Mutta mitä hän nyt tekisi. Mitä Mörkö sanoisi. Muumipeikko ei jaksanut ajatella hänen pettymystään. Tuntui aivan siltä kuin hän olisi pettänyt jonkun toverin.”(MM, 170.)

Kun paloöljy loppuu eikä lyhtyä voi enää sytyttää, Muumipeikko menee kuitenkin rannalle ilman lyhtyä ja Mörkö on iloinen. Mörkö tanssii ja laulaa, vaikkei valoa olekaan. Tästä voi päätellä Mörön olevan iloinen nähdessään Muumipeikon, kun hän tulee Mörön vuoksi rannalle tätä tapaamaan. Tapahtuu myös jotain ihmeellistä, hiekka ei jäädy Mörön alla. Myy on kovasti kiinnostunut ilmiöstä ja tiedustelee uteliaisuuttaan, kuinka Muumipeikko sai Mörön lämpimäksi ja mitä Mörkö oli sanonut. (MM, 172-173.) Kun Muumipeikko näiden tapahtumien jälkeen muistaa Mörön, ei ajatukseen kerrota liittyvän enää pakkoa vaan Muumipeikko ajattelee heidän tapaavan myöhemmin. Näin Muumipeikon ja Mörön välille kehittyy saarella jonkinlainen molemminpuolinen vuorovaikutussuhde, joka ensi alkuun oli vain Mörön puolelta hakeutumista Muumipeikon valon luo. Mörkö tosin kaipasi huomiota jo alusta alkaen ja tavallaan teki varovaisen aloitteen tullen lyhdyn luo.

”Muumipeikko muisti äkkiä Mörön, mutta ajatukseen ei liittynyt enää pakkoa. He tapaisivat hiukan myöhemmin. Se kuului asiaan, mutta välttämätöntä se ei ollut. Hän tiesi jotenkin, ettei Mörkö enää pelännyt pettyvänsä.” (MM, 180.)

Mörön suhteessa yhteisöön ongelmana on pelko, jota häntä kohtaan tunnetaan. On kiintoisa seikka, ettei Myy hakeudu Mörön seuraan, vaikka Myy tuskin pelkää häntä. Kenties tässä on kyse välittämisestä, Myy ei välitä tietää Möröstä. Sen sijaan Myyn kiinnostus saarella suuntautuu kalastajaan, joka vaikuttanee salaisuuksineen mielenkiintoisemmalta.

5.1.4 Pikku Myy

Kuten aiemmin Muumimamman luonteenpiirteisiin viitaten totesin, Muumilaakson asukkaat vaikuttavat tuntevat toisensa varsin hyvin. Usein tekstissä on viittauksia siihen, että toisen salaisimmat haaveet, surut, pelot ja mieltymykset saatetaan tietää tai aavistaa. Toiset henkilöhahmot ovat selvästi herkempiä tällaiseen havainnointiin kuin toiset. Pikku Myy on erityisen herkkä havainnoimaan. Myy ei suhtaudu teräviin huomioihinsa

kovin myötätuntoisesti, vaan saattaa täräyttää suoran mielipiteensä asiasta jota asianomainen ei aina välttämättä haluaisi kuulla. Myyn olemukseen kuuluu ilkkurisuus ja hänellä on tapana provosoida olemuksellaan, nauraa ja juosta tiehensä. Esimerkiksi Muumimammaan kehuessa majakanvartijalle miehensä olevan hyvin etevä mittaamaan syvyyksiä, kuvaillaan suhtautumista tilanteeseen Myyn taholta seuraavasti:

”Pikku Myyn kiiltävät silmät vilkuilivat toisesta toiseen, hän oli hirveän huvittunut ja samalla sen näköinen kuin voisi milloin tahansa pöläyttää jotakin sopimatonta. Mutta hän pysyi hiljaa.” (MM, 180.)

Myy osuu kommenteillaan arkoihin paikkoihin. Hän on kuin peili, josta näkee ne asiat, jotka olisi hyvä nähdä, mutta joita muut koettavat vältellä. Pappa hermostuu, kun majakan valo ei syty ja Myy lietsoo papan epäonnistumisen tunnetta. (MM, 52.) Myyn identiteettiä leimaa vahva itseluottamus. Kun Myy rakentaa hissini se toimii moitteettomasti, eikä Myyn kerrota olevan muuta ajatellutkaan (MM, 63).

Mutta toisenlaistakin käytöstä Myyn puolelta on havaittavissa, esimerkiksi *Muumipapassa ja meressä* Myy avittaa Muumipeikkoa antaen tekosyyntä poistua pöydästä ja lähteä Mörön luo rannalle muiden tietämättä, ketä hän menee tapaamaan (MM, 159). Myy on erityisen tarkkaavainen koko kirjan ajan, jo heti tarinan alussa hän huomaa asioita Muumipapassa ja viittaa kommenteissaan kiukun oikeanlaiseen ilmaisemiseen. Myöhemmin saarella Myy tietää kalastajan salaisuuden jo kauan ennen muita. Myy myös seuraa Muumipeikon ihastumista ja kohtaamisia meriheivosten kanssa. Toisaalta Myy sanoo itse, ettei ole kiinnostunut paljastamaan toisen salaisuuksia, ja käyttäytymisellään toisinaan osoittaa kokevansa huvittavina toisille vakavat asiat.

”Minä en ole niin kiinnostunut toisten salaisuuksista, että höpöttäisin niitä ympäri. Sitä paitsi asianomaiset kertovat ne kyllä itse ennemmin tai myöhemmin. Usko pois, tässä saarella on monta salaisuutta! Minä tiedän ne kaikki! Hän nauroo ärsyttävästi ja juoksi tiehensä.” (MM, 174.)

Myy ei puutu tilanteeseen mitenkään nähdessä Muumipeikon ja Mörön, jotka etsivät toisiaan rannalla.

”Myy kohautti harteitaan ja ryömi takaisin sammaliin. Hän oli usein nähnyt henkilöiden seisovan odottamassa toisiaan väärässä paikassa, tyhmästi ja epätoivoisesti. Sitä ei voi auttaa, ehkä se kuuluu asiaan.” (MM, 129.)

Myyn omapäisyys ja itsenäisyys nousevat usein esille muiden henkilöahmojen kuvaillessa ja ajatellessa Myytä. Toisaalta saareen saavuttaessa Myyn aikoessa mennä ensimmäisenä majakkaan, Muumipappa sanoo että tällä kertaa se olen minä ja kieltää näin Myyn menon ensimmäisenä. Vaikka Myy on päättäväinen ja itsenäinen, kuitenkin Muumipapalla ja Muumimammalla on vanhemman auktoriteettia häneen nähden ja toisinaan häntä komennetaan. (MM, 43-45.) Myös Muumipapan haaveillessa mustan lammen suurista kaloista, jotka kiinnostavat myös Myytä, pappa sanoo tiukasta, ettei Myy saa mennä kalastamaan vihaisia kaloja (MM, 64-65). Tässä tavallaan muistutetaan, että vanhemmat ovat kuitenkin auktoriteetti ja Myyn on toteltava kun kielletään.

Kuitenkin Myyn itsenäisyys ja pärjääminen ja myös hieman arvaamaton luonne tiedostetaan ja ainakin Muumipeikko on huomannut, että Myy saa yleensä tehdä mitä haluaa. Myy on ottolapsi muumiperheessä, mutta se ei käytännössä näy millään tavalla. Yleensäkin itse muumiperheen dynamiikka ei tunnu muuttuvan vaikka perheeseen liittyy muita henkilöitä. Jännitteet aiheutuvat enemmän henkilöiden sisäisistä prosesseista ja ristiriidoista. Myyn olemusta ja selviytymistä kuvaillaan seuraavasti, ensin Muumipeikon ajatuksin ja sitten Janssonin yleisen kuvailun mukaan. Viimeisessä lainauksessa viitataan samalla Myyn muuttumattomaan henkilökuvaan. Myyn sisäisistä prosesseista ei muumikirjojen kautta välity kovinkaan paljoa tietoa.

”Kuinka hän oikein menettelee, ajatteli Muumipeikko. Hän tekee aina mitä haluaa eikä kukaan vastusta häntä. Hän vain tekee niin.” (MM, 62.)

”Pikku Myy oli tapansa mukaan omin päin jossakin, mutta siitähän ei oikeastaan tarvinnut välittää. Hän selviytyi luultavasti parhaiten koko perheestä.” (MM, 32.)

”Pikku Myy saattoi huomata ja ajatella mitä tahansa, mutta hänestä ei kukaan tiennyt” (MM, 93).

Myy liikkuu saarella paljon kalastajan seurassa, hänen kuvaillaan jopa roikkuvan kalastajan kintereillä. Myy sanoo kalastajaa ”vipsahtaneeksi”, mutta toisaalta ihailee

hänen itsenäisyyttään ja sitä, ettei hän koskaan kysele mitään. (MM, 78.) Kalastajan ja Myyn suhtautuminen toisiinsa on suvaitsevaista. Mielenkiintoisella tavalla omiin oloihinsa vetäytyvä kalastaja ja joka paikkaan ehtivä Myy löytävät yhteisen tavan olla ja viihtyä toistensa seurassa.

”He suhtautuivat toisiinsa jotenkin huvittuneen suvaitsevaisesti ja olivat kumpikin itsenäisiä. He eivät vaivautuneet toistensa takia, kumpikaan ei yrittänyt ymmärtää toista tai tehdä vaikutusta toiseen. Sekin saattaa olla eräs viihtymisen muoto.”
(MM, 93.)

Muumipeikko tuntee syyllisyyttä keltiäisten kohtalosta, jotka Myy tappaa paloöljyllä. Myy aavistaa Muumipeikon löytäneen mukavan paikan, jossa on keltiäisiä, ja sanoo hoitelevansa ne. Myöhemmin Myy toteaa Muumipeikon kyllä tienneen, mitä aikoo tehdä. Muumipeikon omatunto soimaa, kun hän ei estänyt tapahtunutta ja hän koettaa lievittää syyllisyyttään viemällä sokeria jäljelle jääneille keltiäisille. (MM, 86.) Myöhemmin Muumipeikko huomaa Myyn asuvan paikassa, jossa on majakkaan törmänneiden lintujen hautoja. Myy sanoo Muumipeikolle, että älä sääli noin hirveästi kaikkia, kun Muumipeikko harmittelee lintujen kohtaloa. (MM, 110-111.)

”Olisihan minun pitänyt tietää. Myy ei ikinä yrittäisi suostutella ketään, hän toimii kerralla tai lähtee tiehensä. Mitä minä teen. Mitä minä teen.” (MM, 86.)

Myy kuvastaa saarella jonkinlaista vastapainoa voimakkuudessaan muiden kamppaillessa hauraiden ajatustensa ja muutoksen kourissa. Myy on hyvin sopeutuvainen ja on saarella kuin kotonaan. Muumipeikolla on tarve puhua merihevosista, hänellä kuvaillaan olevan vaarallista uskoutumisenhalua ja Muumipeikko uskoutuukin Myylle. (MM, 110-111.) Saaren kummallisten tapahtumien aikaan Muumipeikko kutsuu Myytä ja tämä vastaa heti. Muumipeikon kuvaillaan katsovan häntä huojentuneena ja Muumipeikon mielestä Myy näyttää melkein kauniilta. Myy sanoo metsän pelkäävän Mörköä, joka laahustelee siellä täällä ja vihjaa Muumipeikon aiheuttaneen tilanteen. Muumipeikko hermostuu syytöksestä, mutta ajattelee kuitenkin, että oli hyvä uskoutua Myylle. Myyn silmistä Muumipeikko toteaa:

”Ne olivat iloiset ja kujeilevat ja tiesivät kaiken hänen salaisuuksistaan. Se tuntui melkein helpottavalta!” (MM, 140-142.)

5.1.5 Nuuskamuikkunen ja Muumipeikko

Seuraavaksi käsittelen *Taikurin hatun* pohjalta Muumipeikon ystävyysuhteita ensin Nuuskamuikkuseen ja sitten Niiskuneitiin. Muumipeikon ja Nuuskamuikkusen ystävyys on vahva, mutta sitä leimaa Nuuskamuikkusen vapauden kaipuu ja hänen yleensä yllättävä lähtönsä Muumilaaksosta mahdollisesti kenellekään lähdöstään etukäteen ilmoittamatta. Tuntuu, että ystävyys on hieman yksipuolista Muumipeikon puolelta, Nuuskamuikkuselle heidän ystävyytensä ei kenties ole aivan niin tärkeä. Kenties tämä johtuu vain Nuuskamuikkusen erakon luonteesta. *Taikurin hatussa* Nuuskamuikkunen miettii matkojaan ja sitä, että pian pitäisi taas lähteä, muttei kuitenkaan vielä. (TH, 64.) Nuuskamuikkusella vaikuttaa olevan hyvä olla, ja kenties yhteenkuuluvuudentunne muumiperheen kanssa tuntuu hyvältä.

Nuuskamuikkusen kaipuusta vaeltamaan kertoo se, että kun hattivatit lähtevät, kuvailaan hänen katsovan kaihoisin mielin näiden maailmankiertäjien purjeita. Nuuskamuikkunen ajattelee, että hattivatit kenties löytävät uuden saaren ja hän haikailee seikkailujen perään. Nuuskamuikkusen tutkimusmatkailijan persoona on usein esillä kirjoissa. Muumiperhe antaa Nuuskamuikkuseen lähteä matkoilleen ja ottavat hänet luontevasti vastaan, kun hän palaa. Nuuskamuikkunen on huomannut, että muumiperheen kanssa on kovin helppo olla. Saa olla seurassa ja itsekseen, kumpaakin yhtä luontevasti. Laajarinne viittaa Nuuskamuikkusen yksinäisyyteen yhteisön näkökulmasta. Hänen mukaansa Nuuskamuikkusen yksinäisyys ei ole täydellistä, koska yksinäisyys on mahdollista vain sellaiselle, joka on muihin yhteydessä. Nuuskamuikkunen on osa yhteisöä myös yksin ollessaan ja toisten odotukset, katseet ja vaatimukset seuraavat häntä ja ovat hänen sisällään. (2009, 96-97.) Laajarinne myös tulkitsee, että muumit ovat päättäneet antaa vapauden toisilleen kantamatta toisistaan huolta, että he ovat huomanneet huolen vangitsevan voiman (2009, 149). Juuri tästä huolen vangitsevasta voimasta Nuuskamuikkunen koettaa irtaantua.

Taikurin hatussa Muumimamma laittaisi Muumipeikon nukkumaan talviunta Nipsun kanssa, mutta Muumipeikko haluaa nukkua Nuuskamuikkusen kanssa (TH, 5-6). Herätessään Muumipeikko huolestuu, kun Nuuskamuikkunen on herännyt ennemmin ja lähtenyt jonnekin. Muumipeikko lähtee etsimään häntä ja miettii jalanjälkien liikeratojen perusteella, millä tuulella hänen ystävänsä on (TH, 7-8). Tämä on mielestäni osoitus jälleen siitä, että toisen tuntee hyvin. Muumipeikolla, Nuuskamuikkusella ja

Nipsulla on myös omat salamerkkinsä, merkkivihellykset, joita vihelletäessä tiedetään, minkä tyyppistä asiaa toisella on (TH, 9-10). Yhteinen merkkikieli kuvastaa yhteenkuuluvuutta parhaimmillaan. Se sulkee muut salakieltä ymmärtämättömät ulkopuolelle ja vahvistaa porukkaan kuuluvien yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Ystäväporukassa, johon kuuluvat Muumipeikko, Nuuskamuikkunen ja Nipsu, on Nipsu kuitenkin selvästi hieman ulkopuolinen. Esimerkiksi Taikurin hatun uudesta löytymisestä kerrotaan Nipsulle vasta kun se piilotetaan luolaan, joka on alun perin Nipsun löytämä. Koska hattu päätetään piilottaa Nipsun luolaan, hänelle on kerrottava ja otettava mukaan salaisuuteen. (TH, 36-40.) Näin osoitetaan tiettyä sosiaalista sääntöä, jota noudatetaan. Koska luola koskee Nipsua, koskee myös käsillä oleva salaisuus Nipsua. Lojaalisuus on yleistä muumikirjojen henkilöhahmojen suhtautumisessa toisiinsa. Toisaalta jos salaisuutta ei muuten kerrottaisi Nipsulle, kertoo se jonkin sorttisesta ulkopuolelle jättämisestä, ei niin tiiviistä yhteenkuuluvuudesta.

Muumipeikko on iloinen, kun Nuuskamuikkunen kertoo salaisuuden löydettyään Taikurin hatun ja Muumipeikko saa lähteä hänen mukaansa yöllä. Nuuskamuikkunen ei usko Muumipeikon uskaltavan uida yöllä virrassa, ja heti Muumipeikon kerrotaan tietävän, että uskaltaa. (TH, 36-40.) Muumipeikko haluaa näyttää Nuuskamuikkuselle pystyvänsä urheisiin tekoihin ja siten todistaa olevansa rohkea ja sopiva kumppani Nuuskamuikkusen retkille. Pimeässä metsässä Muumipeikko pysyttelee Nuuskamuikkusen lähellä ja siten turvautuu häneen. (TH, 41.) Muumipeikko tuntee itsensä tärkeäksi saadessaan olla mukana Nuuskamuikkusen retkellä ja jakaa yhteinen salaisuus.

Nuuskamuikkunen on luonteeltaan avulias persoona, ei ylitsevuotavan avulias, toisinaan hän auttaa hieman vastahakoisesti, mutta on ehdottomasti hyvä sydämeltään. Tämän piirteen sekoittuessa hänen vapaudenkaipuuseensa, tulee hänestä auttava, mutta hieman ulkopuolelle jättyvä henkilö. Hemulin joutuessa yksinäisellä saarella vaikeuksiin hattivattien kanssa, kuulee Nuuskamuikkunen Hemulin SOS -merkin ja lähtee nuolennopeasti avuksi. Hemuli on aika kostonhimoinen ottaessaan ilmapuntarin rangaistukseksi hattivattien piirityksestä, vaikka Nuuskamuikkunen ehdottaa, että hän antaisi asian olla. Hemuli ei huomaa tai välitä hattivattien huolesta niille selvästi tärkeästä ilmapuntarista. Hemuli miettii, että muumiperheeseen liittymisen jälkeen elämä on ollut yhtä sekasotkua. (TH, 57-59.) Nuuskamuikkunen taas on ihastunut

hattivattiselkkauksesta, kun hattivatit hakevat ilmapuntarinsa takaisin ja toteaa, että elämä ei ole rauhallista (TH, 66). Tämä viittaa hänen seikkailunhaluiseen luonteeseensa. Kun Niiskuneiti herättää Muumipeikon huomattuaan jotakin vaarallista teltassa, eli ilmapuntariaan takaisin hakevat hattivatit, herättää Muumipeikko heti vuorostaan Nuuskamuikkusen (TH, 64). Näin Niiskuneiti turvautuu Muumipeikkoon ja Muumipeikko taas turvautuu Nuuskamuikkuseen.

Taikurin hatussa on kohtaaminen, jossa Muumipeikko herää ja huomaa Nuuskamuikkusen vuoteen olevan tyhjä. Muumipeikko menee joelle ja ystävykset istuvat sillalla kuten keväällä muiden vielä nukkuessa. Nuuskamuikkunen kertoo lähtöaikeistaan, haikeudesta laivojen perään ja suunnitelmastaan, jossa ei voi olla mukana kahta. Nuuskamuikkunen lähtee matkoilleen ja Muumipeikko toteaa kuullessaan kauempaa hänen soitostaan, että nyt hän on iloinen. Muumipeikko ymmärtää Nuuskamuikkusen kaipuun lähteä, mutta on kuitenkin hyvin surullinen ja itkee.

Muumipeikko toivoo nähdessään Tiuhtin ja Viuhtin hallussa olevan Kuningasrubiinin, että Nuuskamuikkunenkin näkisi sen. Muumipeikko siis ajattelee heti ystäväänsä ja haluaisi jakaa hänen kanssaan tietoon saaneensa salaisuuden. Muumipeikko ei huomaa, että Niiskuneiti tulee lähelle. Niiskuneiti kutittaa Muumipeikkoa varovasti häntätöyhdöstä ja haluaa tietää, mikä Muumipeikon mieltä painaa. Muumipeikko kutsuu Niiskuneitiä aamuruusukseen sanoen sydämensä olevan raskas, koska Nuuskamuikkunen on matkustanut pois. Suhteessa Niiskuneitiin edellä kuvattu kohtaaminen osoittaa lievää välinpitämättömyyttä. Niiskuneidin lohdutus ei vie ikävää ystävän lähdöstä pois, vaikka Niiskuneiti selvästi koettaa ainakin saada huomiota kutittaen Muumipeikkoa.

Muumipeikko on toisaalta iloinen, kun Nuuskamuikkunen on herättänyt hänet ja kertonut vain hänelle lähdöstään. Kun Nipsu kuulee lähtöuutisen, Muumipeikko puolustaa Nuuskamuikkusta sanoen, että joskus täytyy olla yksin ja että Nipsu on liian pieni ymmärtääkseen sen. (TH, 124-125.) Muumipeikko on kovin lojaali Nuuskamuikkusta kohtaan, ja vaikkei oikein itsekään ymmärrä miksi tämä taas lähti, haluaa hän kuitenkin puolustaa ystäväänsä.

5.1.6 Niiskuneiti ja Muumipeikko

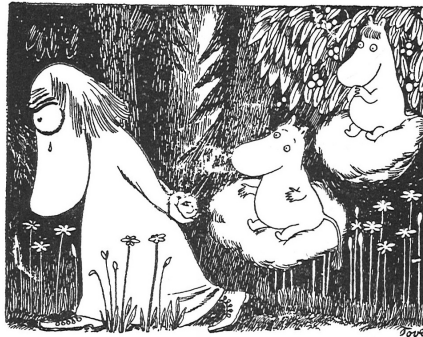
Niiskuneiti kuuluu muumikirjojen muuttumattomiin henkilöihäähmoihin, joiden sisäisestä maailmasta ei saada kovin syvää tietoa. Hänen mieltymyksensä ja luonteensa valottuu hieman *Taikurin hatussa*. Toki tämä johtuu siitäkin, että kirja kuuluessaan seikkailupainotteisiin muumikirjoihin ei ylipäätään anna henkilöiden sisäisistä prosesseista kovin tarkkaa tietoa.

Muumikirjoissa Niiskuneidin ja Muumipeikon välinen suhde ilmenee toisen lohduttamisena, kannustamisena ja toiseen turvautumisena sekä siinä, että toiselle halutaan antaa lahjoja. Esimerkiksi Niiskuneiti laittaa käpälänsä myrskyssä Muumipeikon tassuun, joka tuntee olonsa miehekkääksi ja suojaavaksi (TH, 63). Tietynlaista hellyyttä on havaittavissa Niiskuneidin ja Muumipeikon välillä. *Taikurin hatussa* Niiskuneiti nukkuu pää Muumipeikon sylissä. Muumipeikko miettii miten voisi rauhoittaa ja lohduttaa Niiskuneitiä hänen huomattessaan palaneen otsatukkansa hattivattien yöllisen vierailun jälkeen. Muumipeikko yrittää aluksi pohjustaa, ettei pidä hiuksikkaista tytöistä, jotka ovat niin huolimattoman näköisiä. Tämän kommentin seurauksena Niiskuneiti alkaa heti kampaamassa tukkaansa. Hän haluaa miellyttää Muumipeikka ja näyttää viehättävältä.

Kun Niiskuneiti huomaa otsatukkansa palaneen, Hemulikin koettaa lohduttaa, että on syntynyt kaljupäänä ja hyvin menee kuitenkin. Jonkinlaista myötätuntoa ilmenee myös Hemulin suhtautumisessa tilanteeseen. Pappa kehottaa laittamaan öljyä ja mamma sanoo, että tilalle kasvaa kiharainen tukka. Tästä tiedosta Niiskuneiti ilostuu (TH, 67-69.) Muumimamma siis osasi sanoa kaikkein lohduttavimmat sanat. Näin kaikki osallistuvat jollain tavalla Niiskuneidin lohduttamiseen. Mielestäni Muumipeikon huoli jo ennen kuin Niiskuneiti on huomannut otsatukkansa palaneen, osoittaa erityistä välittämistä. Huolta siitä, miten toinen ottaa ikävän asian. Muumipeikko miettii jo valmiiksi, kuinka pehmentää laskua ja lohduttaa. Otsatukka on Niiskuneidille todella tärkeä naisellisuuden merkki, samoin kuin nilkkarengas.

Taikurin hatussa Niiskuneiti ja Muumipeikko ratsastavat kesyillä pilvillä Hemulin luo ja Niiskuneiti kysyy osaaottavasti, miksi hän on raskasmielinen. Hemuli olettaa, etteivät Muumipeikko ja Niiskuneiti kuitenkaan ymmärtäisi häntä. Kuvataan, että hienotunteisuudesta Hemulia kohtaan he pidättävät pilviään ja kulkevat hänen

kintereillään. Muumipeikko ja Niiskuneiti odottavat Hemulin puhuvan mikä hänen sydäntään painaa. Muumipeikko tajuaa kyseessä olevan sen, että ei ole niin hauskaa olla omistaja kuin kokoilija. Hemulin postimerkkikokoelma on täydellinen. Niinpä Niiskuneiti keksii, että Hemulin pitäisi alkaa kerätä jotain muuta. Yhdessä keksitään ehdotuksia uudeksi keräilyn kohteeksi. Hemuli kannattaa ajatusta, mutta sanoo, ettei voi olla heti iloinen suuren huolen jälkeen. Muumipeikko ajattelee äidin tietävän, mitä Hemuli haluaa kerätä. (TH, 19-21.) Jälleen tulee viittaus siihen, että äiti kyllä tietää, mikä tepsii ja ratkaisee pulman. Kuvassa 7 Hemuli itkee ja Niiskuneidin ja Muumipeikon eleistä ja ilmeistä näkee, että he ovat hengessä mukana, eläytyvät Hemulin surullisiin tunteuksiin.

Kuva 7 Tove Jansson TH s. 19

Myrskyn jälkeen Niiskuneiti haluaa hämmästyttää ja tehdä kaikki kateellisiksi löytämällä rannalta jotain ja antamalla sen sitten Muumipeikolle. Kunhan se vaan ei ole koru, koska sen Niiskuneiti haluaa pitää itse. Niiskuneidistä tuntuu, että kaikki muut saavat jotain aikaiseksi paitsi hän. Hän haluaisi tehdä yksin jotain erinomaista niin, että Muumipeikko näkee. Lienee tekemistä palaneen otsatukan kanssa, että itsetuntokysymykset mietityttävät Niiskuneitiä. Kun hän näkee vedessä Puukuningattaren eli laivan keulakuvan, aikoo hän ensin lähteä hakemaan toisia avuksi, mutta sanookin sitten itselleen, ettei saa olla pelkuri. Niinpä Niiskuneiti soutaa keulakuvalla toisten luo ja Muumipeikko ihailee, kun Niiskuneiti saa tuotua löytönsä aivan yksin. (TH, 75-77.)

Niiskuneitiä alkaa kuitenkin harmittaa Muumipeikolle antamansa Puukuningattaren kauneus ja hän muuttuu väriltään harmaaksi. Niiskuneidin väri vaihtuu mielialan mukaan. Muumipeikko ymmärtää yskän ja sanoo, ettei Puukuningatar niin erikoinen olekaan. (TH, 79.) Mustasukkaisuutta siis esiintyy Niiskuneidin taholta merestä

löytyneen Puukuningattaren vuoksi. Asia jää mitä ilmeisimmin vaivaamaan Niiskuneitiä, koska kirjan lopussa hän toivoo Taikurilta itselleen Puukuningattaren silmät. Muumipeikko järkyttyy, kun Niiskuneiti on niin erinäköinen. Niisku joutuu käyttämään oman toivomuksensa Niiskuneidin silmien palauttamiseksi, ja toivoo siskonsa silmät takaisin perhekunnian vuoksi. Niisku toivoo myös, ettei Niiskuneiti olisi enää niin turhamainen. Niiskuneiti saa takaisin omat silmänsä pitemmillä silmäripsillä. (TH, 143-144.) Tässä kohtauksessa opetuksena on, että on turha haluta jotain toisen ominaisuutta itselleen, kun ei se kuitenkaan ehkä sovi itselle. Taikuri antaa Niiskuneidille sen, mitä alun perin olisi pitänyt toivoa eli korostaa hieman omia hyviä puoliaan.

Kun päätetään lähteä kalaan, Niisku johtaa kalastusta ja sanoo aluksi Niiskuneidille, että hänen pitäisi mennä veneen keulaan, ettei ole tiellä (TH, 88). Muumipeikko sanoo positiivisesti, että jokaisessa koukussa voi olla jotain, mutta Niiskuneitiä kalastaminen pitkästytää. Kun iso kala ottaa kiinni ja siima katkeaa, muut melkeinpä luovuttavat. Niiskuneiti keksii vahvemman koukun ja siiman ja uuden syötin pannukakusta. Niiskuneiti esitetään tässä kohtauksessa ensin hieman hienohelmana toisiin nähden, jota kalastaminen pitkästytää, mutta silloin kun toiset luovuttavat, tulee häneen tarmoa ja hän keksii syötin, joilla kala saadaan pyydystettyä. Muut suhtautuvat häneen aluksi kuin tyttöön, joka ei ymmärrä kalastamisesta, erityisesti Niisku. Niiskuneitikin on tämän jälkeen kalastusinnon vallassa ja Muumipeikon kuvataan ihailevan häntä. Päätetään palata kotiin näyttämään kalasaalista äidille. (TH, 90-95.)

Taikurin hatussa Muumipeikko ja Niiskuneiti tanssivat yhdessä Muumimamman käsilaukun löytymisen kunniaksi järjestetyissä juhlissa. Muumipeikko kohottaa juhlissa Nuuskamuikkusen maljan ja pitää pienen puheen. Niiskuneiti sanoo Muumipeikolle puheen olleen hyvä. Niiskuneiti koettaa päästä osalliseksi Muumipeikon tunteisiin tämän surressa Nuuskamuikkusen lähtöä ja koettaa lohduttaa. Muumipeikko tuntuu kuitenkin kaipaavan enemmän yhdessäoloa Nuuskamuikkusen kuin Niiskuneidin kanssa.

Vuorovaikutus Niiskuneidin ja Muumipeikon välillä näyttää olevan hieman yksipuolista Niiskuneidin puolelta, vaikka Muumipeikko sanookin häntä aamuruusukseen ja osoittaa huomiota. Toisaalta tämä voi johtua siitä, että tytöt kehittyvät nopeammin ja alkavat kiinnostua seurusteluasioista aiemmin, kun pojat vielä haluavat vain seikkailla.

Muumipeikko on *Taikurin hatussa* vielä pieni ja turvautuu usein äitiin. Muumipeikko kasvaa vasta seuraavissa kirjoissa, *Taikatalvessa* ja erityisesti *Muumipapassa ja meressä*.

Muumipeikko kuitenkin ajattelee Niiskuneitiä myöhemmin. *Muumipapassa ja meressä* on viittaus siihen, että merihevosien otsatukasta tulee Muumipeikolle mieleen joku tuttava. Tämän voi tulkita tarkoittavan Niiskuneitiä. (MM, 111-112.) Jollakin tavalla, ainakin hetkellisesti, Niiskuneiti on Muumipeikon ajatuksissa mukana myös saarella.

5.1.7 Muukalaiset

Tässä luvussa käsittelen muumikirjojen muukalaisia, jotka ovat tärkeitä tekijöitä kartoitettaessa Muumilaakson yhteisön dynamiikkaa. Yhteisöstä kertoo paljon se, kuinka suhtaudutaan muihin, varsinaisen ja pysyvemmän yhteisön ulkopuolisiin henkilöihin. *Taikurin hatussa* muukalaisia ovat laaksoon saapuvat Tiuhti ja Viuhti sekä Taikuri, joka tosin on laaksossa vain yhden illan ajan. *Muumipapassa ja meressä* muita edustaa kalastaja. Myös Mörkö on eräänlainen muukalainen ja yhteisön reunalla kulkeva henkilö. Käsittelin jo aiemmin Mörön ja Muumipeikon suhdetta ja sitä kautta myös suhtautumista Mörköön yleensä. Laskisin Mörön kuitenkin enemmän kuuluvan Muumilaakson vakiojäseniin, vaikka häntä ei voi lukea yhteisön keskiöön kuuluvaksi.

Tiuhti ja Viuhti

Taikurin hatussa Muumilaaksoon saapuvat Tiuhti ja Viuhi, jotka puhuvat keskenään sitä merkillistä kieltä, mitä kaikki tiuhtit ja viuhtit puhuvat. Viuhti epäilee, että Muumitalossa saatetaan olla ilkeitä heitä kohtaan. (TH, 105.) Vierailta on näin ollen ennakkoluuloja ja huolia tulevasta kohtaamisesta. Kun Muumimamma huomaa Tiuhtin ja Viuhtin matkatavarat, hän sanoo että hohhoo jaajaa, he aikovat jäädä tänne. Muumimamma pyytää kuitenkin Muumipappaa laittamaan vuoteet vieraille. Vaikuttaa siltä, ettei Muumimamma ole kovinkaan innostunut uusista vieraista. Näin voi olla siksikin, että hän on väsynyt ja kaipaa lepoa, kuten jo aiemmin totesin. Erilainen kieli aiheuttaa hämmennystä ja Muumimamma toteaa, ettei tiedä mitä vieraat esimerkiksi haluavat syntymäpäivänä jälkiruuksi. Muumimamman varauksellista suhtautumista kulttuurieroon kuvastaa hänen lausahduksensa ”Tuollaista se on aina ulkomaalaisten kanssa” (TH, 109). Lausahdus viittaa mielestäni siihen, että ulkomaalaiset aiheuttavat

ennakkoluuloja, kun taas huoli syntymäpäivän jälkiruokatoiveen toteuttamisesta kuuluu enemmän mamman huoleen siitä, kuinka hän saa äidinroolinsa hoidettua vieraiden kanssa.

Kun Muumitaloon ja yhteisöön tulee uusia henkilöitä, muut joutuvat päivittämään omaa asemaansa ja asennoitumistaan uudessa tilanteessa. Esimerkiksi Muumimamma mietti edelleen, kuinka saisi tarjoilun vieraiden mieleiseksi ja on hermostunut kutsuessaan heitä kahville. Muumipeikko toteaa, että on opeteltava heidän kieltään. Hemuli huomaa osaavansa vieraiden kieltä, ja saa heidät tulemaan pois kellarista piilosta. Hemuli on ylpeä uudesta tulkin asemastaan. Nipsu taas huomaa olevansa vieraita isompi ja tuntee siksi itsensä ystävällisemmäksi. (TH, 106-108.)

”Tiuhti ja Viuhti liittyivät siis Muumiperheeseen. He eivät pitäneet paljon melua itsestään, ja pääasiassa he kulkivat ympäri ja pitivät toisiaan kädestä.” (TH, 108.)

Tiuhti ja Viuhti kertovat Mörön tulevan ja Muumipappa hakee varmuuden vuoksi pyssyn. Mörön ensitapaaminen on siis *Taikurin hatussa*, eikä aluksi tiedetä miltä Mörkö näyttää. Kaikki asettuvat valmiustilaan ja Nuuskamuikkunenkin määrätään nukkumaan sisällä. (TH, 109.) Uhkaavan tilanteen kohdatessa otetaan Nuuskamuikkusenkin turvallisuus huolehdittavaksi. Tämä osoittaa hänen kuuluvan perhepiiriin laskettaviin henkilöihin.

Tiuhti ja Viuhti kuvataan erottamattomina ystävyksinä, jotka nukkuvat yhdessä ja puhuvat kieltä, jota muut eivät ymmärrä. Mörkö taas edustaa tätä yhteisymmärrystä vastustavaa voimaa, joka oikeudenkäynnissä tulee vastatusten. (West 2008, 180.) Kuten jo aiemmin totesin, oikeudenkäynnissä muumiperhe puolustaa Tiuhtia ja Viuhtia Mörköä vastaan oikeastaan ohi todellisten argumenttien siitä, kenelle laukku ja sen sisältö oikeastaan kuuluvat.

Tiuhti ja Viuhti huomaavat Muumipeikon olevan surullinen Nuuskamuikkusen lähdön vuoksi. Kuvassa 8 Muumipeikko istuu rappusilla ja itkee. Tiuhti ja Viuhti ovat molemmin puolin häntä ja heidän kasvonilmeistään näkee, että he ovat huolissaan ja lohduttavat. Näin Tiuhti ja Viuhti osoittavat myötätuntoa Muumipeikkoa kohtaan. Muumipeikon kuvaillaan olevan jo oppinut ymmärtämään heidän kieltään, vaikka puhuukin sitä vielä kankeasti. Muumipeikko näyttää kuvassa murheen murtamalta.

Taikurin hatun kuvituksissa näkyy kyyneleitä, kun taas *Muumipapan ja meren* kuvituksissa ei näytetä konkreettisia kyyneleitä, vaikka ahdistus ja paha olo ovat selvästi läsnä. Ahdistus esitetään hieman enemmän piilotetusti kuviin. Tiuhti ja Viuhti haluavat piristää Muumipeikkoa ja näyttävät laukun sisällön eli Kuningasrubiinin hänelle. (TH, 119-122.) Samalla rubiinin näyttäminen on luottamuksen osoitus, he paljastavat salaisuutensa Muumipeikolle.

Kuva 8 Tove Jansson TH s. 122

Kirjan loppuosan tärkein tapahtuma on Muumimamman käsilaukun katoaminen. Muumipeikko menee heti äitinsä luo saadessaan selville käsilaukun kadonneen. Mamma sanoo, ettei pärjää ilman kadonnutta laukkuaan. Piisamirotan mielestä laukulla ei ole väliä, mutta pappa sanoo, että Muumimamman äiti tuntuu vieraalta ilman laukkua. Onkin kiinnostavaa, että Muumimamma luopuu laukustaan *Muumipapassa ja meressä*. Laukun löytämiseksi aloitetaan suuret etsinnät ja löytöpalkintona järjestetään juhlat. Kerrotaan, että lehteenkin tulee juttu, Muumilaaksossa siis ilmestyy jonkinlainen sanomalehti. Tiuhti ja Viuhti ovat ottaneet laukun ja palauttavat sen kertoen nukkuneensa siinä, mutta mamma ei kuule tunnustusta ja totuus ei siis selviä. Niinpä laukun löytäneiden Tiuhtin ja Viuhtin kunniaksi järjestetään juhlat. (TH, 126-128.) Ensin tunnelma juhlissa on jännittyneitä, mutta kun Muumimamman paistamat pannukakut tuodaan esiin, käynnistyvät juhlat kunnolla. (TH 131-132.) Jälleen Muumimamman hyvä ruoka tuo hyvän ja vapautuneen olon. Hyvä tarjoilu poistaa raja-aitoja, yhdistää ja kuten edellä totesin, on saarella rohkaisuna Muumipapalle työn lomassa (ks. s. 55).

Taikuri

Taikuri tulee kuvaan mukaan vasta kirjan loppupuolella hänen nähdessään Kuusta Kuningasrubiinin loisteen. Muumipeikko miettii aiemmin kuullessaan Nuuskamuikkuselta Taikurin tarinan, kuinka yksinäinen Taikuri mahtaa olla etsiessään

rubiinia. Tässä ilmenee Muumipeikon empatiakyky. Tiuhti ja Viuhti haluavat ilahduttaa muita, kun kaikki ovat niin mukavia heille. Kuiskuteltuaan tovin he päättävät näyttää heille rubiinin. (TH, 134-135.) Muumiperhe puolustaa taas Tiuhtia ja Viuhtia, kun Taikuri näkee rubiinin ja saapuu Muumilaaksoon vaatien sitä takaisin (TH, 136-138).

Kuningasrubiinilla kerrotaan olevan sellainen ominaisuus, että sen loiste paljastaa unelmat, eli kaikki näkevät kauneimman, rohkeimman ja hienoimman mitä haluavat ajatella ja kokea kerran uudelleen. Näin paljastuu henkilöiden kaipaamat asiat. Muumipeikko näkee yöllisen vaelluksen Nuuskamuikkusen kanssa. Niiskuneiti muistelee Puukuningattaren valtausta, mamma taas haaveilee lepohetkestä kauniissa paikassa. (TH, 136.) Nuuskamuikkunen on Muumipeikon mielessä edelleen. Niiskuneidin itsetunto kohosi hänen saadessa vietyä Puukuningattaren muiden luo aivan itse, vaikka myöhemmin seurasi harmistuminen Puukuningattaren kauneudesta. Mamma kaipaa taas lepohetkeä, oletettavasti käsilaukun etsinnät ja juhlien valmistelu ovat uuvuttaneet.

Kaikkien käy sääliksi Taikuria, joka ei ole saanut pannukakkua 80 vuoteen. Taikuri leppy syödessään, mutta on allapäin. Tiuhti ja Viuhti keksivät toivoa toisen samanlaisen rubiinin Taikurille. Tämän jälkeen Taikuri on loistavalla tuulella ja kaikki saavat toivoa jotain. Myös kaikki mönkiäiset ja ötökät saavat toivoa jotakin ja jos toivoo tyhmästi, saa toivoa uudestaan. Taikuri myös tuntuu tietävän mitä kukin tarvitsee - kun Niiskuneiti toivoo Puukuningattaren silmät itselleen, jotka eivät ollenkaan sovi hänelle, saa Niiskuneiti omat silmänsä takaisin vähän pitemmiksi taiotuilla silmäripsillä. Muumipeikko toivoo ruokapöydän lennätettävän herkkuineen Nuuskamuikkuselle, missä tämä sillä hetkellä onkaan. Pessimistisen Piisamirotan kirja Kaiken tarpeettomuudesta lähtee juhlapöydän mukana Nuuskamuikkusen luo, ja Taikuri korvaa sen kirjalla Kaiken tarpeellisuudesta. Piisamirottaa harmittaa tämä kirjan muutos, mutta Taikuri vaan nauraa.

Muumimamma toivoo, ettei Muumipeikko surisi Nuuskamuikkusen lähtöä retkilleen. Muumimamma siis ajattelee tässä tilanteessa lastaan ja käyttää toivomuksensa lapsensa parhaaksi. Muumipeikko sanoo, ettei tiennyt surun näkyvän hänestä, mutta Muumimamma on huomannut lapsensa surun. Pappa ei oikein tiedä mitä toivoa, kun hän haluaa tehdä itse kasvihuoneen ja veneen. Tässäkin ilmenee papan halu tehdä kaikki

itse ja yksin. Mamma tietää, mitä pappa tarvitsee eli hienot kannet muistelmiinsa. (TH, 141.)

Kalastaja

Muumipapassa ja meressä kalastajan kohdalla joudutaan tottumaan epätavalliseen käytökseen, kun hän ei esimerkiksi vastaa esitettyihin kysymyksiin. Kun matkalaiset kohtaavat ensi kerran merellä kalastajan, kysyy pappa muilta, eikö kalastaja vaikutakin vähän omituiselta. Kun Myy sanoo, että hän vaikuttaa ihan ”vipsahtaneelta”, Muumimamma toteaa heidän kaikkien tuttujensa olevan vähän kummallisia. Muumimamma osoittaa tällä kommentilla havainnoineensa toisten erilaisia ja omituisia piirteitä. Kun kalastajan käytöstä ihmetellään, toteaa Muumimamma kuitenkin olevan hyvä, että heillä on saarella naapuri ja siten osoittaa pohjimmiltaan myönteistä suhtautumista kalastajaan.

”Mutta niinhän useimmat tuttavamme ovat, hän sanoi. Enemmän tai vähemmän.”
(MM, 30.)

”- Joka tapauksessa hän on naapurimme, sanoi äiti epävarmasti. On aina hyvä, että on naapuri, sitä minä vain tarkoitan.” (MM, 79.)

Kalastaja vaikuttaa olevan hieman vaivautunut saarelle saapuvista matkalaisista, etenkin kun he vaativat seurustelemaan ja utelevat tietoja majakanvartijasta, jonka kalastaja haluaa vain unohtaa. Kalastaja on siis itse majakanvartija, sen tarkemmin hänen tarinaansa ei kerrota, muuta kuin pienten majakasta saatavien vihjeiden kautta. Ilmeisesti majakan valoon törmänneet kuolleet linnut, joita hän on haudannut pihamaalleen, ovat osasyynä tehtävän jättämiseen. Muumiperheen ja etenkin Muumipapan kannalta kalastaja on avainhenkilö, koska hänellä on tietoa majakasta ja saaresta.

Kun majakan avainta ei löydy, menee Muumipappa kalliontörmälle ja koettaa sukeltaa majakanvartijan askeliin ja ajatteluun. Siten hän löytää piilossa olevan avaimen. On mielenkiintoista, että avain löytyy näin, asettumalla toisen askeliin ja ajatteluun. Muumipappa sukeltaa toisen, vieläpä vieraan henkilön ajatusmaailmaan ja pitää avaimen löytymistä selvänä merkinä siitä, että hänen kuuluu olla majakan uusi vartija,

vaikka myöhemmin osoittautuu, ettei niin olekaan. (MM, 43-45.) Kalastaja on vetäytynyt yksinäisyyteen ja välttelee seuraa, ja on ilmeisesti joskus joutunut pettymään ihmissuhteessa päätellen seuraavasta lainauksesta. Kalastaja viihtyy yksikseen antaen täyden yksinäisyyden tulla ja hänen ajatuksistaan kerrotaan seuraavasti:

”Oli siunatun ihanaa, ettei enää tarvinnut välittää mistään. Kukaan ei kysellyt eikä kertonut, ei tarvinnut sääliä ketään eikä mitään. Oli vain taivaan ja meren käsittämätön ja saavuttamaton suuruus, joka virtasi hänen ylitseen ja ohitseensa ja joka ei koskaan voinut tuottaa hänelle pettymystä.” (MM, 134.)

Muumipappa laskee verkkonsa itäiseen niemeen, koska läntinen niemi on kalastajan. Ei sovi, että ihan toisen nenän edessä kalastaa. (MM, 67.) Kohteliaisuutta noudatetaan suhteessa vieraaseen, joskin myöhemmin Muumipappaa alkaa suututtaa kalastajan passiivisuus ja hän enää viis veisaa kalastussäännöstä. Muumipapan kerrotaan pitävän kalastamisesta, kunhan on jotakin saalista kotiin viemisiksi. Tyhjin käsin kotiin meneminen käynee Muumipapan egolle. Muumipappa koettaa keskustella kalastajan kanssa majakanvartijasta, mutta kalastaja ei reagoi Muumipapan haluamalla tavalla. Hänestä kuvailtaan tuntuvan, ettei kalastajasta oikein saa otetta. Tämä on tietenkin ymmärrettävää, koska kalastaja haluaa vältellä koko aihetta ja painii myös omien ongelmiansa ja pelkojensa kanssa.

”Isä istui kalliolle ja etsi keskustelun alkua. Hän ei ollut koskaan tavannut ketään, jonka kanssa olisi ollut näin vaikea puhua. Kaikkia muuttui nurinkurisesi ja epämääräiseksi.

- Täällä on kai hiukan yksinäistä talvella, hän yritti, mutta ei saanut vastausta.

Vielä kerran.

- Mutta teitähän on tosiaan ollut täällä kaksi. Millainen hän oli, tuo majakanvartija?

Kalastaja mutisi jotakin ja liikahti levottomana tuhdollaan.

- Oliko hän puhelias? Kertoiko hän usein itsestään?

- Kaikkihan ne kertovat, kalastaja sanoi äkkiä. Kaikki puhuvat itsestään. Hänkin puhui aina itsestään. Mutta minä en tainnut kuunnella kovin tarkkaan. Olen unohtanut mitä hän sanoi.” (MM, 89-80.)

Isä on kipunoivan kiukkuinen ja sen kuvataan tuntuvan vapauttavalta. Hän ei välitä tahdikkaudesta, vaan asettuu onkineen lähelle kalastajaa. Muumipappa saakin kalan ja tekee kiusaa kalastajalle. (MM, 89-90.) Muumipappa ei huomaa, että kalastaja on vaikea puhua majakanvartija-aiheesta. Muumipappa haluaa vain omia tarkoituksensa varten tietoa majakanvartijasta ja siitä, kuinka saisi sytytettyä valon majakkaan. Muumipappa tavallaan kehottaa kalastajaa tiettyyn toimimisen tapaan yhteisössä, ettei voi vain täysin vetäytyä omiin oloihinsa olematta tekemisissä muiden kanssa. Seuraava lainaus on tulkittavissa niin, että pitäisi pyrkiä tekemään konkreettista hyvää. Ei riitä, ettei tuota harmia kellekään. Jotain Muumipappa kuitenkin huomaa kalastajassa. Kuin varjo – majakanvartijan varjo?

”... En ole koskaan tehnyt mitään pahaa...

- Niin, etkä mitään hyvääkään, sanoi isä ja veti kiukun voimalla veneen ylös aivan yksin.”

Isä toteaa, että joku kalastajassa ei täsmää, kuin varjo tai jokin. (MM,162.)

Kirjan loppupuolella selviää kalastajan syntymäpäivän ajankohta ja kalastaja palaa majakkaan ottaen taas majakanvartijan paikan. Muumimammalla on jäljellä enää kolme kynttilää, hän sanoo tarvitsevan niitä kalastajan kakun päälle (MM, 170). Tämä osoittaa mielestäni aika suurta huomaavaisuutta kalastajaa kohtaan, joka kuitenkin on perheelle edelleen melko vieras. Muumimamma menee kutsumaan kalastajan järjestämilleen syntymäpäiville. Kalastaja ei millään halua majakkaan, mutta Muumimamma johdattaa hänet silmät kiinni majakan luo ja auttaa häntä näin kohtaamaan pelkonsa. (MM, 175, 177.) Kalastaja siis tavallaan luetaan yhteisöön kuuluvaksi, hänelle järjestetään syntymäpäivät ja Muumimamma huomaa hänen pelkäävän majakkaa, joskin Myy vihjaili tähän suuntaan jo aiemmin. Myös ennen syntymäpäiviä, kun myrsky hajottaa kalastajan kodin, ollaan hänen selviämistään huolissaan.

6 LOPUKSI

Henkilöhahmojen erilaisuus luo mainiot puitteet psykologisille törmäyskursseille muumitarinoissa. Muumilaakson yhteisössä on mielenkiintoisia piirteitä, joissa korostuvat yksilön vapaus, erilaisuuden kohtaaminen, toisista huolehtiminen ja toisaalta itsekkyyt. On henkilöhahmoja, jotka ovat keskiössä ja henkilöitä, jotka ovat erilaisia, kummallisia ja jotka vain toisinaan sivuavat tarinankulkua. Hattivatit ja Mörkö ovat esimerkkejä tästä. Henkilöiden välisten suhteiden tarkastelu muumikirjoissa on mielenkiintoista, sillä suhteet ovat usein pinnalla tarinan kulussa ja tapahtumien kerronnassa. *Muumipappa ja meri* on kirjana antoisampi henkilöiden välisten suhteiden tarkasteluun, koska se kertoo paljon henkilöiden sisäisestä maailmasta ja prosesseista. *Taikurin hattu* on kirjana erilainen, joskin siinä on vahvistuksia huomioista, joita voi vahvemmin tulkita *Muumipapasta ja merestä*.

Viittasin luvussa 3.3.2 Rimmon-Kenanin kuvaukseen siitä, että realismin mukaan kirjallisuuden henkilöhahmot ovat kuin ihmisen jäljitelmiä, vaikkakin abstrakteja. Lukija lähestyy henkilöiden tiedostamattomia motiiveja ja rakentaa näin henkilökuvaa. (1991, 43-45.) Muumikirjojen henkilöhahmot etenkin *Muumipapassa ja meressä* tulevat lähelle lukijaa ja heidän sisäisistä motiiveistaan saadaan viitteitä. *Muumipapan ja meren* vakavampaa sävyä korostaa myös saaristomiljöön myrskyineen ja karuine maastoineen. Muumilaakson miljöön fantasiamaailmana korostuu *Taikurin hatussa*.

Henkilöiden väliset suhteet ovat *Muumipapassa ja meressä* käymistilassa. Muumipapan ja Muumimamman suhteessa on havaittavissa kitkaa, joka johtuu papan kriisistä ja hänen epävarmuudestaan sen suhteen, mikä on hänen asemansa perheessä. Papan kokeman epävarmuuden voi rinnastaa liittyvän itsetuntoon. Hänen tarvitsee tehdä suuria ja mahtavia asioita, jotta tuntisi itsensä tärkeäksi. Mielenkiintoista on, että Muumipappa kokee Muumimamman olevan uhka asemalleen. Toisaalta pappa huomioi mammaa, tekee tälle kauniin vyön ja sanoo haluavansa huolehtia hänestä. Toisaalta Muumipappaa harmittaa mamman vahvuus ja se, että mamma pärjää perheestä huolehtijana hyvin ilman häntäkin.

Yhteisön teorian näkökulmasta *Muumipapan ja meren* saarelle muodostuva yhteisö ei ole ongelmaton. Luvussa 4.2 viittasin Kiesiläisen toteavan vuorovaikutuksen alkavan vaatia taitoja, kun kohdataan ristiriitoja ja ongelmia. Kun omaa näkemystä uhataan,

nousevat pintaan puolustusreaktiot. (1998, 49-52.) Ristiriidat saarella ovat kovin perustavanlaatuisia, ne koskevat yhteisön työnjakoa. Myöskään kommunikaatio ei toimi, vaan paremminkin arvailaan, mitä kenenkin mielessä liikkuu. Myös Laajarinne viittaa yhteisön muodostuvan jaettujen arvojen pohjalle. Ne, jotka eivät jaa samoja arvoja, koetaan uhkana yhteisölle. (2009, 151-152.) Majakkasaarella arvoina tuntuvat olevan onnellisuuden arvo suhteessa omanarvontunnon kohottamisen tarpeeseen. Muumipapan pyrkimykset eivät tavoita muun perheen tarpeita. Kalastajan pyrkimystä olla rauhassa ja unohtaa entinen elämä, ei kunnioiteta. Toisaalta on parempi, että hänet kannustetaan kohtaamaan pelkonsa. Asetelmaan sekoittuu vielä Mörkö, joka hakee kontaktia. Kirjan lopussa arvot ikään kuin lähentyvät toisiaan, kalastajaa huomioidaan syntymäpäiväjuhilla ja Muumipappa hyväksyy paikkansa ottaen takaisin silinterihattunsa ja perhe lähtee saaresta majakan valon syttyessä.

Muumikirjoissa kuvataan tunteita melko laajasti. On ihastumista, pettymistä, loukkaantumista, surua, iloa, kateutta. Välillä pettymys ja loukkaantuminen näytetään suoraan, toisinaan se yritetään parhaan mukaan piilottaa. Juuri esitettyjen tunteiden kautta voidaan tulkita henkilöiden välistä vuorovaikutusta, kuka on vihainen kenellekin, kuka on pettynyt tai loukkaantunut jonkun toisen tekemisistä. Paitsi henkilöt itse, myös heidän välisensä suhteet muuttuvat kirjojen ja henkilöiden kehittymisen myötä. Tarinoiden myötä on havaittavissa etenkin Muumipapassa ja Muumipeikossa itsensä löytämistä ja kasvua.

Muumipapassa ja meressä Myy on tasapainottava voima saarella. Vaikutelma on saatu aikaan hänen henkilöihahmonsa muodostamisella. Myy on muuttumaton henkilöihahmo ollen saarella ainut, joka ei käy läpi kriisiä. Myy on varsin sopeutuvainen ja hänet esitetään tilanteiden herrana, vahvana ja terävänä. Vastapainona Myyn varmuudelle on Muumipapan epävarmuus ja halu olla rohkea ja viisas, Muumimamman yritys olla papan mieliksi muuta kuin on, ja Muumipeikon kasvu. Myy on kirjassa tavallaan eräänlainen lenkki muiden hahmojen välissä, jotka touhuavat ja miettivät kukin omiaan. Myy muodostaa yhteyden myös kalastajan kanssa. Kalastajalla on oma tarinansa, omat salatut huolensa, joita ei lukijalle paljasteta. Mörkö luo yhteisöön jännitettä seuraamalla muumiperhettä saareen. Mörkö koettaa saada kontaktia saaren yhteisöön ja kosketuspinnaksi muodostuu Muumipeikko, jonka kanssa suhde lähentyy. Muumipappa ja Muumimamma eivät halua puhua Möröstä tai miettiä hänen yksinäisyyttään, mikä

taas mietityttää Muumipeikkoa jo kirjan alussa. Saarella mamma ja pappa kieltävät Mörön läsnäolon.

Taikurin hatun vuorovaikutussuhteista pinnalla ovat Muumipeikon suhde Nuuskamuikkuseen ja Niiskuneitii. Muumipeikko kaipaa enemmän Nuuskamuikkusen seuraa, kun taas Nuuskamuikkunen itse kaipaa riippumattomuutta, joskin toki välittää Muumipeikosta ja muumiperheestä. Niiskuneiti taas haluaisi olla se, jota Muumipeikko kaipaa ja ajattelee. Muukalaisilla on kirjassa keskeinen rooli. *Taikurin hattu* kertoo muumiperheen suhtautumisesta Muumilaaksoon saapuviin muukalaisiin, ensin Tiuhtiin ja Viuhtiin, Mörköön sekä Taikuriin. Tässä yhteydessä on mielenkiintoista huomioda alun ennakkoluulo vieraita kohtaan. Toisaalta myöhemmin Tiuhtin ja Viuhtin kerrotaan liittyneen muumiperheeseen ja oikeudenkäynnissä on selkeästi asetettu matkalaisten puolelle tuntematonta Mörköä vastaan. Taikuriin ei suhtauduta kovinkaan varauksellisesti ensi alkuun. Häntä kohtaan tunnetaan myötätuntoa, kun kuullaan hänen etsineen kauan rubiinia. *Muumipapassa ja meressä* asetelma taas on toisenlainen, muumiperhe menee saaren vieraaseen yhteisöön.

Erityisen kiinnostavaa on, että suurin ennakkoluuloisuus tuntuu tulevan Muumimamman taholta, joka omaa muuten vahvan äidin ja muista huolehtijan identiteetin. Toisaalta kalastajan suhteen Muumimamma osoittaa hyväksyntänsä kenties nopeammin kuin muut ja järjestää hänelle myös syntymäpäiväjuhlat majakassa. Muumipeikko taas osoittaa saarella Mörköön nähden suurempaa suvaitsevaisuutta kuin kukaan muu ja heidän välilleen muodostuu jopa eräänlaisen ystävyysuhde. Tämä kuvastaa Muumipeikon kasvamista ja sitä kautta uusien ja pelottavien ajatusten kohtaamista.

Taikurin hatussa Muumipeikko kulkee ystäviensä kanssa ja seikkailut painottuvat, liikutaan paljon yhdessä isolla joukolla. *Muumipapassa ja meressä* taas käsitellään aikuisten asioita, Muumipapan ja Muumimamman suhdetta ja työnjakoa suhteessa. *Muumipapassa ja meressä* lähdetään yhdessä saarelle, mutta siellä kukin on paljon omissa oloissaan niin fyysisesti kuin etenkin henkisesti. Erityisesti Muumipeikko jää yksin henkisellä tasolla suhteessa vanhempiin. Usein vanhemmat eivät kuule Muumipeikon sanomisia tai havaitse, mitä hän käy läpi. Muumimamma tosin huomaa Muumipeikon kasvavan ja ajattelevan uusia asioita, mutta vasta tarinan loppupuolella.

Suurimman osan tarinaa myös Muumimamma on syventyneenä itseensä. Muumipapan kriisi kuitenkin valtaa Muumimamman ajatukset, etenkin kirjan alussa.

Kommunikaatio *Muumipapassa ja meressä* ei toimi, koska kukin puhuu omasta näkökulmastaan käsin asettumatta varsinaisesti toisen asemaan. Muumimamma kyllä alussa asettuu kovastikin Muumipapan ahdistukseen ja saarelle lähdetään. Omissa ajatuksissa ollaan niin tiiviisti, että keskustellessakaan vuorovaikutusta ei oikein pääse syntymään, vaan kukin keskustelee paremminkin ikään kuin itsekseen. Kuten aiemmin viittasin Kiesiläisen ajatukseen (1998, 49-52), vuorovaikutus alkaa tarvita taitoja siinä vaiheessa, kun ristiriitoja ja ongelmia syntyy. Saarella on ongelmana, että kukaan ei oikein kuuntele kunnolla itseään eikä muita. Kalastajakin viittaa tähän sanoessaan, ettei koskaan oikein kuunnellut, mitä majakanvartija sanoi. Näin ollen henkilöiden välinen vuorovaikutus, joka on suuresti sidoksissa kommunikaation toimivuuteen, kärsi saarella ja monet asiat menivät ristiin tai muuttuivat toisenlaisiksi, mitä oli alun perin tarkoitettu.

Muumikirjojen henkilöihahmoista on selkeästi erotettavissa muuttuvat ja muuttumattomat henkilöihahmot, he joista tiedetään paljon ja jotka selvästi muuttuvat tarinan myötä samoin kuin he, jotka vaikuttavat pysyvän samantyyppisinä. Muumipappa saavuttaa mielestäni saarella jonkinlaisen rauhan, hän käy läpi suuren muutoksen halutessaan ensin viedä perheensä saarelle, mutta huomaten ettei hänen paikkansa olekaan majakanvartijan paikka. Hän nielee tosiasian, että saari ei olekaan hänen saarensa. Saari on Muumipapalle vain polku kohti kasvua samoin kuin Muumipeikolle Mörkö ja merihevoset opettivat jotain kasvamisesta ja siitä, ettei kaikki ole aina miltä näyttää. Antautumalla majakanseinien maalaamiseen ja jättäen välistä jopa sellaiset selkeät äidin velvollisuudet kuten kahvin keittämisen, mahdollistaa Muumimammalle itsetutkiskelun luovan toiminnan, maalaamisen avulla. Maalaaminen saa alkunsa koti-ikävästä, mutta toimii Muumimammalle myös itsetuntemuksen tienä. Kukkien maalaaminen osoittaa myös Muumimamman sopeutuvaisuutta. Kun hän ei saa kukkia kasvamaan saarella, hän piirtää ne seinälle.

Tove Jansson on luonut muumimaailmasta uskomattoman moniulotteisen ja sen henkilögalleria on moninainen. Kirjat eivät ole samantyyppisiä alusta asti, vaan etenevät syvällisempään suuntaan viimeisten kirjojen ollessa enemmänkin aikuisten kirjallisuudeksi luokiteltavaa. Muumikirjojen vetovoima on siinä, että lukijan on helppo samaistua muumimaailmaan. Westinin ajatusten mukaan Janssonin kirjat, kuvat ja

tarinat edustavat usein yksinäisyyttä (1988, 454). *Muumipappa ja meri* on mielestäni nimenomaan kertomus yksinäisyydestä muiden keskellä. Perhe on saarella yhdessä uuden edessä, mutta kukin kamppailee siellä yksinään. *Taikurin hatussa* Niiskuneiti joutuu kohtaamaan Puukuningattaren kauneudesta koituvan harmin yksin ja Hemuli suree yksin täydellistä postimerkkikokoelmaansa.

Kuva Muumilaakson yhteisöstä suvaitsevaisena paikkana, jossa kaikki otetaan vastaan Muumitaloon ja jossa kaikille löytyy ruokaa ja nukkumapaikka, ei varsinaisesti muuttunut tutkimukseni myötä. Saarellakin järjestettiin kalastajalle syntymäpäivät ja Mörkö sai Muumipeikon taholta jopa myönteistä suhtautumista ja hyväksyntää. Kuitenkin *Taikurin hatun* tiettyyn välittömyyteen ja huolettomuuteen sekoittui *Muumipapassa ja meressä* tummempia sävyjä. Yhteisön koheesiota höllensi muumiperheen yksilöiden inhimilliset piirteet, huolet, pelot ja kamppailut oman itsensä kanssa.

Aineistona Tove Janssonin mielikuvitukselliset muumikirjat ovat olleet antoisia ja tutkimusprosessi on tuonut mahdollisuuden tutustua Janssonin elämäkertoihin ja siten muumikirjojen syntyprosessiin. On virkistävää huomata, että samaa aihetta voi katsoa monelta kantilta ja monesta näkökulmasta käsin. Jatkotutkimusaiheina tutkimusta voisi laajentaa kattamaan muita kirjoja ja niissä ilmenevää henkilöiden välistä dynamiikkaa. Joidenkin henkilöiden välisiä suhteita voisi tutkia läpi koko muumituotannon, esimerkiksi Muumipeikon ja Muumimamman suhdetta, joka selvästi muuttuu kirjojen aikana. Henkilöiden välisistä suhteista kenties mielenkiintoisimpana koen Mörön ja Muumipeikon lähentymisen *Muumipapassa ja meressä*, tätä tutkimusta voisi syventää. Lisäksi monet kiinnostavat henkilöhahmot jäävät tutkielmassani huomiotta, kuten Vilijonkka.

Samoin Muumipapan kriisin taustojen tutkiminen aiemmista kirjoista, esimerkiksi *Muumipapan urotöistä*, saatavan aineiston valossa, olisi mielenkiintoista. Tätä hieman sivusinkin huomioidessani viitteitä Muumipapan alkavalle kriisille jo *Taikurin hatussa*. Jo aikaisemmissa muumikirjoissa aina *Muumit ja suuri tuhotulva* -kirjasta alkaen voi olla viitteitä Muumipapan kriisin puhkeamisesta *Muumipapassa ja meressä*. Samoin Muumipapan ja Muumimamman yhteistä taivalta olisi mielenkiintoista tutkia läpi kirjojen, koska tilanne tavallaan kärjistyy *Muumipapassa ja meressä*.

Aloitin tutkimusprosessini ja tutkimuskysymysteni rakentamisen lukemalla kaikkia muumikirjoja ja aineiston rajaus aiheutti pohdintaa. Haasteeksi tutkimusasetelmassani muodostui kahden kirjan käyttö aineistona. Toisaalta koen antoisana tekemäni valinnan käyttäen kahta kirjaa aineistona. Toisaalta taas aineiston rajausta olisi mahdollisesti ollut syytä johdonmukaisuuden vuoksi jatkaa vielä rajaten se vain yhteen kirjaan. Tutkielmani painopiste on henkilöiden välisissä suhteissa ja näin jälkeenpäin ajatellen työstäni olisi tullut tiiviimpi, jos aineistona olisi ollut vain *Muumipappa ja meri*, johon analyysi painottuikin. Näin olisi myös mahdollistunut aineiston systemaattisempi analysointi, nyt se jäi paikoin edelleen kuvailevalle tasolle, vaikka muokkautuikin paljon matkan varrella. Yhteisön tutkimuksen kannalta kaksi kirjaa aineistona tuki tavoitteitani ja tuki esimerkiksi huomioitani Mörön asemasta ja sen muutoksesta yhteisössä.

Lopuksi kiitoksen sanani Etelä-Savon Kulttuurirahastolle saamastani tuesta. Päätessanoissa on kenties hyvä myös pohtia hieman tekemäni tutkimusprosessin merkitystä itselleni tulevana taidekasvattajana. Työ on opettanut tutkimuksen tekoa syvemmällä ja analyttisemmalla tasolla kuin aiemmin tekemäni ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Kenties tutkielmani on tuonut jotain uutta muumimaailman henkilöhahmojen moninaisuuden tulkitsemiseen ja nostanut esiin seikkoja, joita muumikirjojen yhteisöstä ja henkilöiden välisistä suhteista on hedelmällistä huomata, omaksua ja jäädä pohtimaan. Tutkimusprosessi on pysäyttänyt minut pohtimaan taiteen merkitystä ihmismielen kuvastajana ja sen ymmärtämisen välineenä. Se on muistuttanut taiteen ja kulttuurin merkityksestä ihmisen tunnetilojen, elämänarvojen ja asenteiden välittäjänä.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Primäärinen aineisto

Jansson, Tove. 2007. *Muumipappa ja meri*. WSOY. (Alkuperäinen ruotsinkielinen teos Pappan och havet 1965).

Sekundäärinen aineisto

Jansson, Tove. 2005. *Taikurin hattu*. WSOY. (Alkuperäinen ruotsinkielinen Trollkarlens hatt 1948, suom Laila Järvinen 1956).

Painetut lähteet

Alanko-Kahiluoto, Outi. 2008. Lukijasta lukemiseen, tulkinnasta elämykseen: lukijan käsite kirjallisuudentutkimuksessa. *Teoksessa Kirjallisuuden tutkimuksen peruskäsitteitä. Toim.* Alanko-Kahiluoto, Käkälä-Puumala. Juva: WS Bookwell Oy. 206-239.

Bauman, Zygmunt. 2002. *Notkea moderni*. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä.

Crago, Hugh. 2005. Can Stories Heal? Teoksessa *Understanding Children's Literature*. Toim. Hunt, Peter. Routledge: London. 163-177.

Culler, Jonathan. 1975. Structuralist Poetics. *Structuralism, Linguistics and the Study of Literature*. London: Routledge.

Fokkema, Aleid. 1991. *Postmodern Characters. A Study in British and American Postmodern Fiction*. Amsterdam and Atlanta: Editions Rodopi.

Haapamäki, Jouko. 2000. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Teoksessa *Yhteisö kasvattaa*. Toim. Haapamäki, Kaipio, Keskinen, Uusitalo, Kuoksa. Tampere: Tammer-Paino Oy. 137-172.

Hall, Stuart. 1999. *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

Happonen, Sirke. 2007. *Vilijonkka ikkunassa. Tove Janssonin muumiteosten kuva, sana ja liike*. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Hautamäki, Antti. 1996. Hautamäki, Antti & Lagerspetz, Eerik & Sihvola, Juha & Siltala, Juha & Tarkki, Jarmo. *Yksilö modernin murroksessa*. Tammer-Paino Oy. 7-42.

Hirsjärvi, Irma & Kovala, Urpo. 2004. Johdannoksi. Teoksessa *Fantasian monet maailmat*. Toim. Kristian Blomberg, Irma Hirsjärvi, Urpo Kovala. BTJ Kirjastopalvelu: Helsinki. 6-8.

Hunt, Peter. 2005. *Understanding Children's Literature*. Routledge: London.

Ihonen, Maria. 2004. Lasten ja nuorten fantasian kerronnalliset keinot. *Teoksessa Fantasian monet maailmat*. Toim. Kristian Blomberg, Irma Hirsjärvi, Urpo Kovala. BTJ Kirjastopalvelu: Helsinki. 76-96.

Ikonen, Teemu. 2008. Tarina ja juoni. Teoksessa *Kirjallisuuden tutkimuksen peruskäsitteitä*. Toim. Alanko-Kahiluoto, Käkälä-Puumala. Juva: WS Bookwell Oy. 184-206.

Kaipio, Kalevi. 2000. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Teoksessa *Yhteisö kasvattaa*. Haapamäki, Jouko & Kaipio, Kalevi & Keskinen, Soili & Uusitalo, Ilkka & Kuoksa, Maria. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Kantokorpi, Mervi. 1990. Teoksessa *Runousopin perusteet*. Kantokorpi, Mervi & Lyytikäinen, Pirjo & Viikari, Auli. Helsinki: Helsingin yliopisto. 105-177.

Kiesiläinen, Liisa. 1998. *Vuorovaikutusvastuu*. Hämeenlinna.

Korhonen, Kuisma. 2008. Kirjallisuuden tutkimuksen alue. Teoksessa *Kirjallisuuden tutkimuksen peruskäsitteitä*. Toim. Alanko-Kahiluoto, Käkälä-Puumala. Juva: WS Bookwell Oy. 11-39.

Korolainen, Tuula (toim). 2001. *Kirjaseikkailu –Lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi Oy.

Korsisaari, Eva Maria. 2008. Keskeisiä kirjallisuuden tutkimuksen suuntauksia. Teoksessa *Kirjallisuuden tutkimuksen peruskäsitteitä*. Toim. Alanko-Kahiluoto, Käkälä-Puumala. Juva: WS Bookwell Oy. 290-309.

Käkälä-Puumala, Tiina. 2008. Persoona, funktio, teksti - henkilöahmojen tutkimuksesta. Teoksessa *Kirjallisuuden tutkimuksen peruskäsitteitä*. Toim. Alanko-Kahiluoto, Käkälä-Puumala. Juva: WS Bookwell Oy. 241-271.

Laajarinne, Jukka. 2009. *Muumit ja olemisen arvoitus*. WS Bookwell Oy: Porvoo.

Lehtonen, Heikki. 1990. *Yhteisö*. Jyväskylä: Gummerus Oy.

Linnér, Sven. 1978. Psykologinen ja biografinen kirjallisuudentutkimus. Teoksessa *Kirjallisuuden tulkinta ja opetus*. Toim. Ritva Haavikko. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Jyväskylä: Gummerus Oy.

Lissa, Paul. 2005. From Sex-Role Stereotyping to Subjectivity: Feminist Criticism. Teoksessa *Understanding Children's Literature*. Toim. Hunt, Peter. Routledge: London. 112-123.

Mikkonen, Kai. 2008. Lukeminen tulkintana. Teoksessa *Kirjallisuuden tutkimuksen peruskäsitteitä*. Toim. Alanko-Kahiluoto, Käkälä-Puumala. Juva: WS Bookwell Oy.

Mäki, Kinnunen. 2005. Mäki, Linnainmaa (toim.) *Hoitavat sanat- opas kirjallisuusterapiaan*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nodelman, Perry. 2005. Decoding the Images. Illustration and Picture Books. Teoksessa *Understanding Children's Literature*. Toim. Hunt, Peter. Routledge: London. 69-80.

Ørjasaeter, Tordis. 1987. *Tove Jansson – Muumilaakson luoja*. WSOY: Porvoo.

Rimmon-Kenan, Slomith. 1991. *Narrative Fiction. Contemporary Poetics*. London: Methuen.

Sarland, Charles. 2005. The Impossibility of Innocence: Ideology, Politics, and Children's Literature. Teoksessa *Understanding Children's Literature*. Toim. Hunt, Peter. Routledge: London. 39-55.

Sinisalo, Johanna. 2004. Fantasia lajityyppinä ja kirjailijan työvälteenä –Näkemyksiä fantasiasta lajityyppinä. Teoksessa *Fantasian monet maailmat*. Toim. Kristian Blomberg, Irma Hirsjärvi, Urpo Kovala. BTJ Kirjastopalvelu: Helsinki. 11-31.

Suomela, Susanna. 2008. Teemasta ja sen tutkimuksesta. Teoksessa *Kirjallisuuden tutkimuksen peruskäsitteitä*. Toim. Alanko-Kahiluoto, Käkälä-Puumala. Juva: WS Bookwell Oy. 141-162.

Valkeajoki, Sari. 2003. *Sivullisuudesta perheyhteyteen*. Henkilökuvaus ja eksistentiaalisuus Muumi-kirjoissa. Teoksessa *Romaaninhenkilön muodonmuutoksia. Kuusi kirjoitusta henkilökuvauksesta*. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy. 101-128.

Westin, Boel. 1988. *Familjen I dalen. Tove Janssons muminvärld*. Bonniers: Stockholm.

Westin, Boel. 2008. *Tove Jansson. Sanat, kuvat, elämä*. WS Bookwell: Juva.

Wienker-Piepho, Sabine. 2004. Kansantarina ja folklore fantasian maaperänä. Teoksessa *Fantasian monet maailmat*. Toim. Kristian Blomberg, Irma Hirsjärvi, Urpo Kovala. BTJ Kirjastopalvelu: Helsinki. 32-55.

Elektroniset lähteet

Ahola, Suvi. Biografiakeskus. Viitattu 31.10.2009.
<http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/artikkeli/1395/>.

Mahlamäki, Tiina. Työntekoa ja rakkautta. Tove Janssonin elämä. Viitattu 31.10.2009.
<http://agricola.utu.fi/julkaisut/kirja-arvostelut/index.php?id=1305>.

Puro, Laura. 10 kirjaa lapsuudesta. Viitattu 31.10.2009.
http://yle.fi/vintti/ohjelmat.yle.fi/10kirjaalapsuudesta/muumipappa_meri.html.

YLE Mediakompassi 2009. Viitattu 27.1.2009.
<http://mediakompassi.yle.fi/opettajat/opetusosiot/tarina/tehdään-tarina/henkilohahmot>.

Valkeajoki, Sari. b) ”Minä en kuulu enää tänne” Tove Janssonin Muumi-teosten henkilöiden eksistentiaalisia kokemuksia. Viitattu 20.3.2009.
<http://valkeajoki.ukkosenjyly.mine.nu/gradu-intro.html>.

Kuvaluettelo

Kansikuva: Jansson, Tove. 2007. *Muumipappa ja meri* s.125. Juva: WS Bookwell Oy.